

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA VE ONARIM ANABİLİM DALI
KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA VE ONARIM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EGE BÖLGESİ KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİ VE KORUMA ÖNERİLERİ

AHMET ERUN

Temmuz 2019
DENİZLİ

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ**

**Yüksek Lisans Tezi
Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı
Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Programı**

**EGE BÖLGESİ KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİ VE KORUMA
ÖNERİLERİ**

Ahmet ERUN

**Danışman
Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA**

**Temmuz 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Bilim Dalı Öğrencisi Ahmet ERUN tarafından Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA yönetiminde hazırlanan “Ege Bölgesi Körüklü Çizme Üretimi ve Koruma Önerileri” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 31.07.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi İnci TÜRKÖĞLU

Jüri-Danışman
Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA

Jüri
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 03.03.2019 tarih ve 20-1 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Celal ŞİMSEK
Enstitü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

~~Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bilim Dalı öğrencisi Ahmet ERUN tarafından Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA yönetiminde hazırlanan “Ege Bölgesi Körüklü Çizme~~

Biçimlendirilmiş: Sola

Biçimlendirilmiş: TEZ 1, Sola, Düzey 1

Biçimlendirilmiş: TEZ 1, Sola, Düzey 1, Girinti: İlk satır: 0 cm, Satır aralığı: tek, Sekme durakları: Eskisi 3,47 cm

Üretimi ve Koruma Önerileri” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 31.07.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Ahmet ERUN

Biçimlendirilmiş

~~Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.~~

Ahmet ERUN

ÖNSÖZ

Anadolu tarihteki geçmiş konumu itibari ile birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Tarihi süreç içerisindeki kültürel değerler insanlar ile birlikte var olmuş ve günümüze kadar devam etmiştir. Kültürel varlıklar geçmişten günümüze insanların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. İnsanlar ilk çağlardan günümüze kadar doğada varlığını sürdürmek için birçok farklı malzemeyi kendi hayatına uyarlamıştır. İnsan, toplum, medeniyet ve bazen de doğal unsurlar tarafından şekillenen kültürel değerler sürekli gelişim ve değişim içerisinde. Birçok kültür ve medeniyetten günümüze ulaşan sayısız değer ve unsurlar mevcuttur. Bunlar arasında körüklü çizme üretimi ve kullanımı oldukça önem teşkil etmektedir. Özellikle de Ege Bölgesi'nde körüklü çizmenin üretim ve kullanım alanı her zaman önemli bir konu olarak değerlendirilmiştir. Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel körüklü çizme üretimi günümüzde çok az sayıda usta tarafından yapılıyor olmasına rağmen halen devam etmektedir. Bu mesleğin çok az sayıda usta tarafından yapılıyor olması, gelişen teknolojinin insan ihtiyaçlarını çeşitlendirmesi ve makineleşme gibi etkenler yüzünden geleneksel üretimlerde sürdürülebilirlik bir takım sıkıntılar yaşamaktadır. Ege Bölgesi'nde bu mesleğin halen sürdürülüyor olması korunması, belgelenmesi ve gelecek nesillere aktarımı kültürel bellek ve geleneksel üretimler konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Körüklü çizme Ege Bölgesinin kültürel değerleri, giyim, kuşam ve yaşamı hakkında bilgi vermesi açısından büyük bir değere sahiptir. "Ege Bölgesi Körüklü Çizme Üretimi ve Koruma Önerileri" tez konusu başlığı altında alan araştırması yapılarak kaybolmaya yüz tutmuş körüklü çizme atölyeleri ve ustaları tespit edilip belgelenmiştir. Alan araştırması sırasında ustalar ile röportaj yapılarak geleneksel mesleğin korunması ve sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında tüm bilgi ve birikimini benden esirgemeyen değerli tez danışmanı hocam Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Çalışmamın değerlendirilip daha nitelikli olması için bilgi ve birikimleri ile katkıda bulunan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ'e ve Dr. Öğr. Üyesi İnci TÜRKÖĞLU'na şükranlarımı sunarım.

Alan araştırması sonucunda mesleki bilgi ve tecrübelerini benim ile paylaşan değerli ustalar Ali ÇİFTÇİ, Bünyamin BULUT, Halit GİDER, Hasan Hüseyin ÖTER, Hüseyin ABZAK, İbrahim Ethem KARAKAŞ, İhsan TAŞ, İzzet ERKA, Kemal ERKA, Mehmet ACAR, Mehmet ÇİYANCI, Muhsin DEMİR, Mustafa AVCIOğLU, Mustafa etin KUTAY, Mustafa KARPUZCU, Serkan GÜNDÜZ, Zeki AVCIOğLU'na ve değerli aileme teşekkür ederim.

Bu alıŐma 2018ARKE002 numaralı proje ile Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Koordinasyon Birimi (PAUBAP) tarafından desteklenmiŐtir. PAUBAP'a sağladığı desteklerden dolayı ayrıca teşekkür ederim.

ÖZET

EGE BÖLGESİ KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİ VE KORUMA ÖNERİLERİ

ERUN Ahmet

Yüksek Lisans Tezi

Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı

Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA

Temmuz 2019, 104 Sayfa

Tarihi ve kültürel varlıklar, bünyesinde barındırmış olduğu sanatsal ve estetik değerler açısından oldukça önemli role sahiptir. Kültürel değerler gelenek, görenek ve yaşam tarzları ile toplum içerisinde varlığını sürdürmektedir. İnsanlar birtakım gereksinimlerini karşılamak için doğada bulunan malzemeleri kullanmıştır. Örtünme, barınma ve korunma için çeşitli malzemelere işlevsel özellikler kazandırmıştır. Bu nedenle ihtiyaç ve gereksinimler, insanları zorunlu olarak üretime yönlendirmiştir. Geçmişten günümüze ulaşabilen birtakım kültürel değerler uğraş alanından çıkararak meslek halini almıştır. Meslek halini alamayan ve geliştirilip aktarılamayan kültürel değerler, zamanla kullanımı azalarak kaybolmuştur. Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında bulunan körüklü çizme üretimi tarihin, sosyal hayatın ve kültürel unsurların izlerini üzerinde barındırdığı için oldukça önem arz eden bir konudur.

Bu çalışmada, Ege Bölgesinde bulunan ve gün geçtikçe sayıları azalan geleneksel körüklü çizme üretimi yapan ustaların belgelenip bilimsel bir veri haline getirilerek gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır. Bu bilgiler ışığında tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır.

“Kültür, Kültürel Miras ve Ege Bölgesi Kültürel Değerleri” adı verilen birinci bölümde; kültür ve kültürel mirasın kuramsal tanımı yapılmıştır. Buna ek olarak körüklü çizme ile bağlantılı olan Ege Bölgesindeki kültürel değerlere örnek verilmiştir.

“Körüklü Çizme ve Üretimi” adı verilen ikinci bölümde; körüklü çizmenin tanımı, tarihsel gelişimi, üretim teknikleri ve Ege Bölgesinde bulunan körüklü çizme ustalarına değinilmiştir.

“Koruma Anlayışı ve Körüklü Çizme Üretimini Koruma” adı verilen üçüncü bölümde; koruma anlayışı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca körüklü çizmenin sürdürülebilirliği için koruma önerileri sunulmuştur. Sonuç bölümünde ise alan araştırması ve literatür taraması sonucunda elde edilen veriler karşılıklı mukayese edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Körüklü Çizme, Koruma, Geleneksel Meslek.

ABSTRACT

THE PRODUCTION OF ACCORDION BOOTS IN THE AEGEAN REGION AND PRESERVATION SUGGESTIONS

ERUN Ahmet

Master Thesis

Department of Conservation and Restoration of Cultural Heritage

Program of Conservation and Restoration of Cultural Heritage

Adviser of Thesis: Assoc. Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA

July 2019, 104 Pages

Historical and cultural assets have a very important role in terms of artistic and aesthetic values. Cultural values live on through tradition, custom and life style in society. Mankind used the materials found in nature to supply their needs. Various materials were given functional characteristics for covering the body, shelter and protect oneself. In this respect needs and requirements led the mankind to production. Some cultural values surviving from the past to the present have transformed from an occupation to a profession. Cultural values that could not transform to a profession have diminished and disappeared in time. Production of accordion boots is cited among occupations fading into disappear; however, it is an important issue for it contains within itself traces of history, social life and cultural elements.

In this study, it is intended to document the masters still producing accordion boots across the Aegean region and to transfer the thus compiled scientific data to the next generations. In the light of this information the thesis consists of three main sections.

The first section titled “Culture, Cultural Heritage and Cultural Values of the Aegean Region” covers the theoretical definitions of culture and cultural heritage. In addition, examples of cultural values related to accordion boots are given for the Aegean Region.

The second section titled “Accordion Boots and Production” covers the definition, historical development and production techniques of accordion boots and masters of accordion boots in the Aegean Region.

The third section titled “Understanding of Preservation and Preserving Accordion Boot Production” presents information the understanding of preservation. Furthermore preservation suggestions are proposed for sustainability of accordion boot production. In the “Conclusion” data compiled by field research and literature review are compared and assessed.

Keywords: Culture, Accordion Boot, Preservation, Traditional Profession.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
ETİK	iii#
ÖNSÖZ	iv##
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ	1
Amaç-Kapsam-Gerekçe	2
Literatür Araştırması.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS VE EGE BÖLGESİ KÜLTÜREL DEĞERLERİ

1.1Kültür	6
1.2Kültürel Miras.....	7
1.2.1Somut Kültürel Miras	8
1.2.2 Somut Olmayan Kültürel Miras	9
1.2.3 Yaşayan İnsan Hazinesi Programı	11
1.3 Ege Bölgesindeki Kültürel Değerler	12
1.3.1 Ege Bölgesinin Coğrafi Konumu	13
1.3.2 Efe	14
1.3.3 Zeybek	15
1.3.4 Deve Güreşi	16

İKİNCİ BÖLÜM

KÖRÜKLÜ ÇİZME VE ÜRETİMİ

2.1 Körüklü Çizme.....	18
2.2 Körüklü Çizmenin Tarihsel Gelişimi	19
2.3 Körüklü Çizme Üretimi.....	20
2.3.1 Körüklü Çizme Üretiminde Kullanılan Malzemeler	21
2.3.2 Körüklü Çizme Üretim Teknikleri	30
2.4 Ege Bölgesinde Bulunan Körüklü Çizme Ustaları	38#
2.4.1 Afyonkarahisar	40
2.4.2 Aydın	40

2.4.2.1 Cafer Sağdıç	41
2.4.2.2 Halit Gider.....	42
2.4.2.3 Hüseyin Abzak	43
2.4.2.4 İbrahim Kızılkaya	44
2.4.2.5 İhsan Taş	44
2.4.2.6 İzzet Erkaç.....	45
2.4.2.7 Kemal Erkaç.....	46
2.4.2.8 Muhsin Demir	47
2.4.2.9 Mustafa Avcıoğlu	48
2.4.2.10 Mustafa Çetin Kutay	49
2.4.2.11 Mustafa Karpuzcu.....	50
2.4.2.12 SerkanGündüz	52
2.4.2.13 Şevki Balat	53
2.4.2.14 Zeki Avcıoğlu.....	54
2.4.3 Denizli	55
2.4.3.1 Mehmet Çiyancı	56
2.4.3.2 Şevket Çotul	57
2.4.4 İzmir	58
2.4.4.1 Ali Çiftçi	59
2.4.4.2 Bünyamin Bulut	60
2.4.4.3 Hasan Hüseyin Öter.....	60
2.4.4.4 Mehmet Acar.....	61
2.4.4.5 Selamettin Örün.....	62
2.4.5 Kütahya.....	63
2.4.6 Manisa	64
2.4.6.1 Hasan Çakmak.....	64
2.4.6.2 İbrahim Ethem Karakaş	65
2.4.7 Muğla.....	66
2.4.8 Uşak.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUMA ANLAYIŞI VE KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİNİ KORUMA

3.1 Koruma Anlayışı.....	69
3.2 Körüklü Çizmenin Korunması İçin Öneriler.....	71

3.2.1 Çizmenin Günlük Hayatta Korunması	71
3.2.2 Tescil ve Belgeleme Önerisi	73
3.2.3 Körüklü Çizme Ustalarının SOKÜM Kapsamında Önerilmesi	75
3.2.4 Hediyelik Eşya Olarak Kullanılması	77
3.2.5 Moda'ya Uygun Bir Şekilde Üretilmesi ve Tanıtılması.....	78
SONUÇ	80
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	83
KAYNAKÇA	84
FIGÜRLER DİZİNİ.....	92
EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ	104+04

GİRİŞ

İnsanlık tarihi, günümüzde var olan ve varlığını sürdürmekte olan kültürel değerler kadar eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. İnsanoğlu günlük hayat içerisindeki temel ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamını sürdürmüştür. İnsan merkezli bir yaşam etrafında oluşan toplum ve medeniyetler bütüncül bir yaklaşım ile varlıklarını sürdürmüşlerdir. Günümüzde tarihsel veri ve bilgilere bakıldığında kültür ve insan kavramının sürekli bir bütün olarak birlikte hareket ettiği bilinmektedir. Kültürel değerler insanların gereksinimlerine cevap verecek nitelik ve nicelikte ortaya çıkmıştır. Anadolu'nun iklim özellikleri ve mevcut jeopolitik konumu birçok medeniyeti birbirine bağlamasında etkili olmuştur. Oldukça önemli geçit ve ticaret yolları üzerinde bulunması sayesinde sayısız birçok kültürel değerlere ev sahipliği yapmıştır. Toplum ile birlikte varlığını devam ettiren geleneksel meslekler günümüzün ilerleyen teknolojisi karşısında zor şartlar altında varlığını sürdürmektedir. Sürekli değişen ve gelişen teknoloji geleneksel mesleklerin azalmasına ve zamanla yok olmasına sebep olmaktadır. Üretim geleneksel yöntemler ile yapılıyor olması üretimdeki zamanın uzamasına ve buna eşgüdümsel olarak müşteri potansiyelinin küçük ölçeklerde kalmasına neden olmaktadır. Bu da zaman içinde birçok atölyenin kapanmasına sebep olmaktadır. Geleneksel mesleklere rağbetin azalması ustaların işini yapamamasına ve yeri geldiğinde üretimi durduracak seviyeye çekmektedir. Günümüzde kaybolmakta olan mesleklerden biri de köroklü çizme üretimidir. Bu alanda oldukça az sayıda bilimsel çalışmanın yapılmış olması konunun önem ve mahiyetini ön plana çıkartmaktadır. Kullanım ve üretim alanı günümüzde sınırlı bir alanda devam etmektedir. Tamamen doğal malzeme ve teknikler kullanılarak üretilen köroklü çizme insan sağlığı açısından düşünüldüğünde ne kadar değer ve öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel meslekler bir bilgi birikimi, yetenek ve beceri gerektiren alanlar olarak değerlendirilmelidir. Günümüzde çok az alanda tercih edilen köroklü çizme geçmiş tarih içerisinde hayatın her alanında sürekli var olmuş ve kullanılmıştır. Aynı zamanda günlük yaşamı ve sosyal hayatı kolaylaştıran önemli bir unsur olmuştur. Bu bağlamda köroklü çizme üretildikleri toplumların kültür, sanat, sosyal, teknik ve ticari özelliklerini bizlere yansıması açısından önem arz etmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde köroklü çizmenin somut olmayan kültürel miras kapsamında kuramsal değerlendirmesi ele alınmıştır. Köroklü çizmenin somut olmayan kültürel miras sözleşmesinin 2. maddesi gereği

geleneksel bir el sanatı olduğuna dikkat çekilmiştir. Geleneksel körüklü çizme üreticiliğinin Türk kültür tarihindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Literatürden elde edilen veriler çerçevesinde körüklü çizme üreticiliğini günümüzde önemli kılan özellikleri ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü araştırmanın önemli kaynak ve bilgi kısmını oluşturmaktadır. Körüklü çizmenin kuramsal tanımı, geçmişten günümüze tarihsel gelişimi ve geleneksel üretim teknikleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Ardından Ege Bölgesinde yapılan alan araştırması sonucunda elde edilen bilgilerin analizleri yapılmıştır. Alan araştırması sırasında Ege Bölgesinde bulunan mevcut körüklü çizme ustaları ile sözlü görüşme ve mülakatlar yapılarak konu bilimsel bir tabana oturtulmaya çalışılmıştır. Ege Bölgesinin önemli kültürel unsurları arasında bulunan körüklü çizmenin ne olduğu, işlevsel özellikleri ve körüklü çizme ustalarına ait elde edilen veriler ışığında değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise nitelik ve nicelik olarak geleneksel körüklü çizmenin koruma anlayışı kapsamında önemi ve değerine dikkat çekilmiştir. Körüklü çizme üreticiliğinin sürdürülebilirliği için bir takım koruma önerileri sunulmuştur. Geleneksel körüklü çizme üreticiliği Yörük, efe ve zeybeklerin vazgeçilmez kültürel unsurları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla Ege Bölgesi için oldukça önemli bir yere sahip olduğundan kültürel bir miras olarak ele alınıp değerlendirilmelidir. Çünkü geleneksel bir el sanatı olan körüklü çizme Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'nun somut olmayan kültürel mirasına ve bilim literatürüne önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç – Kapsam – Gerekeçe

Geleneksel olarak üretimi gerçekleştirilen körüklü çizme, günümüzün değişen ve gelişen teknolojisi karşısında giderek yok olmaya yüz tutmuştur. Tamamen yoğun emek harcanarak, hiçbir yapay malzeme kullanılmadan ortaya konulan bir üretdir. Ege Bölgesinde geleneksel olarak üretilen bu kültürel miras Türk toplum kültürünün bir parçası olması ve toplumun yaşantısı hakkında bilgi vermesi bakımından tarihsel öneme sahiptir. Bu çalışma ile Ege Bölgesinde üretimi yapılan körüklü çizmenin, ulusal ve uluslararası düzeyde kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Ege Bölgesinin kültürel değerleri ile özdeşleşmiş olması koruma önerileri açısından önem

arz etmektedir. Körüklü  izmenin yaşatılması ve korunması noktasında gelecek kuşaklara aktarmak ve toplumda farkındalık oluşturmak temel amaçlar arasında yer almaktadır. Geleneksel körüklü çizme üreticiliği, azalan ustaları nedeni ile her geçen gün yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden üretim yapan ustalar halen hayatta iken bu geleneksel üretim belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarımı sağlanmalıdır.

Koruma kavramı Türkiye’de geliŐmekte olan bir bilim dalıdır. Bu alanda detaylı bilimsel çalışmalar her geçen gün artmakta ve değer kazanmaktadır. Bu çalışmada körüklü çizmeler detaylı bir Şekilde incelenerek yapılacak bilimsel çalışma hakkında kapsamlı bilgi sahibi olunması ve yapılacak nihai çalışma sonucunda, kültürel mirasın aidiyet, tanıtım, gelecek kuşaklara aktarımı konusunda ve mesleğin devamlılığı açısından katkılar sağlaması amaçlanmıştır.

Ege Bölgesinde alan araştırması yapılarak üretimi gerçekleştirilen körüklü çizme atölyelerinin ve ustaların tespitini yaparak tanıtımlarını gerçekleŐtirmek amaçlanmıştır. Ayrıca tespiti yapılan atölyelerde, ne tür malzeme ve teknikler kullanılarak üretim gerçekleŐtiĐini analiz etmek ve bu geleneksel kültürel değer için alınabilecek koruma önerilerini sunmak amaçlanmıştır. Elde edilen bilgi ve bulguların bilim dünyası ile paylaŐılması için çeşitli yayınlar yapılarak bu konuya bilim çevrelerinin dikkatini çekmek bu çalışmanın bir diğer amacı olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan geleneksel körüklü çizme üretiminin zorlu Şartlar altında varlığını devam ettirmesi ve kültürel değerin uzun zaman dilimine yayılması bu çalıŐmayı yönlendiren koruma düşüncesinin ana teması olarak belirlenmiştir.

Literatür Araştırması

Ege Bölgesinde bulunan körüklü çizme üretimi ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürdeki yapılan çalışmalar incelendiğinde oldukça az sayıda bilimsel çalışma yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yapılacak olan bu çalışmanın bir sonraki araştırma ve incelemeler için rehber kaynak niteliği taŐıyacaĐı anlaşılmıştır. Literatür taramasında ulusal ve uluslararası kullanıma açık belgeler, yerli ve yabancı kaynaklar, Pamukkale Üniversitesi (PAU) merkez kütüphanesi, Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi, Denizli İl Halk Kütüphanesi, Denizli Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) ve Yüksek  Ğretim Kurumu (YÖK)

ulusal tez merkezi veri tabanı taranmıştır. Alan araştırmasında ustalar ile yapılan sözlü görüşmeler sonucunda elde edilen bilgi ve belgeler bu çalışmanın temel kaynak verisini oluşturmaktadır. Literatür ve alan araştırması sonucunda elde edilen bilgiler tasnif edilmiş ve yorumlanarak değerlendirilmiştir.

Literatürde bu konu ile ilgili çalışmalar daha çok geleneksel sanatlar başlığı altında ele alınmıştır. Geleneksel sanatlar ile ilgili literatüre genel anlamda bakıldığında malzemenin kuramsal tanımı, yapım teknikleri, kullanım alanları, sanatsal nicelik ve nitelik bilgileri ağırlıklı incelenen konular arasında bulunmaktadır. Körüklü çizme başlığı altında elde edilen bilimsel veriler incelendiğinde GEKA'nın 2009 tarihinde bir çalışma yaptığı görülmektedir. "Körüklü Çizme – Heybet ve Asaletin Simgesi"¹ adlı kültürel tanıtım kitapçığı serisinde körüklü çizmenin efe ve zeybekler ile olan ilişkisi aynı zamanda üretim özellikleri sınıflandırılıp tanımlanmıştır.

"İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız", çalışması 2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığı araştırmaları dâhilinde ele alınmıştır. Ülke genelinde kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin sınıflandırılması ve tespiti yapılmıştır. Aynı zamanda bazı körüklü çizme ustalarına değinilmiştir².

"Günümüzde Yok Olmaya Yüz Tutmuş Deri El Sanatları: Körüklü Çizme"³ adlı çalışma 2016 yılında Nilay Örke ve diğer yazarlar tarafından ele alınmıştır. Çalışmanın içeriğine baktığımızda günümüzde yok olmaya yüz tutmuş deri el sanatlarından olan körüklü çizme deri teknolojisi ve mühendisliği açısından malzeme olarak incelenmiştir.

"Geleneksel Körüklü Deri Çizme Üretimi ve Mukavemet Özelliklerinin Değerlendirilmesi"⁴ adlı çalışma 2016 yılında Ali Yorgancıoğlu ve diğer yazarlar tarafından ele alınmıştır. Körüklü çizme üretimi için kullanılan derinin çekme mukavemeti, uzama yüzdesi, yırtılma mukavemeti, elastisite modülü ve su buharı geçirgenliği analizleri yapılarak derinin dayanıklılık seviyesine dikkat çekilmiştir.

"Körüklü Çizmenin Son Ustaları Mustafa ve Zeki Avcıoğlu"⁵ adlı çalışma 2017 yılında Canan Erdönmez tarafından kaleme alınmıştır. Araştırmanın içeriğine bakıldığında kaybolmakta olan geleneksel körüklü çizmenin tarihsel gelişimi, üretim teknikleri ve Aydın'ın Söke ilçesinde bu mesleği devam ettiren ustaların kültürel açıdan önem ve değeri tanımlanmıştır.

¹ Anonim 2009, 1-15.

² Anonim 2012, 1-156.

³ Örke vd. 2016, 63.

⁴ Yorgancıoğlu vd. 2016, 49.

⁵ Erdönmez 2017, 565.

“Körüklü Efe Çizmeleri (Aydın)”⁶ adlı çalışma 2018 yılında Arzu Emel Altıncılıç tarafından ele alınmıştır. Araştırmanın içeriğine baktığımızda Aydın merkez ayakkabıcılar çarşısında yapılan alan araştırması sonucunda körüklü çizmenin tarihi gelişimi ve üretim tekniği konuları üzerinde durularak birtakım incelemelerde bulunulmuştur.

“Gıcırdağı Çizme Ustası İbrahim Ethem Karakaş”⁷ adlı çalışma 2018 yılında Nurettin Gülmez tarafından ele alınmıştır. Körüklü çizmenin kültürel bir olgu olduğu ve aynı zamanda deve güreşleri etkinliklerinde bütüncül bir değere sahip olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede Turgutlu’da bulunan son körüklü çizme ustası İbrahim Ethem Karakaş’ın ürettiği körüklü çizmelerin teknik özellikleri incelenmiştir.

“Körüklü Çizme Ustası Mehmet Çiyancı ve Körüklü Çizme Üretimi”⁸ adlı çalışma 2018 yılında Ayşegül Koyuncu Okca ve Ahmet Erun tarafından ele alınmıştır. Körüklü çizmenin Anadolu tarihinde ilk olarak yurda dağılması ve Mehmet Çiyancı ustanın Denizli ilindeki tek temsilcisi olmasına dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda Mehmet Çiyancı ustanın spesifik üretim teknikleri tespit edilerek değerlendirilmiştir.

“Türk Kültür Tarihinde Deveci Kültürünün Bir Parçası Olan Körüklü Çizmenin Bugünü”⁹ başlıklı çalışma 2018 yılında Nurettin Gülmez tarafından kaleme alınmıştır. Devecilik kültürü ile bir bütün halde gelişen körüklü çizmenin günümüze iz bırakmış ustaların kişisel bilgi ve teknikleri belgelenerek kayıt altına alınmıştır.

Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel körüklü çizme üretimi kültürel bir değer niteliği taşımaktadır. Bu alanda literatürde bilimsel olarak yapılan çalışmaların oldukça az sayıda olması yapılacak bu çalışmanın literatüre kaynaklık etmesi açısından önem taşımaktadır. Yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere geleneksel olarak üretimi gerçekleştirilen körüklü çizmelerin sürdürülebilirliği ve koruma kavramı açısından bilimsel bilgi çalışmalarına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

---

⁶ Altıncılıç 2018, 1-17.

⁷ Gülmez 2018a, 152-169.

⁸ Koyuncu Okca – Erun 2018a, 231-247.

⁹ Gülmez 2018b, 121-189.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS VE EGE BÖLGESİ KÜLTÜREL DEĞERLERİ

1.1 Kültür

Kültür kavramı sosyoloji, sanat, edebiyat, folklor, fen ve tarih gibi birçok farklı disiplinler tarafından değerlendirilmiştir. Her bilim dalı kendi literatür değerlerine özgün bir yaklaşım sergilemiştir. Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme içinde yaratılan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür¹⁰. Kültür bir toplumun sahip olduğu değerlerin bütüncül bir şekilde değerlendirilip yorumlanmasıdır.

Kültür kavramı toplumun yaşam, giyim-kuşam, gelenek ve görenekleri ile beraber bir mozaik oluşturduğu değerler bütünüdür¹¹. Kültür tarihi boyunca insanlar duygu, düşünce, gelenek ve göreneklerine bağlı olarak sanatsal nitelik taşıyan değerler üretmişlerdir. Bu bağlamda kültür bir toplumun sosyal yaşam kimliğini yansıtan değerlerdir. Tarihi, doğal, kültürel, ekonomik ve sosyal zenginlikleri bünyesinde barındıran Anadolu, diğer ülkeler ile kıyaslanamayacak kadar çok çeşitliliğe sahiptir. Kültürel değerler sosyal hayatın izlerini üzerinde taşıdığı için aslında okunması gereken birer kitaptır. Bununla birlikte bu değerler bir kültürün varlığını sürdürebilmesi ve özelliklerini gelecek kuşaklara aktarabilmesi açısından önemli bir kavramdır¹².

Her yörenin kendine özgü iklime sahip olması çeşitli tarım, sanayi ve geleneksel ürünleri olumlu yönde etkilemiştir¹³. Yeryüzündeki coğrafi şartlar, verimli topraklar ve su alanları birçok medeniyet ve toplumun oluşmasında önemli paya sahiptir. Ayrıca iklim koşullarının düzenli olması kültür çeşitliliği üzerinde ciddi etkiye sahiptir. Kısacası kültür, yaşam ile iç içedir. Bu yüzden her disiplin kendine özgü tanımlar ile kültürün ne olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Kültürün bir tanım içine sığmayacak kadar geniş boyutlara sahip bir kavram olduğu açıktır. Bu yüzden her alanı kapsayan bir tanım ortaya koymanın nerdeyse imkânsız olduğunu vurgulamak gerekir¹⁴. Birçok farklı disiplinler tarafından tanımlanan kültür oldukça geniş ve kapsamlı bir kavramdır¹⁵.

¹⁰ Anonim 1984, 2873.

¹¹ Koyuncu Okca – Erün 2018b, 276.

¹² Arslan vd. 2017, 212.

¹³ Özkan Tağı – Yanar 2016, 344.

¹⁴ Oğuz 2011, 132.

¹⁵ Briones Alonso et al. 2018, 114.

Türk kültürü, belirli bir coğrafya ile sınırlandırılmayacağı için göçüp yerleştikleri, devlet kurup egemen oldukları kıtaları kapsamaktadır¹⁶. Zengin bir birikim ve çok geniş bir coğrafya alanına yayılan Türk kültürü, birçok farklı bilimsel alanda tanım ve tespitlerin yapılmasına da neden olmuştur.

En temel tanımıyla kültür, insanoğlunun doğaya kattığı her türlü unsur bir kültürdür ve kültür bilimi araştırmaları kapsamındadır¹⁷. Kültür kavramı her ne kadar birçok bilim dalı tarafından tanımlanmış olsa da insanlık değerleri ile bağlantılı olduğu nesnel ve bütüncül bir kavramdır.

1.2 Kültürel Miras

İlk çağdan günümüze dünya üzerindeki birçok toplum kültürel değerlerin oluşmasına ve şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Bir toplum ve medeniyete ait kültürel miraslar her ne kadar ulusal olsa da aslında tüm insanlığın ortak değerleridir. Kültürel miras kavramı yalnızca kültürel nesne ve objelerden oluşan bir terim değildir. Bu değerler daha çok insanların duygu, düşünce ve istekleri doğrultusunda oluşmuştur. Kültürel miras yakın tarihe kadar obje, mimari veya doğa koşulları tarafından oluşmuş değerler olarak tanımlanmaktaydı. Kültürel miras kavramı, 1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Dünya Mirası Sözleşmesine göre anıtlar, yapı grupları ve sit alanlarından oluşmaktadır¹⁸. Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafında hazırlanan birtakım kavramlar zamanla geliştirilerek ve günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek düzeye çıkarılmıştır. Kültürel miraslar, UNESCO ve diğer ulusal ülke yasaları tarafından somut ve somut olmayan şeklinde iki farklı başlık altında toplanmıştır.

Kültürel miras kavramını korumak ve geniş perspektifte değerlendirmek için 1972 yılında Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması sözleşmesinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM) kavramı ilk kez ifade edilmiştir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO'nun 32. Genel Konferansında kabul edilmiştir¹⁹. Kültürel miras, bir toplumun genel belleğidir. Bununla birlikte bir kültürün varlığını sürdürebilmesi ve özelliklerini gelecek kuşaklara aktarabilmesi açısından önemli bir kavramdır²⁰. Kültürel değerler

---

¹⁶ Gülcan 2003, 14.

¹⁷ Özdemir 2012, 29.

¹⁸ Aksoy – Ünsal 2012, 125.

¹⁹ Tekin 2017, 157.

²⁰ Arslan vd. 2017, 212.

ulusal, bölgesel ve yöresel kalkınmanın anahtarları oldukları için ekonomik kalkınma ve gelişmenin temel kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca geçmiş ile gelecek arasında bir bağ kuran, kimlik arayışlarına çözüm getiren, tarihi ve kültürel bilinci sağlayan, toplumların karşılıklı iletişimini kolaylaştıran, toplumların ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren değerlerin bir toplamı olan kültürel miras insanlığın gelişim evrelerinden çeşitli bilgileri sunan bir hazinedir²¹. Kültürel miras türleri tarih, toplum, gelenek ve görenekler üzerinde hayati önem ve anlam taşımaktadır²². Kültürel miras unsurları geçmiş ile gelecek arasına kurulmuş köprü vazifesini görmektedir. Günümüzde varlığını halen devam ettiren kültürel değerler korunup yaşatılmadığı takdirde zamanla yok olma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Kültürel miras düşüncesinin önemli bir konusu olan geleneksel mesleklerin belgelenmesi, korunması ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak her bireyin sorumluluğu altındadır.

1.2.1 Somut Kültürel Miras

Evensel bir değer taşıyan kültürel miras kavramı, her ulus ve medeniyet için özgün ve ünik özelliklere sahiptir. Kültürel varlıklar genellikle bünyesinde sanatsal, tarihi, sosyal ve bilimsel özellikleri bulundurmaktadır. Bu tür özellikleri taşıyan somut ve somut olmayan kültürel varlıklar bilimsel araştırmalar için temel kaynaklar olarak bilinmektedir. Özellikle gelenek, görenek ve kültürel sürekliliklerini devam ettiren toplumlar somut ve somut olmayan kültürel miraslar açısından daha çok zengindir.

Somut kültürel miraslar, en geniş anlamıyla geçmişteki toplumlara ait bilgileri aktaran, yazılı belge niteliğindeki taşınabilir ve taşınmaz kültürel eserler olarak tanımlanmaktadır. UNESCO ve benzeri uluslararası kuruluşlar veya ulusal yasalarda tanımlanan ve kabul edilen somut kültürel miras kategorisi şu şekildedir.

- Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, el yazmaları, arkeolojik eser vd.)
- Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vd.)
- Sualtı Kültürel Mirası (batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri)
- Doğal Miras (kültürel boyutlu olan doğal sitler, fiziki, biyolojik ve jeolojik oluşumlar)²³.

²¹ Koyuncu Okca- Erun 2018c, 268.

²² Borissova 2018, 150.

²³ Anmaç 2013, 9.

Bu tür değerlere sahip toplumlar kültürel kimlik özelliğini taşımaktadır. Ulusal tarih ve kültürel yaşamı oluşturan bu değerler toplumun duygu, düşünce, inanç, zevk, sanat, gelenek ve görenek değerlerini günümüze kadar taşıyarak somut kültürel mirasın çekirdeğini oluşturmaktadır.

1.2.2 Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültürel miras deyince yakın zamana kadar akla ilk olarak maddi unsurlar olarak gelmekteydi. Bazen de taşınamayan büyük ölçekli yapı gurupları veya doğal oluşumlu eserler olarak bilinmekteydi. Somut olmayan kültürel miras ilerleyen süreç içerisinde kültürel mirastan türeyen yeni bir kavram olarak UNESCO tarafından ileri sürülmüştür²⁴. Somut olmayan kültürel miras kavramı ülkemizde 19.01.2006 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulunda görüşülerek uygun bulunduğu kanun çıkartılarak 21.01.2006 tarihinde 26056 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir²⁵. Sözleşme metni resmîyet kazandıktan sonra aynı yıl içerisinde gerekli belgeler UNESCO’ya teslim edilmiştir. Böylece ülkemiz sözleşmeye taraf olan ülkeler arasına dahil olmuştur. Ülkemizde sözleşme kabul edildikten sonra somut olmayan kültürel mirasın korunması, belgelenmesi ve araştırılması gibi konularda birçok akademisyen için yeni veri kaynağı oluşmuştur. Geleneksel kültürel değerler sözleşmenin kabulünden önce az sayıda araştırma konusu olurken sözleşmenin kabulünden sonra giderek artan bir araştırma sahasına sahip olmuştur.

Anadolu somut olmayan kültürel miras unsurları açısından oldukça zengin ve önemli bir konuma sahiptir²⁶. Bu tür değerler toplulukların, medeniyetlerin ve her bireyin bir parçası olarak tanımladıkları genel anlamdaki kültürel varlıklardır. Tanımlanan bu kültürel miraslar bireylerin ya da grupların sahip olmuş olduğu değerler bütünü şeklinde tanımlanmalıdır. Böylece kültürel mirasa yönelik bilimsel çalışmalar daha geniş bir yelpazede ele alınabilmektedir. Somut olmayan kültürel unsurlara yönelik farklı disiplinlerce yapılan değerlendirmeleri bütüncül bir şekilde düşünmek daha doğru olabilir. Çünkü bir topluma ait kültürel miraslar evrensel değerlere sahiptir.

Uluslararası alanda kabul gören bu antlaşma ile kültürel mirasların korunması ve gelecek nesillere eksiksiz bir şekilde aktarılması konusuna dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda geleneksel mesleklerin yerel, ulusal ve uluslararası önemini artırmak ve

²⁴ Güneş – Satar 2015, 1080.

²⁵ Arıoğlu 2006, 186.

²⁶ Ekici – Fedakar 2013, 54.

bu konuda yeterli duyarlılığı artırmak bir diğer dikkat çekici konu olmuştur. Somut olmayan kültürel mirasın alanı, sözleşmenin 2. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Sözlü gelenek ve anlatımlarına; destanlar, masallar, efsaneler, halk hikâyeleri, türküler, atasözleri, masallar, ninniler, fıkralar vb. kültürel değerler örnek verilebilir.
- Gösteri sanatlarına; karagöz, meddah, orta oyunu, köy seyirlik oyunları, kukla, halk tiyatrosu vb. kültürel değerler örnek verilebilir.
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller, ve şölenlere; düğün, nişan, toy, şölen, bayram, nevruz vb. kültürel değerler örnek verilebilir.
- Doğa ve evren ile ilgili; geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk bayraktarlığı, halk takvimi, halk meteorolojisi vb. kültürel değerler örnek verilebilir.
- El sanatları; dokumacılık, bakırcılık, semercilik, nazar boncuğu, telkâri, geleneksel körüklü çizme üretimi vb. usta-çırak ilişkisinde öğrenilen kültürel değerler örnek verilebilir²⁷.

Tüm bu kültürel değerler belgenip korunmadığı takdirde günümüzün ilerleyen teknolojisi, göç, savaş, medya ve küreselleşen dünya karşısında kaybolmaya yüz tutan kültürel değerler olarak değerlendirilecektir. Son zamanlarda adını pek çok kaynak ve literatürde gördüğümüz “kaybolmaya yüz tutmuş” ibaresi somut olmayan kültürel miras için ne kadar öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Günümüzde giderek azalan ve kaybolan mesleklerden biri de körüklü çizme üretimidir. Somut olmayan kültürel miras olarak düşünülen körüklü çizme üretiminin tamamen geleneksel yöntem ve teknikler ile yapılıyor olması onu bu alanda önemli kılan nedenler arasında bulunmaktadır. Ege Bölgesinde çok az sayıda bu işi devam ettiren ve koruyan usta tarafından yapılması körüklü çizmeyi somut olmayan kültürel miras olarak değerlendirebilmemizi güçlü kılmaktadır. Kültürel miraslar sadece elle tutulan, gözle görülen ya da büyük ölçekli kültür varlıklar değil aynı zamanda insan ve toplum odaklı bir kavramdır²⁸. Bu çerçevede insanoğlu kültürel mirası yaşatma ve geleceğe aktarmada en temel kaynakları oluşturmuştur.

²⁷ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> (17.09.2018).

²⁸ Güvenç 1979, 95.

1.2.3 Yaşayan İnsan Hazinesi Programı

Somut ve somut olmayan kültürel mirasın belgelenip yaşatılması önemli olduğu kadar yaşayan insan hazinelerini de koruyup gelecek kuşaklara bilgi ve belgeler ile aktarmak, toplumların görev ve sorumlulukları altındadır. Somut olmayan kültürel mirasları sürdüren ve devam ettiren unsurlar birey, topluluk ve medeniyetlerdir. Sürdürülebilir kültürel miras için sosyal, çevresel ve ekonomik boyutları da barındıran bütünsel bir yaklaşım düşünülmelidir. Yaşayan İnsan Hazinesi, programı ilk olarak Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) tarafından ulusal düzeyde uygulanmaya başlanmıştır. Geleneksel usta insanını korumaya ve belgelemeye yönelik çalışmalarda bulunmuş ve uluslararası düzeyde dikkat çekmişlerdir. Kore Cumhuriyeti'nin kültürel mirasa olan bu yaklaşımı Yaşayan İnsan Hazinesinin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Kore Cumhuriyeti 1993 yılında UNESCO İcra Kuruluna Yaşayan İnsan Hazinesi programının kurulması için bir teklifte bulunmuş, bunun üzerinde kurul taraf devletleri kendi ülkelerinde buna benzer sistemi uygulamaya davet eden bir karar almıştır²⁹. Ülkemizde somut olmayan kültürel miras ile ilgili araştırma ve incelemeler Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (AREGEM) tarafından yapılmaktadır. Geleneksel kültürel değerleri korumanın yolu yaşayan insan hazinelerinden geçtiği düşüncesiyle Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Türkiye ulusal sistemi 2008 yılında envanter hazırlanması çalışmalarıyla başlamıştır³⁰. Bu tarihten itibaren somut olmayan kültürel miras envanter çalışmaları büyük bir gelişim göstermiştir. Yaşayan insan hazineleri sisteminin kurulmasında tescil, belgeleme, arşivleme, tanıtım ve yaşatma gibi kavramlar önem kazanmıştır. Nitekim bu kavramlar arasında en dikkat çekenini ise sürdürülebilirlik adına yaşatma kavramıdır. Belgelenip tespit edilen kültürel değerler günlük yaşantımıza uyarlanmadığı takdirde geçerliliğini kaybedecektir. Geçerliliğini yitiren bu kavramlar, kültürel kimliğini kaybetmiş bir toplum ile eşdeğer anlamdadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan geleneksel köroklü çizme üretimi, YİH kriterlerine örnek bir çalışma alanıdır. Alan araştırması sonucunda ustalar ile yapılan sözlü görüşmeler neticesinde YİH kriterlerini taşıyan ustalar olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda halk bilimi, sosyal, fen ve çeşitli akademik araştırmacılara farklı bir alan oluşturmaktadır. Yaşayan insan hazinesi çalışmalarının yapılması için halk kültürü konusunda uzman kişilere, sivil toplum

²⁹ Erkal 2010, 7.

³⁰ Çiçekoğlu 2014, 8.

kuruluşlarına ve konu ile ilgili uzman araştırmacılara sorumluklar düşmektedir. Her usta yaşayan insan hazinesi olarak değerlendirilmemelidir. Yaşayan insan hazinesi kriterlerini taşıması gerekmektedir. Bir ustanın yaşayan insan hazinesi olarak seçilmesi için temel ölçütler şöyle olmalıdır:

- Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
- Yaptığı sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olmak,
- Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
- Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
- Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının yeniliklere açık olması),
- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (bir çırak yetiştirmiş olması) taşınmalıdır³¹.

Bu kriterlerden anlaşılacağı üzere işi ehil olan kişinin yapması gerekmektedir. Yapılan sanatın yetenek gerektirmesi ve ünik olmasına dikkat çekmektedir. Kaybolma tehdidi altında bulunan YİH meslekleri genç kuşaklar tarafından usta-çırak ilişkisi ile icra edilmeli ve özendirilmelidir.

1.3 Ege Bölgesindeki Kültürel Değerler

Ege bölgesi kültürel ve doğal özellikleri ile eşsiz bir coğrafyaya sahiptir. İklim ve bitki örtüsünün elverişli şartlarda olması gelenek, görenek, toplum, sanat ve sosyal hayat üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Bunun yanı sıra iklim, tarım, ticaret, sanayi ve turizm alanlarının gelişmesinde önemli rol almıştır. Bölgenin iklim ve bitki örtüsü kültürel değerlerin oluşmasında önemli faktör olmuştur. Bölge geçmiş tarihi ile birlikte birçok somut ve somut olmayan tarihi kültürel değerlere ev sahipliği yapmıştır. Ege Bölgesindeki kültürel unsurlar ve kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler kültürel değerlerin yaşayan son bilgi ve belgeleri olması nedeniyle Türk kültür mirasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır³². Bu çalışmanın konusunu oluşturan körüklü çizme, Ege Bölgesinin tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtan eşsiz meslekler arasında bulunmaktadır. Körüklü çizmenin bölgede çok az sayıda usta tarafından yapılıyor olması, kaybolmakta olan geleneksel meslekler arasında olduğunu göstermektedir. Bu

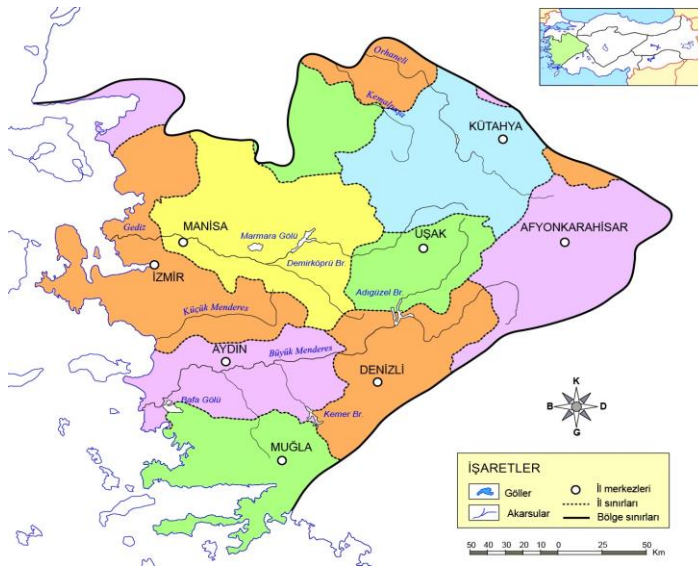
³¹ Karabaşa 2009, 101-103.

³² Koyuncu Okca-Erun 2018b, 264.

başlık Ege Bölgesine ait olan geleneksel köroklü çizmenin somut olmayan kültürel miras bağlamındaki değeri ile sınırlandırılmıştır.

1.3.1 Ege Bölgesinin Coğrafi Konumu

Ege Bölgesi adını Ege denizinden almıştır. Genel coğrafi durumuna bakıldığında Ege deniziyle çevrilen veya sınırlanan adalarla Asya ve Avrupa kıyılarını yani Yunanistan, Makedonya ve Trakya'nın doğu, Anadolu'nun ise batı ve güney batı kıyılarını içine alan bölgedir³³. Ege Bölgesi 85. 000 m² lik alanı, 10. 514. 200 den fazla nüfusu ile Türkiye yüz ölçümünün %11 lik kısmına sahiptir³⁴. Ege Bölgesinde İç Ege ve Kıyı Ege Bölümü olmak üzere toplamda sekiz il bulunmaktadır (Bkz. Figür: 1).

Figür 1: Ege Bölgesinin Coğrafi Konumu³⁵

³³ Mansel 1971, 1.

³⁴ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (27.07.2019).

³⁵ <http://cografyaharita.com/haritalarim/4mege-bolgesi-iller-haritasi.png> (25.09.2018).

1.3.2 Efe

Efe kavramı, bir grubun yöneticisi ve idarecisi anlamına gelmektedir. Grup içerisinde sorumluluklar alan, çözüm odaklı sonuçlar üreten yönetici konumundaki kişidir. Efe, zeybek topluluklarının başkanına verilen addır. Ayrıca halk arasında ağabey anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin son devrelerinde Batı Anadolu'da ortaya çıkan çete başları için kullanılmıştır³⁶. Efeler kişilik ve karakterleri ile toplumda örnek kişiliğe sahiptirler. Efeler zorbalık, haksızlık ve adaletsizlik gibi kavramlara karşı durmuş mazlum ve mağdur olana yardım elini uzatmıştır. Efelerin en önemli özellikleri arasında cesaret, heybet ve yiğitlik kavramları bulunmaktadır.

Efe, grubunun en üst düzey sorumlusudur. Efeden sonra hiyerarşik olarak en yetkili kişi zeybektir. Zeybek olmaya karar veren yeni kişilere ise kızan denilmektedir. Batı Anadolu'da yaşayan zeybekler kendi aralarında cesaret ve kahramanlık gösterenlere efe unvanını vermiştir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan körüklü çizmeler, efe aksesuarı olarak kullanılmaktadır. Efenin ayağına aksesuar olarak giymiş olduğu körüklü çizme, dosta güven düşmana korku vermektedir (Bkz. Figür: 2-3). Körüklü çizmenin kullanımı oldukça rahat olması ve ata binmeyi kolaylaştırması efeler tarafından tercih edilen sebepler arasındadır. Ayrıca körüklü çizme, dayanıklılığı ve sağlıklı oluşu nedeni ile Batı Anadolu halkının kültürel simgesi haline gelmiştir. Körüklü çizme efelerin olmazsa olmaz aksesuarları arasında bulunmaktadır. Bu bağlamda körüklü çizme, efelerin kıyafetlerini tamamlayan ve efe kültürünün sembolik bir değeri olarak tanımlanmaktadır. Körüklü çizme, sosyal hayat içerisinde birçok farklı alanda kullanılmaktadır. Daha çok erkeklere özel kültürel bir değer olarak bilinse de bazen de bayan kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir³⁷. Günümüzde körüklü çizmenin kullanım alanına baktığımızda başta efeler olmak üzere zeybek, kızan, halk oyunu ekipleri ve deve güreşi festivallerinde yörük kültürünü yaşatmaya çalışan kişilerce kullanılmaktadır. Günümüz yeni moda trendleri körüklü çizmeye olan ilginin azalmasına neden olmuştur. Kaybolmaya yüz tutmuş meslekler arasında bulunan geleneksel körüklü çizme kullanımına olan talebin artması gerekmektedir. Aksi takdirde efeliğin simgesi olan körüklü çizmeler, zamanın teknolojisine ve modern ayakkabıcılık üretimine karşı yenik duruma düşmesi hiç de zor olmayacaktır.

³⁶ Anonim 1966, 372.

³⁷ Koyuncu Okca – Erün 2018a, 280.

Figür 2-3: Kasapoğlu Molla Mustafa Şen Efe
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

1.3.3 Zeybek

Bir halk unvanı olan zeybek, hiyerarşik grup içerisinde efenin bir alt seviyesinde bulunan kişidir. Zeybeklikte en önemli kurallardan biri efesinin sözüne sadık olması ve sözünün dışına çıkmamasıdır. Zeybekler hiyerarşik bir düzen ve nizam içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Zeybek, efenin birinci dereceden yardımcısı konumundadır. Genel olarak Batı Anadolu çevresinde ve daha çok kırsal alanlarda yaşayan Türklere verilmiş unvandır. İnanç ve karakter yönünden Türk toplumunun tipik ve mert örnekleridir. Zeybeklerin özel bir giyimi vardır. İşlemeli diz kapaklarını açıkta bırakan bir şalvar, kuşak ve üstte cepken, başında börk ya da fes, silahlık, ayağında ise çizme bulunmaktadır³⁸. Bu giyim ve kuşamda herhangi bir eksik olmaması gerekmektedir. Zeybekler cesur, mert ve kahramanlık gibi özellikleri sayesinde haksızlıklara karşı durmuşlardır (Bkz. Figür: 4). Bu tür tutum ve davranışlarından ötürü toplum ve sosyal hayat içerisinde her zaman saygı gören bir kişilik ve konuma sahip

³⁸ Anonim 1961, 3336.

olmuşlardır. Ülkemizde zeybek kültürü daha çok Batı Anadolu'da yaşatılmaktadır. Kültürel bir değer olgusu olan zeybek nicelik ve nitelik olarak günümüzde oldukça az sayıda kişiler ve gruplar tarafından ayakta tutulmaktadır. Toplum ve sosyal hayat ile bir bütünlük sağlayan bu değer yaşatılmalı ve önem gösterilmelidir.

Figür 4: Körüklü Çizmenin Zeybekler Tarafından Giyilmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

1.3.4 Deve Güreşi

Hayvancılık, Türk tarihinde oldukça eski geçim kaynaklarından biridir. Orta Asya'daki eski Türk toplumları ekonomisini ve geçim kaynağını hayvancılık üzerine kurmuştur. Türk tarihinde insanlar, küçükbaş ve büyükbaş hayvan çeşitlerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmıştır. Nicelik olarak koyun, keçi ve attan sonra en çok tercih edilen hayvan türü deve olmuştur. Deve her ne kadar binek bir hayvan türü olsa da etinden, sütünden ve derisinden de faydalanılmıştır. Devecilik kültürünün düzenli olarak yaşatılmasında deve sahiplerinin, yerel yönetimlerin, geleneksel el sanatı ustalarının, Yörüklerin ve bu işe hayatını adanmış kişilerin büyük bir faktör olduğu bilinmektedir. Kültürel bir değer olgusu olan deve, geçmişten günümüze insanların

sosyal hayat içerisinde birtakım ihtiyaçların giderilmesinde kullanılmıştır. Günümüzün değişen ve gelişen teknolojisi karşısında motorlu araçların üretilmesiyle devenin binek olarak kullanılması giderek azalmıştır. Günümüzde Batı Anadolu'da daha çok kültürel bir unsur olarak yaşatılmaktadır. Deve güreşlerinde dönemsel farklılıkların oluşmasında en önemli unsur develerin fizyolojik özellikleridir³⁹. Son zamanlarda ise develer Yörük kültürünün sahip olduğu zenginlikler ile yılın belirli zamanlarında yerel ve ulusal yönetimler vasıtası ile eğitim, sosyal, kültür, spor ve sağlık amaçlı kurulan dernekler tarafından yürütülen geleneksel deve güreşleri şenliklerinde kültürel varlığını devam ettirmektedir⁴⁰. Bu çerçevede körüklü çizme, geleneksel deve güreşi etkinlikleri ile bütünleşen kültürel bir unsurdur (Bkz. Figür: 5). Genel anlamda körüklü çizmenin kullanım alanlarına baktığımızda ise efe, zeybek, kızan, deve güreşi, halk oyunları ve yöresel etkinliklerde kullanılan somut olmayan kültürel bir değere sahiptir.

Figür 5: Deve Güreşi Etkinliğinde Körüklü Çizmenin Giyilmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

³⁹ Ertürk-Demir 2016, 164.

⁴⁰ Koyuncu Okca 2014, 44.

İKİNCİ BÖLÜM

KÖRÜKLÜ ÇİZME VE ÜRETİMİ

2.1 Körüklü Çizme

Çizme işlenmiş mamul haldeki deriden yapılmış körüklü ve körüksüz olmak üzere iki farklı türü bulunan ayakkabı çeşididir. Bir diğer tanım ile koncu diz kapağına kadar yükselen veya diz kapağını geçen olumsuz hava koşullarında ayağı dış etkenlerden muhafaza eden ve koruyan bir işleve sahip deriden yapılmış bir kullanım ürünüdür⁴¹. Çizme genellikle zengin kişilerce kullanılan, az bulunan özel günlerde tercih edilen bir ayakkabı çeşididir⁴². Çizme çeşitleri diz altı ve diz üstü olarak sınıflandırılmaktadır. Körüklü çizme ise diz altı grubunda kendine yer edinmiştir. Türk kültür tarihinde geçmişten günümüze varlığını koruyarak günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bazı bilim dalları körüklü çizmeyi “glase çizme” olarak da tanımlamaktadır⁴³. Daha çok Batı Anadolu’da beylerin, efelerin, zeybeklerin ve kızanların giymiş olduğu körüklü çizmeler, mertliğin ve asaletin gücünü temsil eden kültürel değer haline gelmiştir. Kırsal alanda ata binmeyi kolaylaştırması, mevsimsel olarak giyilebilmesi, sağlam ve dayanıklı olması ayrıca çıkardığı gıcırta ile ahaliye destur mesajı vermiştir⁴⁴. Körüklü çizme çıkarmış olduğu gıcırta ile dosta güven düşmana korku salmıştır. Körüklü çizmeyi diğer çizmelerden ayıran en önemli özellik ise tamamen kişinin ayak ölçüsüne göre yapılması ve adından da anlaşılacağı üzere körüklü olmasından kaynaklanmaktadır. Körük, çizmenin baldır kısmında simetrik ve geometrik şekillerden oluşan girinti ve çıkıntılardır. Körükler çizme üzerinde görsel bir estetik sağladığı gibi ayak içerisinde ise hava sirkülasyonu sağlayarak ayak terlemesini önlemektedir⁴⁵. İlk etapta körüksüz olarak üretilen çizme zamanla kendinden, kıvrıcık, simit, akordeon ve baklava körük olarak farklılık göstermiştir. Günümüzde en çok tercih edilen akordeon ve baklava körüklü çizmelerdir. Bazı körük sınıflandırmaları ise üretildikleri bölgeye göre adlandırılmaktadır. Buna örnek olarak körüklü Söke çizmesi, körüklü Tavas çizmesi vb. üretim yerleri ile özdeşleşmiş körüklü çizmeler

⁴¹ Hasol 2008, 128.

⁴² Yüce 2018, 387.

⁴³ Örç vd. 2016, 66.

⁴⁴ Anonim 2009, 2.

⁴⁵ Mehmet Çiyancı, 19.05.2018 tarihli görüşme.

bulunmaktadır. Körüklü çizme tamamen el işçiliğine dayandığı için oldukça zahmet ve marifet isteyen bir meslektir. Maddi bir ögenin dışında manevi ve kültürel bir özellik taşımaktadır. Toplumun gelenek, görenek ve sosyal hayatı ile bir bütün olduğu için kültürel olgu değeri taşımaktadır.

2.2 Körüklü Çizmenin Tarihsel Gelişimi

Kurtuluş savaşından sonra 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile birlikte Türkiye ve Yunanistan topraklarında yüz binlerce insan devletlerarası kanunlar gereği zorunlu nüfus değişikliğine tabi tutularak doğdukları ve büyüdükleri toprakları terk etmek zorunda kalmıştır⁴⁶. Bu süreç içerisinde Girit'te yaşayan Türklerin birçoğu Batı Anadolu'ya mübadele zoruyla göç ederek gittikleri topraklarda iskân edilmiştir. Girit'ten göç eden Türk toplulukları sosyal hayat içerisinde yaşadığı kültürü buldukları bölgelere taşımıştır. Körüklü çizme üretimi mübadele sırasında Girit'ten Söke'ye göç eden çizme ustası Hüseyin Rıfat Oral'ın (Sağır Usta) Ege Bölgesi'nde farklı teknikler uygulayarak geliştirmiş olduğu bir zanaattır⁴⁷. Hüseyin Rıfat Oral (Sağır Usta) ile çizme üretimi daha farklı bir boyut kazanmıştır. Hüseyin Rıfat Oral (Sağır Usta) Söke'ye yerleştikten sonra çizme imalathanesi açmıştır. Kısa süre içerisinde yapmış olduğu sanatı yöre halkı tarafından büyük bir ilgi görmüştür. Söke'nin tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlıyor olması çizmenin ilgi görmesinde en önemli faktör olmuştur. Mübadele ve savaşların bitmesiyle yöre halkı ticarete yönelmiştir. Bölgede bulunan yerel halk, çocuklarını meslek öğrenmeye teşvik etmiştir. Oldukça rağbet gören Sağır Usta'ya bölgeden birçok kişinin bu mesleği öğrenmek için geldiği bilinmektedir⁴⁸. Söke'de 1950'li yıllarda 46. Süvari Alayında bulunan askerlerin körüklü çizme siparişi vermesi ve subayların gittikleri bölgelerde giymeleri körüklü çizmenin yurt geneline yayılmasında önemli neden olmuştur. Hüseyin Rıfat Oral (Sağır Usta) Ankara süvari alayının tamamına toplu körüklü çizme yaptığı bilinmektedir⁴⁹. Hüseyin Rıfat Oral ustanın geleneksel olarak üretmiş olduğu model ise karışık körüklü çizmedir. Çizmenin konç kısmında kırma yapılmayarak zaman içerisinde kendiliğinden kırışmasıyla oluşur. Baklava modelli körüklü çizmeyi yapan ilk kişi ise Sökeli Mehmet Yüksel olmuştur. İlerleyen süreç içerisinde baklava desenli körüklü çizmeler, Söke ile anılmaya

⁴⁶ Emgili 2017, 30.

⁴⁷ Erdönmez 2017, 565.

⁴⁸ Mehmet Çiyancı, 26.09.2018 tarihli görüşme.

⁴⁹ Zeki Avcıoğlu, 29.09.2018 tarihli görüşme.

başlamıştır. Zaman içerisinde her ne kadar farklı modeller üretilmiş olsa da estetik görüntüsü ile günümüzde en çok tercih edilen baklava desenli körüklü çizmelerdir (Bkz. Figür: 6-7).

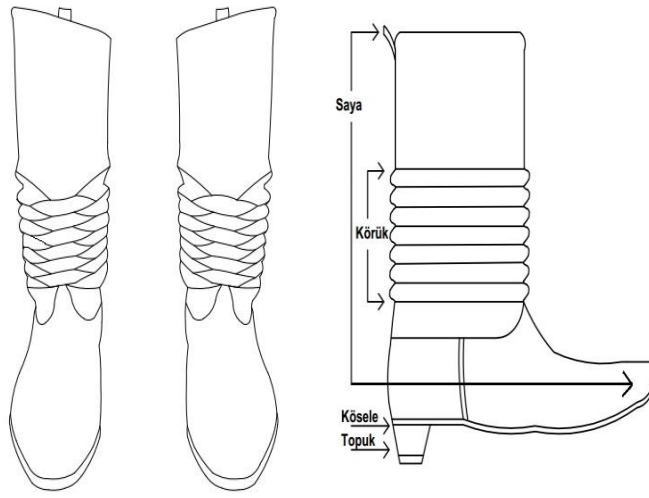
Figür 6-7: Baklava Desenli Söke Körüklü Çizmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Söke-Aydın, 2018)

2.3 Körüklü Çizme Üretimi

Körüklü çizme tamamen doğal malzeme ve geleneksel yöntemler ile üretilen somut olmayan kültürel varlıklar arasında bulunmaktadır. Üretimde en önemli malzemenin başında deri gelmektedir. Körüklü çizme dana ve keçi derisi ile üretilmektedir. Dış yüzeyi tamamen dana derisi ile kaplanmaktadır. İç yüzeyinde ise palamutla işlenmiş keçi derisi tercih edilmektedir. Geleneksel körüklü çizme üretiminde suni malzemenin kullanılmaması onu diğer çizmelerden ayıran en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Geleneksel körüklü çizme üretimi genellikle saya ve monteleme olmak üzere iki ayrı bölümden oluşmaktadır⁵⁰. Saya ayakkabıcılık mesleğinde farklı bir branş olarak isimlendirilmektedir. Çizmenin tabanı hariç diğer kalan kısımları saya olarak üretilmektedir. Bu çerçevede körüklü çizmenin dış ve iç yüzeyinde kullanılan derilerin birleşmesiyle saya kısmı oluşturulmaktadır. Körükler saya olarak adlandırılan bölüm üzerinde farklı teknikler kullanılarak özenle kırılmaktadır. Saya farklı

⁵⁰ Koyuncu Okca-Erun 2018a, 237.

kaynaklarda vidala olarak da tanımlanmaktadır⁵¹. Körüklü çizmenin tabanı kösele ve yığma topuk bölümünden oluşmaktadır (Bkz. Figür: 8-9). Monteleme işlemi ise sayanın taban, körük kırma ve genel yüzeyinde yapılan uygulamalardır. Bir çift körüklü çizmenin üretilmesi iş yoğunluğu, çalışma temposu ve iklim gibi faktörler göz önünde bulundurularak ortalama 7-14 gün arasında değişmektedir. Körüklü çizme siyah, kahverengi, sarı, mavi, bordo ve yeşil gibi birçok renk seçenekleri ile üretilmektedir⁵².

Figür 8-9: Körüklü Çizme ve Terimleri
(Ahmet Erun Arşivi, Denizli, 2018)

2.3.1 Körüklü Çizme Üretiminde Kullanılan Malzemeler

Geleneksel körüklü çizme üretiminde kullanılan başlıca doğal malzemeler dana derisi, keçi derisi, kösele, çiriş otu ve ahşap çivi en çok tercih edilenler arasında bulunmaktadır. Üretimde en çok kullanılan araçlar ise danalya, biz, deri kesim bıçağı, falçata, kıyı bıçağı, ökçe bıçağı, raspa, masat, muşta, kaçaburuk, çekiç, mezura, kerpeten, rodaki, ayakkabı kalıbı, gamba, saya makinası ve freze makinasıdır. Metal çivi bu araçların dışında yardımcı unsur olarak sayanın çizme tabanına geçici olarak tutturulmasında kullanılmaktadır. Körüklü çizmenin dış yüzeyinde farklı teknik ve yöntemlerle işlenmiş doğal dana derisi kullanılmaktadır. Çizmenin en önemli ve nicelik

⁵¹ Örkt vd. 2016, 69.

⁵² Koyuncu Okca – Erun 2018a, 237.

olarak en çok tercih edilen malzemenin başında dana derisi gelmektedir. Körüklü çizmenin dış yüzeyinde genellikle dana derisi kullanılmaktadır. En çok kullanılan ve tercih edilen renk siyah dana derisidir (Bkz. Figür: 10-11).

Figür 10-11: Mamul Haldeki Dana Derisi
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

Dana derisinden sonra körüklü çizme üretiminde en önemli malzemeler arasında işlenmiş mamul haldeki keçi derisi gelmektedir. Çoğunlukla çizmenin iç yüzeyinde tercih edilmektedir. Kırılan körüklerin tutmasını sağlayan en önemli malzeme keçi derisidir. Keçi derisi kullanılmadığı takdirde körüklerin kırılıp şekil alamayacağı bilinmektedir (Bkz. Figür: 12-13). Dana ve keçi derileri körüklü çizme üretiminde en çok kullanılan malzemeler arasında bulunmaktadır. Alan araştırmasında ustalar ile yapılan sözlü görüşmeler neticesinde körüklü çizmenin üretilebilmesi için bu iki malzemenin muhakkak olması gerekmektedir. Aynı zamanda bu derilerden kösele elde edilmektedir. Çizme tabanına uygulanan köseleler sağlıklı olmasından dolayı tercih edilen bir diğer özelliktir. Körüklü çizme bu tür özelliklerinden dolayı ayağı yazın serin kışın sıcak tutmaktadır⁵³.

⁵³ Mehmet Çiyancı, 26.09.2018 tarihli görüşme.

Figür 12-13: İşlenmiş Keçi Derisi
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2019)

Kösele, küçükbaş ve büyükbaş hayvanların derilerinden çeşitli işlemlerden sonra elde edilmiş ve işlevlerine göre değişik kalınlıklarda boyalı ya da ham halde kullanılan organik bir malzemedir⁵⁴. Çizmenin yere basan kısmında kullanılan doğal malzemeler arasında bulunmaktadır (Bkz. Figür: 14). Geleneksel köroklü çizme üretiminde iç yüzey ve dış yüzeyi birleştirmek için yapıştırıcı olarak Anadolu'nun birçok yerinde yetişen ancak daha çok Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yaygın olarak bulunan çiriş otunun (*Asphodelus Aestivus*) toprak altında kalan yumru şeklindeki kökleri kullanılmaktadır⁵⁵. Çiriş otu bire üç oranında su ile karıştırılıp hazırlanarak sayanın iç yüzey ile dış yüzey arasına sürülerek yapıştırılır. Ayrıca çiriş otu çizmenin gıcırdağlı olmasında kullanılan bir diğer önemli malzemedir (Bkz. Figür: 15). Çiriş otu doğal bir malzeme olduğu için karışım hazırlandıktan sonra hemen uygulanması gerekmektedir. Aksi takdirde zamanla kuruyarak işlevsel özelliğini kaybetmektedir. Uygulama için hazırlanan çiriş otu kuruduktan sonra tekrardan kullanılmamaktadır. Bu nedenle her uygulama için özel olarak hazırlanmaktadır.

⁵⁴ Aslan vd. 2017, 428.

⁵⁵ Örk vd. 2016, 69.

Figür 14-15: Kösele ve Çiriş Otu Karışımı
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

Gürgen ağacından yapılmış ahşap çivi körüklü çizmenin bir diğer doğal malzemesini teşkil etmektedir. Yurtdışından özel siparişler doğrultusunda ithal edilerek temin edilmektedir. Köseleyi çizme tabanına tutturmak için kullanılmaktadır. Ahşap çivi 4,5 cm boyutunda olmaktadır (Bkz. Figür: 16). Metal çivi yerine ahşap çivi tercih edilmektedir. Tabanda kullanılan bu çiviler çizmenin dayanıklılık süresini uzatmaktadır. Bazen müşterilerin istekleri doğrultusunda ökçeye metal çivi de çakılmaktadır.

Danalya ayakkabıcılık mesleğinde en çok kullanılan el aletlerinden birisidir. Oldukça basit kullanışlı olması ve kullanım alanının geniş olması sıklıkla tercih edilmesinde önemli faktör olmuştur. Danalya; ayakkabı ve çizme kalıbına sayayı daha düzgün bir şekilde çekmek ve deriyi germek için kullanılan demirden üretilmiş kerpetene benzeyen bir el aletidir (Bkz. Figür: 17). Körüklü çizme üretiminde körüklerin kırılması için vazgeçilmez el aletleri arasında bulunmaktadır⁵⁶. Danalya aletinin kerpetenden farklı olan özelliği ise kesici bir alet olmamasıdır. Biz aleti dericilik ve ayakkabıcılık mesleğinde kösele ve sert derileri delmek için kullanılan malzemedir. Ahşap saplı, ucu sivri çelikten yapılmış el aletidir. Körüklü çizme üretiminin monteleme aşamasında kullanılmaktadır (Bkz. Figür: 18). Oldukça hafif bir el aleti olduğu için kullanım alanı geniştir. Danalya körüklü çizme üretiminde daha çok monteleme aşamasında tercih edilmektedir.

⁵⁶ Koyuncu Okca – Erun 2018a, 239.

Figür 16-17-18: Ahşap Çivi, Danalya ve Biz Aleti
(Ahmet Erun Arşivi, Tire – İzmir, 2018)

Deri kesim bıçağı; tabaka halindeki her türlü derinin istenilen şekilde kesilmesini sağlayan el aletidir. Dışı metal, içi ise çelikten yapılmış bıçağı bulunan kesici bir alettir. İç kısmında bulunan çelik bıçağı zaman ile işlevsel özelliğini yitirebilmektedir. Bu sebepten dolayı falçata kadar dayanıklı olmadığı bilinmektedir. Körüklü çizmenin daha çok saya bölümünde tercih edilmektedir (Bkz. Figür: 19). Falçata; çizme tabanında kullanılan köselenin fazlalıklarını kesmek için tercih edilen metal gövdeli ucu keskin el aletidir (Bkz. Figür: 20). Tek bir parça halinde olması kullanım alanını ve dayanıklılığını artırmıştır. Falçata işlevsel özelliğini yitirdikten sonra masat aleti ile bilenerak birçok kez kullanılabilir. Kıyı bıçağı; çizme tabanında kullanılan köseleyi şekillendirme ve fazlalıkları gidermek için tercih edilen ağaç saplı, ucu keskin el aletidir (Bkz. Figür: 21). Ayrıca çizme tabanındaki ökçenin raspalama işleminde kullanılmaktadır. Ökçe bıçağı; çizmenin taban kısmında oluşturulan yığma topuğun istenilen şekilde kesilmesini sağlayan bir tür malzemedir. Yığma topuk köselenin tek tek üst üste konulması ile oluşmaktadır. İstenilen seviyeye getirildikten sonra ökçe bıçağı yardımı ile kesilerek topuk işlemi gerçekleştirilir. Tamamen demirden üretilmiş olup ucu keskin ve sivri bir malzemedir (Bkz. Figür: 22). Çekiç yardımı ile kullanılan bir el aletidir.

Figür 19-20-21-22: Deri Kesim Bıçağı, Falçata, Kıyı Bıçağı ve Ökçe Bıçağı
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

Raspa; freze makinaları ithal edilmeden önce çizme tabanına kösele yapıştırılırken zımparalama işleminde kullanılan el aletidir (Bkz. Figür: 23). Raspalama işleminin yapılmasındaki en önemli neden köselenin pürüzsüz olmasını sağlamaktır. Aynı zamanda kösele yapıştırılmadan önce taban raspanır böylece kösele çizme tabanına daha iyi yapışmış olur. Masat; deri kesim bıçağı, makas ve falçata aletlerini bilemek için kullanılmaktadır (Bkz. Figür: 24). Muşta; alt yüzeyi düz olan tamamen demirden imal edilen farklı şekillerde olabilen taşınabilir el aletidir (Bkz. Figür: 25). Kesilen derilerin istenilen ölçüde olması için ağır muştalar kullanılmaktadır. Muşta derinin kaymasını önleyerek istenilen kesimin yapılmasına yardımcı olmaktadır. Kaçaburuk; çizme tabanındaki köseleyi sabitlemek için delinen taban astarına ahşap çivilerin çakılmasına yardımcı olan malzemedir. Sapı ahşap olup ucu ise ince çividen oluşan el aletidir (Bkz. Figür 26). Kaçaburuk, ahşap çiviye çakabilmek için köselede yuva açmaya yaramaktadır. Oldukça hafif ve kullanışlı bir alettir. Kösele tabanına kaçaburuk ile açılmayan yuvalardan ahşap çiviler çakıldığında çivilerin kırılmasına neden olmaktadır. Bu yüzden ahşap çivilerin köseleye çakılmasından önce kullanılan oldukça önemli bir alettir.

Figür 23-24-25-26: Raspa, Masat, Muşta ve Kaçaburuk Aleti
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

Çekiç; ayakkabıcılık ve çizme üretiminde önemli malzemeler arasında bulunmaktadır. İki ayrı uç işlevine sahip genellikle ahşap saplı demirden imal edilen oldukça basit ve geniş kullanım alanına sahip bir el aletidir (Bkz. Figür: 27). Ölçüsü alınıp kesilen saya taban ve çizme kalıbına geçirilirken metal çiviler ile montelenmesinde kullanılmaktadır. Ayrıca kaçaburuk aleti ile kösele üzerinde delik açmaya ve köselenin tabana çakılmasında kullanılmaktadır. Mezura; plastik, metal veya kumaştan esnek bir şekilde üretilen ölçü alma aletidir (Bkz. Figür: 28). Körüklü çizme üretim aşamasında kullanılan ilk malzemedir. Mezura ile kişinin ayak ölçüleri alınmaktadır⁵⁷. Kerpeten; tamamen demirden üretilen ucu keskin el aletidir (Bkz. Figür: 29). Sayanın ayakkabı kalıbına montelenmesinden sonra çakılan metal çivilerin sökülmesinde kullanılmaktadır. Rodaki; yaklaşık 30 cm uzunluğunda sapı ahşap, ucu demir ve ucundaki aparatı sayesinde çizmenin monteleme işleminde kullanılmaktadır (Bkz. Figür: 30). Ayakkabı kalıbı; sert plastik veya ahşaptan üretilen farklı ayakkabı ölçülerinden oluşan çizmenin ayak kısmını kalıba katmaya yarayan alettir (Bkz. Figür: 31). Kösele ve saya geçici süreliğine ayakkabı kalıbı üzerine montelenmektedir. Ayakkabı kalıbı iki parça halindedir. Kalıp çizmeden çıkarılırken ilk önce üst tarak kısmı çıkartılır ardından alt taban kısmı çıkartılmaktadır. Körüklü çizme gamba ve

⁵⁷ Koyuncu Okca-Erun 2018a, 240.

ayakkabı kalıbı olmak üzere iki farklı kalıp türü ile şekillenmektedir. Bu iki kalıp türü kullanıcının ayak yapısına göre ayarlanmaktadır.

Figür 27- 28- 29- 30: Çekiş, Mezura, Kerpeten ve Rodaki
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

Gamba; ahşap malzemeden üretilmiş olup genellikle iki farklı parçadan oluşan insan ayağı şeklindeki alettir (Bkz. Figür: 32). Körükler yapıldıktan sonra veya saya dikildikten sonra çizmeyi kalıba katmaya yarayan alettir. Saya makinası; körüklü çizme üretiminde kullanılan en önemli aletler arasında bulunmaktadır. Saya makinasından önce sayalar elle dikilmekteydi. Bu da müşterilerden gelen taleplere cevap verme konusunda zorluklar oluşturmaktaydı. Günümüzün gelişen ve değişen teknolojisiyle birlikte zaman tasarrufu sağlamak adına artık saya dikim makinaları kullanılmaya başlanmıştır. Ölçüleri alınan deriler kesildikten sonra saya makinasında dikilmektedir (Bkz. Figür: 33). Freze makinası; körüklü çizmenin taban kısmında bulunan köselenin istenilen düzeyde şekillenmesi için kullanılan elektrik ile çalışan bir araçtır (Bkz. Figür: 34). En çok çizmenin topuk ve kösesini şekillendirmede kullanılmaktadır.

Figür 31-32: Ayakkabı Kalıbı ve Gamba
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

Figür 33-34: Saya ve Freze Makinası
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2019)

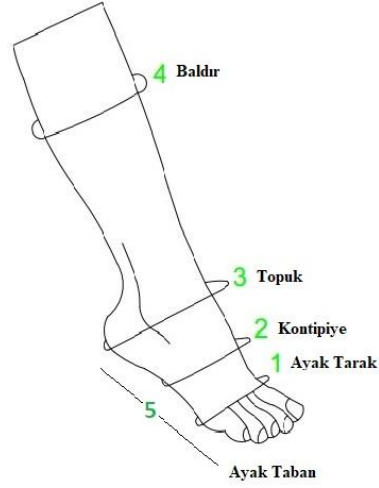
Körüklü çizmenin genel anlamda üretilmesi için kullanılan malzemeler ve aletler yukarıda tanımları ile birlikte verilmiştir. Ege Bölgesinde yapılan alan araştırması neticesinde ustaların kullanmış olduğu en temel, zorunlu ve gerekli araçlar arasında

bunlar yer almaktadır. Bazı ustaların kişisel yetenek ve marifetleri doğrultusunda kullanmış olduğu teknikler bu çalışmanın sonuç kısmında mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Körüklü çizmenin üretilebilmesi için bu malzemelerin gerekliliği yapılan alan araştırması sonucunda belirlenmiştir.

2.3.2 Körüklü Çizme Üretim Teknikleri

Geleneksel körüklü çizme üretimi saya ve monteleme olmak üzere iki farklı bölümden oluşmaktadır. Saya, dana ve keçi derisinin istenilen ölçüde kesildikten sonra saya makinası ile dikilmiş haline denir. Körüklü çizmenin dış yüzeyinde dana derisi iç yüzeyinde ise keçi derisi kullanılmaktadır. Sayacılık mesleği ayakkabıcılık mesleği ile bir bütün şekilde çalışan geleneksel meslekler arasında bulunmaktadır. Sayacılık olmamış olsaydı ayakkabıcılık mesleğinde birtakım eksiklikler olmuş olacaktı. Bu nedenle körüklü çizme üretiminde sayacılık oldukça önem gösteren geleneksel meslekler arasında bulunmaktadır. Monteleme, saya dikildikten sonra çizmenin son halini almasında uygulanan aşamalar olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda her ustanın kullanmış olduğu tekniklerin birbirini destekler nitelikte olduğu anlaşılmıştır. Sadece körük çeşitliliğindeki farklılıklar ustaların spesifik olarak birbirinden ayrılmasına neden olmaktadır.

Körüklü çizme üretiminde ilk etapta mezura yardımı ile kişinin beş farklı ayak bölgesinden ayak tarak, kontipiye, topuk, baldır ve ayak taban ölçüleri alınmaktadır. (Bkz. Figür: 35). Kontipiye ölçüsü ayak tarağı ile topuk kısmının ortasında kalan bölge için tanımlanmaktadır.

Figür 35: Körüklü Çizmenin Ölçülendirme Aşamaları
(Ahmet Erun Arşivi, Denizli, 2018)

Her kullanıcının ayak fizyolojik özellikleri değiştiği için ölçü alma işlemi yapılmadan körüklü çizme üretimi gerçekleştirilemez. Alınan ölçüler müsvedde kâğıt üzerinde çizilerek ölçü alma işlemi gerçekleştirilmektedir (Bkz. Figür: 36-37). Körüklü çizme üretiminde alınan ölçülere göre üretimi yapabilmek bu meslekte kabul edilen en önemli ustalık göstergesidir.

Figür 36-37: Ölçü Alma İşlemi
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

Elde edilen ölçüler mukavva kâğıt üzerine çizildikten sonra kalıplar falçata ile kesilerek hazırlanmaktadır. Çıkarılan kalıplar yardımı ile sayanın konç ve ön yüzünün deri kesim işlemi yapılmaktadır (Bkz. Figür: 38-39). Kesim uygulaması mamul haldeki dana ve keçi derisi kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Figür 38-39: Kesim İşleminin Gerçekleştirilmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

Uygun ölçülerde kesilen dana ve keçi derisinin iç yüzeyleri birbirine çiriş otu ile yapıştırılmaktadır (Bkz. Figür: 40). Geleneksel yöntemler ile uygulanan çiriş otu doğal ve bitkisel bir yapıştırıcı olarak kullanılmaktadır. Su ile karıştırılarak hamur kıvamına getirildikten sonra parmaklar yardımı ile sayanın iç ve dış yüzeyine tutkal olarak sürülmektedir. Uygulama sonrasında kuruyan çiriş otu körüklerin şekil almasını sağlamaktadır. Bitkisel kökenli bir yapıştırıcı olması nedeni ile kolayca hazırlanıp uygulanabilmektedir. Ölçüleri alınan ve kesilen deri, çiriş otu ile birleştirildikten sonra saya dikimi için hazır hale getirilmektedir. Kesimi yapılan deriler alınan ölçülere göre saya dikim makinesi ile dikilmektedir (Bkz. Figür: 41). Saya dikimi ayakkabıcılık mesleğinde farklı bir uzmanlık alanı olarak nitelendirilmektedir⁵⁸.

⁵⁸ Koyuncu Okca – Erun 2018a, 242.

Figür 40-41: Çiriş Otu Uygulaması ve Saya Dikimi
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas- Denizli, 2018)

Uygulanan bu aşamaların teknik olarak ortalama en az iki gün sürdüğü bilinmektedir. İş yoğunluğuna ve çalışma temposuna göre bu süre uzayıp kısalabilmektedir. Konçun arka yüzündeki iki birleşme noktası çapraz ya da düz dikiş tekniği kullanılarak el ile dikilmektedir. Körüklü çizmenin sayası hazırlandıktan sonra kişinin ayak yapısına göre bir gün boyunca gamba kalıbında bekletilir. Gamba kalıbında bekletilmesindeki en önemli faktör sayayı kişinin ayak ölçüsüne uygun bir şekilde hazırlayabilmektir. Bekleme süresi içerisinde çizmenin alt taban astarı ve köselesi hazırlanmaktadır. Kösele alt tabana yapıştırılmadan önce yarım saat suda bekletilmektedir. Su içerisinde bekletilen köselenin işleniş ve uygulamada kolaylık sağladığı bilinmektedir. Monteleme işlemine geçilmeden önce çizmenin arka yüzeyi sert durması için fortluk kösele yapıştırılmaktadır. Çizmenin burun, ön yüz kısmına ise bombey adı verilen malzeme çiriş otu ile yapıştırılmaktadır. Fazlalıklar falçata ile düzeltildikten sonra ve bekleme süreleri bittikten sonra körüklü çizme gamba kalıbından çıkartılarak monteleme işlemine geçilmektedir. Monteleme işlemine başlamadan önce ayakkabı kalıbının altına köselenin pürüzsüz yüzü iç tarafa gelecek şekilde montelenir. Kalıptan çıkarılan saya ayakkabı kalıbına çivi ile tek tek montelenir (Bkz. Figür: 42-43). Sayanın kalıbı daha iyi sarması için iç yüzey su ile ıslatılır. Saya, ayakkabı kalıbını tam saracak bir şekilde oturtulması gerekmektedir. Danalya aleti ile gerdirilen saya, ayakkabı kalıbına çiviler ile montelenmektedir.

Figür 42-43: Sayanın Ayakkabı Kalıbına Montelenmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

Geçici metal çivilerin ayakkabı tabanına çakıldıktan sonra falçata ile tabandaki deri yüzeyi inceltilir. Ardından tabana yapıştırıcı sürülerek çakılan çiviler içeriye doğru gerdirilerek yamultulmaktadır. Çizme sayası ayakkabı kalıbına monte edildikten sonra bir gün bekletilmektedir. Bir gün bekletildikten sonra ayakkabı kalıbına çakılan çiviler kerpeten yardımı ile özenle sökülmektedir. Çiviler taban kalıbından söküldükten sonra raspa aleti ile taban üzerindeki fazla deriler zımparalanarak pürüzsüz bir yüzey oluşturulmaktadır. Bunun uygulanmasındaki neden ise çizmeyi kullanacak kişinin ayağında ortopedik bir rahatlık sağlamaktır. Tabanda bulunan fazla deriler zımparalanmadan kullanıcıya sunulması halinde kullanımda birtakım rahatsızlıklar oluşturmaktadır. Kullanıcın isteği doğrultusunda alt taban köseleleri arasına gazyağına batırılmış gıcırdaklı keçi derisi kullanılabilir (Bkz. Figür: 44-45). Taban kısmına eklenen keçi derisinin falçata ile fazlalıkları giderilmektedir. Gıcırdaklı çizme giyen kişiye özgüven ve cesaret vermektedir.

Figür 44-45: Tabana Gıcırdak Eklenmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

Büyükbaş hayvan derisinden elde edilen kösele uygun ölçülerde kesildikten sonra çizme tabanına yapıştırılır (Bkz. Figür: 46). Kösele çizme tabanına yapıştırılmadan önce bir gün boyunca suda bekletilir. Köselede suda bekletilmesindeki amaç daha iyi bir şekilde işlenebilmesini sağlamaktır. Ayrıca düşük devirli freze makinasında çizme tabanındaki köseleyle şekil verilerek istenilen taban yüzeyi elde edilir (Bkz. Figür: 47).

Figür 46-47: Taban Köselesinin Montesi ve Frezeleme
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

Alt kösele tabana monte edildikten sonra dayanıklılığı artırmak için ahşap çiviler tabana tutturulmaktadır. Köselelin dış hatlarına biz aleti yardımı ile açılan yuvalardan ahşap çiviler çekiç ile çakılmaktadır (Bkz. Figür: 48). Ökçe ya da topuk uygulaması geleneksel körüklü çizme üretiminin son aşamaları arasında bulunmaktadır (Bkz. Figür: 49). Müşterinin isteği doğrultusunda körüklü çizmenin topuğu, yığma kösele veya ahşaptan olabilmektedir. Ayağın ortopedik rahatlığı için tamamen köseleden ibaret yığma topuk en çok tercih edilen topuk çeşidi olarak bilinmektedir. Ökçe çeşidi tabana uygulandıktan sonra topuk lastiği çivi ile çakılarak genel monteleme işlemi bitirilmiş sayılmaktadır.

Figür 48-49: Taban Ahşap Çivileri ve Ökçe Uygulaması
(Ahmet Erun Arşivi, Denizli, 2018)

Genel anlamda üretimi gerçekleştiren körüklü çizmenin bir sonraki aşamasında ayakkabı kalıbı yerinden çıkarılmaktadır. Çizme yüzeyindeki son temizlik ve rötuş işlemleri gerçekleştirilmektedir. Ayakkabı kalıbı çıkarıldıktan sonra çizme geçici olarak tekrardan gamba kalıbına konulmaktadır. Bu aşamada körüklü çizmenin köruk çeşidi çizme üzerine çizilerek danalya aleti ile özenle kırılmaktadır (Bkz. Figür: 50-51). Köruk kırma işlemi istenilen köruk tipine, ayak yapısına ve kişinin isteğine göre farklılık göstermektedir. Köruklerin kırılması oldukça marifet ve yetenek isteyen bir çalışmadır. Kullanıcının ayak yapısına göre genellikle en az altı en çok on iki sıralı köruk kırılmaktadır. Köruk kırma tekniği ve yöntemi her ustanın el marifetine göre

farklılık ve değişiklikler gösterebilmektedir. Yapılan alan araştırması neticesinde kullanıcıların en çok tercih ettiği köruk çeşitleri baklava ve akordeon köruk olduğu gözlemlenmiştir.

Figür 50-51: Köruklerin Kırılması
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

Geleneksel körukli çizme üretiminde köruk kırma işlemi bazen bir gün sürebilmektedir. Oldukça ince ve hassas işçilik istemektedir. Yapılan en küçük bir hata tüm işlemin geçersiz olmasına neden olmaktadır. Bu sebeple körukler oldukça dikkatli bir şekilde kırılmaktadır. Köruk kırma işlemi gerçekleştirildikten sonra deri yüzeyinde oluşan kırışıklıklar gaz ocağında ütülerek giderilmektedir. Bu işlem bazen gerekli görüldüğü takdirde montelemeye geçilmeden önce de kullanılmaktadır. Körukli çizmenin konç kısmında kırılan köruklerin istenilen şekli alabilmesi için tekrardan gamba kalıbında iki gün süre ile bekletilmektedir. Olumsuz hava koşullarında bu süre bir haftayı bulabilmektedir. Körukli çizme gamba kalıbından çıkarıldıktan sonra boyama işlemi yapılarak giyime hazır hale getirilir (Bkz. Figür: 52). Körukli çizmenin ilk çıkış noktası ve yurda yayılması Batı Anadolu Bölgesidir. Bu konunun başlığını oluşturan çalışma kapsamında Ege Bölgesinde alan araştırması yapılarak mevcut ve halen aktif olarak bu mesleğe devam eden ustalar ile sözlü görüşmeler yapılarak körukli çizme üretim teknikleri yerinde incelenmiştir. Geleneksel körukli çizme üretiminde her ustadan üretim teknikleri hakkında bilgi alınarak homojen ve genel bir çalışma

gerçekleştirilmiştir. Toplanan ve derlenen bilgilerin ışığında üretim tekniklerinin her ustada benzer durumda olduğu gözlemlenmiştir. Körük farklılıklarındaki çeşitlilik bazı ustaları birbirinden ayırt edebilmemizi sağlamaktadır. Bu çerçevede tezin sonuç bölümünde ustaların spesifik ve ünik özellikleri değerlendirilip karşılaştırılmıştır.

Figür 52: Giyime Hazır Hale Getirilen Körüklü Çizmeler
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

2.4 Ege Bölgesinde Bulunan Körüklü Çizme Ustaları

Ege Bölgesi, bünyesinde barındırmış olduğu kültürel zenginlikleri ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Yapılan literatür ve alan araştırması sonucunda bu bölgede kaybolmaya yüz tutmuş birçok geleneksel meslekler olduğu gözlemlenmiştir. Hammaddesi deri olup kaybolmakta olan meslek dallarından biri de geleneksel körüklü çizme üreticiliğidir. Geleneksel körüklü çizme üretimi Batı Anadolu'nun somut olmayan kültürel mirasından sadece birini teşkil etmektedir. Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde körüklü çizmenin sadece maddi bir ögenin dışında daha çok geçmiş tarih ile bir bütün şekilde var olan ve günümüze kadar ulaşabilen manevi bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Ege Bölgesinde yapılan alan araştırması sonucunda günümüzde aktif olarak geleneksel körüklü çizme üretimi yapan ustalar tarafımızdan tespit edilmiştir. (Bkz. Figür: 53). Aynı zamanda günümüzde hayatta olmayan vefat eden körüklü çizme ustaları da çalışmanın kapsamı dahilinde ele alınmıştır. Alan araştırmasını oluşturan rehber unsurlar ise literatür taramaları, mevcut ustalar, il kültür ve turizm müdürlükleri, yerel yönetimlerin sosyal ve kültürel birimleri ile yapılan

görüşmeler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda günümüzde aktif olarak köroüklü çizme üretimini gerçekleştiren ustalar ile görüşmeler yapılarak bu konu hakkında incelemeler yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda ustaların kişisel bilgileri ve mesleki teknik detayları sözlü olarak tarafımıza nakledilip kayıt altına alınarak belgelenmiştir. Yapılan bu çalışma ile kayıt altına alınan geleneksel köroüklü çizme üretimi koruma kavramı başlığı ve anlayışı altında gelecek nesillere aktarılacaktır.

Günümüzde Ege Bölgesinde Yaşayan Köroüklü Çizme Ustaları			
Adı	Soyadı	İl	İlçe
Ali	Çiftçi	İzmir	Menemen
Bünyamin	Bulut	İzmir	Tire
Halit	Gider	Aydın	Söke
Hasan Hüseyin	Öter	İzmir	Tire
Hüseyin	Abzak	Aydın	Söke
İbrahim	Kızılkaya	Aydın	Merkez
İbrahim Ethem	Karakaş	Manisa	Turgutlu
İhsan	Taş	Aydın	Söke
İzzet	Erkaç	Aydın	İncirliova
Kemal	Erkaç	Aydın	Merkez
Mehmet	Acar	İzmir	Tire
Mehmet	Çiyancı	Denizli	Tavas
Muhsin	Demir	Aydın	Germencik
Mustafa	Avcioğlu	Aydın	Söke
Mustafa	Karpuzcu	Aydın	Kuşadası
Mustafa Çetin	Kutay	Aydın	Germencik
Serkan	Gündüz	Aydın	Merkez
Şevket	Çotul	Denizli	Tavas
Zeki	Avcioğlu	Aydın	Söke

Figür 53: Günümüzde Ege Bölgesinde Yaşayan Köroüklü Çizme Ustaları

2.4.1 Afyonkarahisar

Afyonkarahisar Ege Bölgesinin İç Batı Anadolu bölümünde bulunmaktadır. Binlerce yıllık geçmiş tarihi ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kültürel ve sağlık turizminin önemli merkezleri arasında bulunmaktadır. Günümüzde Afyonkarahisar'da köroklü çizme çeşitli etkinliklerde, deve güreşi şenliklerinde, yerel tanıtım günlerinde, halkoyunları ekipleri ve Yörükler tarafından yaşatılmaktadır.

Yerel yönetimlerin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün halk folkloru araştırmacıları ayrıca Yörük ve Türkmenler Derneği başkanı Şakir Altıntaş ile yapılan görüşmeler sonucunda Afyonkarahisar'da köroklü çizme üretimi gerçekleştiren ustaların bulunmadığı belirlenmiştir⁵⁹. Köroklü çizme ihtiyaçlarını daha çok Tavas ve Söke'den temin ettiklerini aktarmışlardır. Aktif olarak köroklü çizme üretiminin bulunmamış olması, bu kültürel olgunun yaşatılmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim çevre illerden zor şartlar altında tedarik edilip kullanılması, kültürel değerin günümüzde yaşatılıp aktarıldığı anlamını taşımaktadır.

2.4.2 Aydın

Yörük ve efe kültürünün etkin olarak yaşandığı iller arasında bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı yıllarında yurdun düşman işgalinden kurtarılması için mücadele eden efeler Aydın ilinin kültürel ve sosyal değerlerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Efeler halk içerisinde kahraman ve yiğitlikleri ile tanınan kişilerdir. Sadece kişilik ve karakterleri ile değil aynı zamanda giyim ve kuşamı ile de karşımıza çıkmaktadır. Köroklü çizme efelerin, zeybeklerin ve Yörük kültürünün simgesel değerleri arasında bulunmaktadır. Geleneksel köroklü çizme üretiminin en çok Aydın il sınırları içerisinde yaşatıldığı gözlemlenmiştir. Bunun en önemli faktörü ise köroklü çizmenin Söke'den doğarak yurt geneline yayılmış olmasıdır.

Aydın Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Aydın Ayakkabıcılar Odası Birliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, literatür taraması ve mevcut köroklü çizme ustaları ile yapılan görüşmeler neticesinde Aydın'da on dört farklı köroklü çizme ustasının bilgilerine ulaşılmıştır. Her ustanın farklı hayat hikâyelerinin olması aslında köroklü çizmenin ne kadar zengin ve değerli bir meslek olduğunu bizlere göstermektedir.

⁵⁹ Şakir Altıntaş, 11.04.2019 tarihli görüşme.

2.4.2.1 Cafer Sağdıç

Cafer Sağdıç, Aydın'da doğmuştur. Evli ve iki çocuk sahibidir. Körüklü çizme üretimini ustası Enver Cantaş'tan öğrenmiştir. Cafer Sağdıç, yedi yaşında ayakkabı ve körüklü çizme üretimine başlamıştır (Bkz. Figür: 54-55). Mesleğini Aydın merkezde bulunan küçük atölyesinde sürdürmüştür. Aydın'da kendisi Cafer Efe olarak tanınmaktadır. İşini hergün seyerek ve sayarak yapan bir ustadır. Mesleğini sevmesinde, ustası büyük rol oynamıştır. Hayatının büyük bir bölümünü atölyesine ve sanatına adanmıştır. Nitekim yetmiş bir yıllık iş tecrübesi ile körüklü çizme alanında sayılı duayen ustalar arasında bulunmaktaydı. Cafer Sağdıç körüklü çizmeyi günümüze kadar başarılı bir şekilde yaşatıp taşımıştır. İşini seyerek yapması üretmiş olduğu körüklü çizmelere de olumlu yönde yansımıştır. Bu yüzden Anadolu ve Avrupa ülkelerinin birçoğundan körüklü çizme siparişleri almıştır. Cafer Sağdıç mesleğiyle beraber uzun yıllar Aydın Efeler Derneği başkanlığı yapmıştır. Mesleğine olan saygı ve sevgisini efe kültürüne duymuş olduğu inancından almıştır⁶⁰. Cafer Sağdıç 2009 yılında vefat etmiştir.

Figür 54-55: Körüklü Çizmenin Duayen İsmi Cafer Sağdıç (Cafer Efe)⁶¹

⁶⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=F0HyZzMzgM8> (10.11.2018).

⁶¹ <http://haberciniz.biz/aydin-efeleri-bas-efesini-kaybetti-642688h.htm> (10. 11. 2018).

2.4.2.2 Halit Gider

Halit Gider, 1975 tarihinde Aydın merkezde doğmuştur. Evli ve iki çocuk sahibidir. İlköğretim mezunudur (Bkz. Figür: 56). Ayakkabıcılık mesleğine 1983 yılında başlamıştır. Tamamen kendi yeteneği ve isteği ile bu alana yönelmiştir. Halit Gider'i bu alana sevk eden en büyük olgu ise yok olmakta olan geleneksel meslekleri sürdürebilme isteğidir. Ayakkabıcılık mesleğini ilk olarak öğrendikten sonra kendini zamanla geliştirerek körüklü çizme üretimine yönelmiştir. Körüklü çizme üretiminin ayakkabıcılık mesleği ile doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Ayakkabıcılık mesleği içerisinde körüklü çizme üretimi bir üst seviye, yetenek ve beceri gerektiren bir meslek dalıdır. Halit Gider, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel körüklü çizme üretimini Söke'de yapan son ustalar arasında bulunmaktadır. Günümüzde en çok tercih edilen ve Söke'ye ait olan baklava modelli çizme üretimini yapmaktadır (Bkz. Figür: 57). Çizmenin sayısını kendi atölyesinde üretmektedir. Halit Gider atölyesinde körüklü çizme üretimi ve ayakkabı tamiri yaparak geçimini sağlamaktadır. Körüklü çizme üretimini Aydın – Söke'de bulunan atölyesinde aktif olarak sürdürmektedir⁶².

Figür 56-57: Halit Gider ve Baklava Modelli Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

⁶² Halit Gider, 29.09.2018 tarihli görüşme.

2.4.2.3 Hüseyin Abzak

Hüseyin Abzak, 18 Nisan 1973 tarihinde Aydın/Söke’de doğmuştur. İlköğretim mezunudur. Evli ve dört çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 58). Okulunu bitirdikten sonra ailesi tarafından ayakkabı ve çizme ustası Kenan Yaşar’ın yanına çırak olarak verilmiştir. 1985 yılından itibaren ayakkabıcılık ve çizme mesleğini sürdürmektedir. Ustası Kenan Yaşar’ın yanında çalıştıktan sonra kendi atölyesini açarak bu mesleği günümüze kadar başarılı bir şekilde ulaştırabilen son ustalar arasında bulunmaktadır. Geleneksel olarak üretimini gerçekleştirdiği ayakkabı ve çizmeleri otuz dört yıllık iş tecrübesi ile ayakta tutmuştur. Üretimine Aydın – Söke Bağarası’nda bulunan atölyesinde devam etmektedir. Günümüzde körüklü çizmeye olan talebin her geçen gün azaldığını ve bu yüzden üretimde oldukça ciddi bir düşüşün olduğunu belirtmiştir. Alınan özel siparişler doğrultusunda üretimin gerçekleştiği ve seri üretimin olmadığını belirtmiştir. Yılın belirli dönemlerinde bazen hiç üretim yapmadığını geçimini ise ayakkabıcılık, çanta ve deri ürünlerinin onarımını yaparak sağladığını söylemiştir. Üretimini en çok gerçekleştirdiği çizme türü baklava modellidir (Bkz. Figür: 59). Mesleğin sürdürülebilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için çırak yetiştirmenin önemine dikkat çekmiştir. Fakat günümüz gençlerinin bu mesleğe ilgi duymaması, zamanla azalmasına hatta yok olmasına neden olduğunu söylemiştir⁶³.

Figür 58-59: Hüseyin Abzak ve Ürettiği Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2019)

⁶³ Hüseyin Abzak, 03.01.2019 tarihli görüşme.

2.4.2.4 İbrahim Kızılkaya

İbrahim Kızılkaya, Aydın-Efeler ilçesindeki körüklü çizme ve saya ustasıdır. Geleneksel körüklü çizme efe, zeybek ve deve güreşleri ile bütünleşmiş bir kültürel varlıktır. Deve güreşleri etkinliklerinde seyirciler ve deve sahipleri tarafından yaşatılmaktadır. Günümüzün gelişen sanayi ve teknolojisi geleneksel körüklü çizmenin kullanımında olumsuz etki yapmıştır. Körüklü çizme üretimi yetenek, marifet ve sabır isteyen bir meslek olduğu için her insanın bu işi yapamayacağını belirtmiştir. Çırağıktan itibaren uzun bir zaman dilimi ile öğrenilebilecek bir meslektir. Mesleğin kalitesi ve değerinin düşmemesi için ustalar tarafından sürdürülüp yaşatılması gerektiğini savunmuştur. Emek, zaman ve tecrübe isteyen bir meslektir. İbrahim Kızılkaya daha çok baklava desenli körüklü çizme üretmektedir. Geleneksel yöntem ve teknikler ile üretmiş olduğu çizmeleri, sipariş üzerine dünyanın her yerine gönderdiklerini belirtmiştir. İbrahim Kızılkaya 1971 yılından itibaren körüklü çizme üretmektedir (Bkz. Figür: 60-61). Çırağıktan yetişmeyen birinin bu mesleği yapamayacağını ve hatta mesleğin değer kaybedeceğini ifade etmiştir⁶⁴.

Figür 60-61: İbrahim Kızılkaya ve Saya Dikimi⁶⁵

2.4.2.5 İhsan Taş

İhsan Taş, 1971 yılında Aydın'ın Söke ilçesinde doğmuştur. Evli ve iki çocuk babasıdır. İlköğretim mezunudur (Bkz. Figür: 62). İlköğretimi bitirdikten sonra

⁶⁴ <http://www.aydin hedef.com.tr/guncel/18/03/2015/ustalarkoruklu-cizme-kursuna-tepkili> (14.12.2018).

⁶⁵ <http://www.aydin24haber.com/koruklu-cizmenin-iyisi-gicirtisindan-belli-olur-2345h.htm> (13.12.2018).

ayakkabıcılık mesleğine başlamıştır. İhsan Taş on iki yaşından itibaren ayakkabıcılık mesleğini sürdürmektedir. İhsan Taş ustanın ustası, Söke’de Sağırlar lakaplı Ali İhsan Oral’dır. İhsan Taş kendini ustasının yanında yetiştirerek günümüze kadar ulaşabilmiştir. Körüklü çizme üretimini, yetenek ve becerinin yanı sıra yaptığı işi severek ve isteyerek yaptığı için günümüze kadar ulaşabildiğini belirtmiştir. İhsan Taş körüklü çizme üretimini günümüzde geleneksel yöntem ve teknikler kullanarak imal etmektedir (Bkz. Figür: 63). Müşteriden alınan ayak ölçülerine göre en uygun körüklü çizmeyi üretebilmek bu meslekte en büyük yetenek ve beceri olarak gösterilmektedir. İhsan Taş Söke’de Mimarşinan Caddesindeki atölyesinde körüklü çizme imalatı ve ayakkabı tamiratı yaparak geçimini sağlamaktadır. İhsan Taş Söke’de körüklü çizme üretimini yapan son ustalar arasında bulunmaktadır⁶⁶.

Figür 62-63: İhsan Taş ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

2.4.2.6 İzzet Erkaç

İzzet Erkaç, 1970 yılında Aydın’da doğmuştur. İlkokulu Kızılcaköy ilköğretim Okulu’nda tamamlamıştır. Evli ve iki çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 64). İzzet Erkaç aslen Yörük ve efe torunudur. İlkokuldan sonra on iki yaşında ayakkabıcılık mesleğine başlamıştır. 1982 yılında İncirliovalı meşhur efe, çizme ustası İlyas Sarı’nın yanında altı

⁶⁶ İhsan Taş, 03.10.2018 tarihli görüşme.

yıl efe çizmesi ve iskarpin ayakkabı imalatı konusunda çıraklık ve kalfalık yapmıştır. Askerliğini tamamladıktan sonra İncirliova'da kendi atölyesini açarak 1992 yılından itibaren efe çizmesi ve iskarpin ayakkabı imalatına devam etmiştir. İzzet Erkaç, Kültür ve Turizm Bakanlığının geleneksel Türk el sanatları efe çizmesi ustası olarak belgeli bir sanatkârdır. Körüklü çizme üretiminin en zor ve meşakkatli olanı baklava çeşitli körüklü çizme olduğunu belirtmiştir (Bkz. Figür: 65). İzzet Erkaç İncirliova'da bulunan atölyesinde körüklü çizme ve ayakkabı imalatı yaparak geçimini sağlamaktadır. Oğlu ile birlikte İncirliova'da körüklü çizme üretimini sürdürmektedir⁶⁷.

Figür 64-65: İzzet Erkaç ve Baklava Modelli Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, İncirliova – Aydın, 2018)

2.4.2.7 Kemal Erkaç

Kemal Erkaç, 1983 yılında Aydın'da doğmuştur. Evli ve iki çocuk sahibidir. Ayakkabı ve çizme yapımına çocukluk yaşından itibaren ilgi duymaya başlamıştır. Kemal Erkaç ilköğretim mezunudur (Bkz. Figür: 66). Henüz dokuz yaşındayken okuldan kalan zamanlarında, özellikle de hafta sonu tatillerinde ayakkabı üreticiliği yapan amcası İzzet Erkaç'ın çıraklığını yaparak ve ona yardım ederek ilk bu işi öğrenmeye başlamıştır. Aslında ayakkabıcılık mesleğini kendisindeki istek ve merakı sonucunda ortaya çıktığını söylemiştir. İlerleyen zamanla birlikte ayakkabıcılık

⁶⁷ İzzet Erkaç, 26.09.2018 tarihli görüşme.

mesleğine olan ilgi ve alakası giderek artmıştır. Yirmi yıldır körüklü çizme üretimi yapmaktadır. Kemal Erkaç en çok tercih edilen baklava körüklü çizme modelini üretmektedir (Bkz. Figür: 67). Müşterilerden gelen talepler doğrultusunda akordeon, kendinden ve simit körüklü çizmeler üretebilmektedir. Ayrıca körüklü çizmenin sayısını kendisi tasarlayıp hazırlamaktadır. Kemal Erkaç Aydın Merkezde bulunan Ayakkabıcılar Çarşısındaki atölyesinde körüklü çizme üretimine halen devam etmektedir⁶⁸.

Figür 66-67: Kemal Erkaç ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizmeler
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

2.4.2.8 Muhsin Demir

Muhsin Demir, 1967 tarihinde Aydın ilinin Germencik ilçesinde doğmuştur. İlköğretimini on iki yaşında tamamladıktan sonra hem kuzeni olan hem de usutası olan Mustafa Kahya'nın yanında çırak olarak işe başlamıştır. Evli ve iki çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 68). Küçük yaşta gönül verdiği bu mesleği, Germencik İlçesinin Ortaklar Mahallesinde kırk yıldır ayakkabı ve körüklü çizme imalatı yaparak ayakta tutmuştur. Muhsin Demir günümüzde körüklü çizmenin artık eskisi kadar kullanılmadığı ve ilginin her geçen gün azaldığına dikkat çekmiştir. Elli iki yaşındaki Muhsin Demir, geçmiş tecrübelerine dayanarak günümüzün küreselleşen ve gelişen dünya karşısında kullanım alanının daraldığını aktarmıştır. Ayakkabıcılık mesleğinde gelişen sanayi ve teknoloji

⁶⁸ Kemal Erkaç, 24.09.2018 tarihli görüşme.

ile seri üretime geçilmiş olması körüklü çizmeye olan talebi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu işe ilk başladığında körüklü çizme kullanımı oldukça yaygınmış. Ancak son zamanlarda sadece deve güreşlerinde ve bir takım geleneksel etkinliklerde giyildiğini belirtmiştir. Eski zamanlarda efeler ve zeybekler, körüklü çizme giymeden dolaşmazlarmış (Bkz. Figür: 69). Bu nedenle körüklü çizmeye olan talep daha fazlaydı. Günümüzde eskiye nazaran kullanım azalmıştır. Muhsin Demir, Anadolu'nun birçok farklı bölgesinden siparişler almıştır. Seri üretim olmadığı için körüklü çizmeleri siparişler doğrultusunda üretmektedir. Bir çift körüklü çizmenin üretilmesi el emeği ve göz nuru olduğu için maliyet fiyatı 750 ile 1000 lira arasında değişebildiğini belirtmiştir⁶⁹.

Figür 68-69: Muhsin Demir ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2019)

2.4.2.9 Mustafa Avcıoğlu

Mustafa Avcıoğlu, 01 Ocak 1957 yılında Aydın'ın ilinin Söke ilçesinde doğmuştur. Mustafa Avcıoğlu, Zeki Avcıoğlu ile amca çocuğudur. Evli ve üç çocuk sahibidir. Öğrenim durumu lise mezunudur (Bkz. Figür: 70). Ayakkabıcılık mesleğini küçük yaşında babasından öğrenmiştir. Bir süre kasaplık yaptıktan sonra 1990 yılına kasaplığı bırakarak körük kırmaya başlamıştır. Mustafa Avcıoğlu körük kırma işlemini

⁶⁹ Muhsin Demir, 04.01.2019 tarihli görüşme.

Hüseyin Rifat Oral'ın oğlu İhsan Oral'dan öğrenmiştir. Körük kırma işleminin oldukça ince ve hassas uygulamalar gerektiğini belirtmiştir. Körükleri istenilen şekilde kırabilmek bu mesleğin en zor alanı olarak nitelendirmektedir. Her usta körüklü çizme üretebileceğini fakat her ustanın körük kıramayacağını aktarmıştır. Körüklü çizmeyi de diğer çizmelerden ayıran en önemli özellik konç kısmında bulunan körükleridir. Söke'de körük kırma işlemini İhsan Oral'dan sonra en iyi yapan son ustalar arasında bulunmaktadır. Mustafa Avcıoğlu aynı zamanda Söke Belediyesi halk oyunları ekibi sorumlu eğitmenliğini de yapmaktadır. Mustafa Avcıoğlu efe ruhu ile özdeşleşen körüklü çizmeyi Söke'de yaşatan ve sürdüren son ustalar arasında bulunmaktadır⁷⁰. Atölyesinde günümüzde en çok tercih edilen ve kullanılan baklava körüklü çizme modelini üretmektedir (Bkz. Figür: 71).

Figür 70-71: Mustafa Avcıoğlu ve Farklı Renlerdeki Çizmeler
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

2.4.2.10 Mustafa Çetin Kutay

Mustafa Çetin Kutay, 1948 yılında Aydın ilinin Germencik ilçesinde doğmuştur. Ailesine ekonomik katkıda bulunabilmek için ilköğretim eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Eğitim ve öğretime her ne kadar ilgisi olsa da zamanın zorlu şartları onu ayakkabıcılık ve körüklü çizme mesleğine yönlendirmiştir. Mustafa Çetin Kutay evli üç çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 72). Mustafa Ustanın ustası Aydınlı Necati Sıkalı'dır. 1968 tarihinde vatani görevini tamamladıktan sonra 1970 tarihinde ustasından

⁷⁰ Mustafa Avcıoğlu, 26.09.2018 tarihli görüşme.

kendisine kalan atölyede üretime başlamıştır. Mesleğinin bütün ince ve hasas noktalarını ustasından öğrenmiştir (Bkz. Figür: 73). Kendisinin ve ailesinin geçimini ayakkabı tamirâtı ve körüklü çizme üretimi yaparak sağlamaktadır. Mesleğini sürdürebilmek için tüm bilgi ve birikimini kendi çocuğuna aktarmak istemişse de bundan olumsuz sonuç almıştır. Başka çırakların da bu mesleği yapmak istememeleri, onu bu bağlamda en çok üzen konular arasında bulunmaktadır. Çırakların artık eskisi gibi olmayışı, geleneksel meslekleri bitiren en önemli nedenlerden biri olduğunu söylemiştir. Günümüzün hızla ilerleyen ve değişen teknolojisi, bu mesleği olumsuz yönde etkilediği gibi çırakların da artık yetişmesini engellemiştir. Çünkü son zamanlarda toplumun her alanında aktif olarak kullanılan teknoloji, insanların kaybolmakta olan kültürü benimseyememesinde etkili olduğunu aktarmıştır. Mustafa usta mesleğin aktarılması, yaşatılması ve sürdürülebilirliği için çırak yetiştirme önemli olduğunu söylemiştir. Çıraklar vasıtasıyla öğrenilmeyen bu mesleklerin zaman içerisinde giderek azalacağı ve yok olabileceğine dikkat çekmiştir⁷¹.

Figür 72-73: Mustafa Çetin Kutay ve Üretmiş Olduğu Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Germencik – Aydın, 2019)

2.4.2.11 Mustafa Karpuzcu

Mustafa Karpuzcu, 1961 tarihinde Aydın Kuşadası'nda doğmuştur. Evli ve iki çocuk sahibidir. Mustafa Karpuzcu ilköğretim mezunudur (Bkz. Figür: 74). Körüklü

⁷¹ Mustafa Çetin Kutay, 03.01.2019 tarihli görüşme.

çizme üretimini babası Mehmet Karpuzcu'dan öğrenmiştir. Babası Mehmet Karpuzcu'nun vefatından sonra bu işe gönül vererek günümüze kadar devam ettirmiştir. Küçük yaştan itibaren ayakkabıcılık mesleği ile bir bütün şekilde büyümüştür. Mustafa Ustanın ustası Şükrü Bıçakçı ve Hüsnü Arıkan'dır. Her iki usta da kendi alanlarında oldukça değerli ve önemli kişiliğe sahiptirler. Mustafa Karpuzcu, geleneksel körüklü çizme üretimini Aydın-Kuşadası'nda yaşatan ve temsil eden son ustadır. Kuşadası'nda bu sanatı yapan ve devam ettiren tek usta olması, onu bu bağlamda değerli kılan en önemli öğeler arasında bulunmaktadır. Geleneksel körüklü çizme üreticiliğinin, teknoloji ve seri üretiminin kurbanı olduğunu belirtmiştir. Asırlar boyu Ege Bölgesinin sembolik giyim tarzından biri olduğunu ama ne yazık ki, artık eskisi gibi bu mesleğe ilgi olmadığını aktarmıştır. Körüklü çizmenin unutulmaya başlaması ve bu mesleği sürdürecektir çırakların yetişmemesi Mustafa Karpuzcu'yu üzen konular arasındadır. Körüklü çizme üretimini daha çok yaz turizm sezonu bittikten sonra kış mevsiminde yapmaktadır. Kendinden körük ve baklava körük modeli en çok üretimi yapılan çizmeler arasında bulunmaktadır (Bkz. Figür: 75). Mustafa Karpuzcu körüklü çizme üretimine günümüzde aktif olarak Kuşadası'nda bulunan atölyesinde devam etmektedir⁷².

Figür 74-75: Mustafa Karpuzcu ve Baklava Modelli Körüklü Çizmeler
(Ahmet Erün Arşivi, Kuşadası – Aydın, 2018)

⁷² Mustafa Karpuzcu, 25.12.2018 tarihli görüşme.

2.4.2.12 Serkan Gündüz

Serkan Gündüz, 13 Ağustos 1980 tarihinde Aydın'da doğmuştur. Evli ve üç çocuk sahibidir. Meslek lisesi mezunudur (Bkz. Figür: 76). Serkan Gündüz'ün ayakkabıcılık mesleğine olan ilgisi küçük yaştan itibaren başlamıştır. Ayakkabıcılık mesleğini babasından öğrenerek günümüze kadar ulaştırmayı başarmıştır. Geleneksel körüklü çizme üretimini Aydın Efeler Derneği başkanlığı yapan Cafer Sağdıç'tan öğrenmiştir. Körüklü çizme üretiminin temel eğitiminde ayakkabıcılık mesleğinin bulunduğunu aktarmıştır. Ayakkabıcılık mesleği ile ilgili bilgi ve birikimi olmayan kişilerin körüklü çizme üretiminde zorlanabileceklerine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda küçük yaşta çırak olarak başlanıp öğrenilmesi gerektiğini belirtmiştir. Serkan Gündüz, bu yüzden ayakkabıcılık mesleğini öğrendikten sonra körüklü çizme üretimini yapmaya başlamıştır. Körüklü çizme üretiminin bir çift ayakkabı imalatından çok daha zor ve yetenek gerektirdiğini söylemiştir. Kaybolmakta olan bir meslek olması ve kültürel değer niteliği taşıyor olması Serkan Gündüz'ü kendi mesleğinde ayakta tutan önemli kavramlardır. Cafer Sağdıç, körüklü çizme üretiminin giderek azalan ve kaybolan bir meslek olduğunu düşünerek Serkan Gündüz'ü yanında çırak olarak yetiştirmiştir. Baklava körük modeli en çok üretim türü arasında bulunmaktadır (Bkz. Figür: 77). Serkan Gündüz kaybolmaya yüz tutmuş bu mesleği Aydın'da yapan son ustalar arasında bulunmaktadır⁷³.

Figür 76-77: Serkan Gündüz ve Gamba Kalıbındaki Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Aydın, 2018)

⁷³Serkan Gündüz, 24.09.2018 tarihli görüşme.

2.4.2.13 Şevki Balat

Şevki Balat, 1935 yılında Aydın-Yenipazar'a bağlı Karahayıt'ta doğmuştur. Evli, sekiz çocuk ve yirmi torun sahibidir (Bkz. Figür: 78-79). İlköğretim eğitimini 1947 tarihinde tamamladıktan sonra Aydın-Köşk ilçesine giderek ayakkabı ustalarının yanında çırak olarak çalışmaya başlamıştır. Ayakkabıcılık ve körüklü çizme üretimini öğrendikten sonra kendi köyüne dönerek çalışmalarına devam etmiştir. Memleketine döndükten sonra ustasının dükkânını on beş yaşında devralarak işletmeye başlamıştır. Oldukça küçük yaşta çalışmaya başlamış olması mesleğinde tecrübe ve deneyim kazanmasında önemli faktör olmuştur. Şevki Balat uzun yıllar boyunca mesleğini severek sürdürmüştür. Atölyesi kendi evinden yaklaşık bir km uzaktadır. Her gün bu mesafeyi yürüyerek kat etmesi mesleğine olan saygısının bir simgesidir. İlerleyen yaşına rağmen her gün aynı iş temposuyla yurt içi ve yurt dışından siparişler almaktadır. Şevki usta çoğunlukla baklava desenli körüklü çizme üretmiştir. Aynı zamanda ayakkabı üretimi yaparak geçimini sağlamıştır. Bu meslekte sabırın olmazsa olmaz en önemli unsurlar arasında olduğunu belirtmiştir. Şevki Balat, körüklü çizme üretiminin kaybolmakta olan geleneksel meslekler arasında olduğunu ve çırak yetişme konusunda muzdarip olduklarını ifade etmiştir. Nitekim günümüz gençlerinin bu tür geleneksel mesleklere duyarsız kalması çırak yetişmemesine neden olmuştur⁷⁴.

Figür 78-79: Şevki Balat ve Atölyesi⁷⁵

⁷⁴ <http://www.aydindenge.com.tr/guncel/09/04/2017/kundura-atolyesinde-gecen-67-yil> (10.12.2018).

⁷⁵ <http://www.aydindenge.com.tr/guncel/24/04/2017/aydinli-ustayla-memleket-anilarini-yad-etti/galeri/3> (11.12.2018).

2.4.2.14 Zeki Avcioğlu

Zeki Avcioğlu, 28 Mayıs 1934 tarihinde Aydın'ın Söke ilçesinde doğmuştur. Öğrenim durumu ilköğretim mezundur. Evli ve altı çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 80). Ayakkabıcılık mesleğini babasından öğrenmiştir. Bu mesleği çocukluğundan beri yapmaktadır. Babası ayakkabıcı olduğundan zamanının çoğunu kendi imalathanelerinde geçirmiştir. Babadan oğula aktarılmış ve günümüze kadar ulaşabilmiş önemli meslek dallarının temsilcilerinden biridir. Çekirdekten yetişmiş olması onu alanında söz sahibi yapan önemli özellikler arasında bulunmaktadır. Zeki Avcioğlu şu anki meslek tecrübesini yıllarını verdiği zamana borçlu olduğunu belirtmiştir. 1954 yılında askerlik vazifesini tamamladıktan sonra kendi dükkânını açarak çalışmaya başlamıştır. Ardından amcası Mehmet Ali Avcioğlu ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Mehmet Ali Avcioğlu emekli olduktan sonra Zeki Avcioğlu ile Mustafa Avcioğlu birlikte çalışmaya başlamıştır. Zeki Avcioğlu, bu mesleği yetmiş yedi yıldır yapmaktadır. Günümüzde Söke çizmesinde söz sahibi olan en eski ve değerli ustalar arasında bulunmaktadır. Zeki ve Mustafa Avcioğlu kaybolmakta olan bu mesleği Söke Yenicami Mahallesinde bulunan atölyelerinde devam ettirmektedirler⁷⁶. Baklava körüklü çizme modeli Söke Belediyesi tarafından 10 Nisan 2018 tarihinde tescillenerek koruma altına alınmıştır (Bkz. Figür: 81).

Figür 80-81: Zeki Avcioğlu ve Söke Çizmesi
(Ahmet Erun Arşivi, Söke – Aydın, 2018)

⁷⁶ Zeki Avcioğlu, 26.09.2018 tarihli görüşme.

2.4.3 Denizli

Denizli ili birçok medeniyet ve kültürün geçiş noktası olmuştur. Bünyesinde barındırmış olduğu eşsiz kültürel değerleri ile geçmişten günümüze varlığını sürdürmüştür. Bölgenin mevcut coğrafi yapısı, iklim koşulları, jeolojik özellikleri turizm ve kültürel değerleri üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Günümüzün değişen ve gelişen teknolojisi karşısında birçok geleneksel meslek, giderek azalmakta ve yok olmaktadır. Denizli’de kaybolmakta olan geleneksel meslek dallarından biri de körüklü çizme üreticiliğidir. Gerçekleştirilen alan araştırması ve literatür taraması sonucunda Denizli’de iki farklı körüklü çizme ustası olduğu belirlenmiştir. Bunlardan yaşça en büyük olanı Şevket Çotul’dur. Diğeri ise günümüzde halen aktif olarak bu mesleği yaşatan ve sürdüren Mehmet Çiyancı’dır. Her iki usta da Tavas’ta ikamet etmektedir. Denizli’nin son körüklü çizme ustaları arasında bulunmaktadır.

Mehmet Çiyancı’nın geleneksel üretim teknik detayları yerinde incelenerek kayıt altına alınmıştır. Körüklü çizmenin ilk üretim aşamasından son teknik detayına kadar bütün aşamalar belgelenmiştir. Mehmet Çiyancı’nın samimi ve sıcak misafirperverliği alan araştırmasının beklenilenden daha iyi bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Geleneksel körüklü çizme üretimini en ince ayrıntısına kadar anlatmıştır. Sözlü olarak aktarılan bilgilerin yazılı ve bilimsel bir metin haline getirilmesi Mehmet Çiyancı’nın en önemli beklentileri arasında bulunmaktadır. Nitekim sözlü geleneklerin yazılı metin haline getirilmemesi kültürel değerlerin zaman içerisinde giderek yok olacağı açık bir gerçektir. Mehmet Çiyancı Denizli’de bu mesleği aktif olarak sürdüren tek ustadır.

Denizli’nin önemli bir diğeri körüklü çizme ustası Şevket Çotul’dur. Yaşça Mehmet Çiyancı’dan büyüktür. Tavas’ın eski ve önemli körüklü çizme ustasıdır. Saygın kişiliği ve karakteri sayesinde birçok esnaf tarafından tanınmaktadır. Yapmış olduğu mesleği kaliteli bir şekilde ve severek yapması, onu yıllarca bu alanda ayakta tutan önemli düsturlar olmuştur. Şevket Çotul yaşadığı birtakım sağlık problemleri yüzünden mesleğine ara vermiştir. Tavas’ta yapılan alan araştırmasında Şevket Çotul ile her ne kadar görüşülmek istenmiş ise de bir takım özel nedenleri yüzünden görüşülememiştir. Bu görüşmenin gerçekleşmemesindeki en önemli unsur Şevket Çotul’un sağlık problemlerinin olduğu düşünülmektedir.

2.4.3.1 Mehmet iyancı

Mehmet iyancı, 20 Ocak 1970 yılında Denizli-Tavas'ta doğmuştur. Evli ve üç çocuk babasıdır (Bkz. Figür: 82). Ayakkabıcılık mesleğini yedi yaşından itibaren dede mesleği olarak sürdürmektedir. 2000 yılında bir okuldan bot siparişi alarak körüklü çizme ile ilk olarak tanışmıştır. Mehmet iyancı ilk çizme siparişinde tamamen kendi ilgi, merak ve araştırmaları ile körüklü çizme üretimini öğrenmiştir. Kaybolmaya yüz tutmuş bir meslek olması ve Ege Bölgesinde çok az sayıda usta tarafından yapılıyor olması, Mehmet iyancı ustayı körüklü çizme üretimine yönlendirmiştir. 2002 yılından itibaren körüklü çizme üretimine aktif olarak devam etmektedir. ıracılık olarak başladığı ayakkabıcılık mesleğine şu an körüklü çizme ustası olarak devam etmektedir⁷⁷. Körüklü çizme üretimini Tavas'taki atölyesinde sürdürmektedir (Bkz. Figür: 83). Mehmet iyancı Ustanın üretmiş olduğu körüklü çizmeler ağırlıklı olarak akordeon körüklüdür. Müşterinin isteği üzerine farklı renk ve modellerde körüklü çizme üretimi yapabilmektedir. Siyah renk asaletin simgesini yansıttığı için en çok tercih edilen renkler arasında bulunmaktadır. Çizmenin saya kısmındaki sağ ve sol dış yüzeylerinde bulunan baklava deseni Tavas ve Mehmet Ustaya özgün bir model olarak geliştirilmiştir (Bkz. Figür: 84). Bu model tamamen Mehmet iyancı ustanın araştırarak ve geliştirerek üretmiş olduğu körüklü çizme çeşididir. Teknik olarak saya üzerinde en az yedi sıralı akordeon köruk bulunması çizmenin ön yüz ve arka bölgesinde simetrik olarak köruklerin var olması Mehmet iyancı ustanın üslubunu yansıtmaktadır. Bu teknik detay Mehmet iyancı ustayı diğer ustalardan ayıran en önemli özellikler arasındadır. Ayrıca gelen talep ve istekler doğrultusunda farklı model ve renklerden oluşan geleneksel körüklü çizme üretebilmektedir (Bkz. Figür: 85).

⁷⁷ Mehmet iyancı, 19.05.2018 tarihli görüşme.

Figür 82-83: Mehmet Çiyancı ve Atölyesi
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

Figür 84-85: Baklava Deseni ve Tavas'a Özgü Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

2.4.3.2 Şevket Çotul

Şevket Çotul, Denizli-Tavas ilçesinde 1938 tarihinde doğmuştur. Denizli ilinin son körüklü çizme ustaları arasında bulunmaktadır. Evli ve altı çocuk sahibidir (Bkz.

Figür: 86-87). Mesleğini Tavas'taki atölyesinde sürdürmüştür. Şevket ustanın ustası Sökeli Mustafa Kaptan'dır. Ayakkabıcılık mesleğini ustasından öğrendikten sonra Denizli'de elli altı yıllık bir tecrübe ile mesleğini yaşatmıştır. Mesleki varisi olarak en küçük oğlu Kadir Çotul'u yetiştirmiştir. Şevket usta birçok siyasi bürokratlardan körüklü çizme siparişi almıştır. Şevket Çotul sağlık problemleri yüzünden günümüzde artık üretim yapmamaktadır.

Figür 86-87: Şevket Çotul ve Akordeon Körüklü Çizme⁷⁸

2.4.4 İzmir

İzmir geçmiş tarihi ile birlikte sayısız birçok kültür varlıklarını bünyesinde barındırmaktadır. Mevcut jeopolitik konumu itibarıyla birden fazla medeniyetin geçiş ve gelişim noktası olmuştur. Ulaşım, sanayi ve teknoloji ağının gelişmiş olması, bir takım geleneksel mesleklerin de giderek azalmasına ve zaman içerisinde kaybolmasına neden olmuştur. Geleneksel körüklü çizme üreticiliği günümüzde İzmir'de zor şartlar altında varlığını sürdüren kaybolmakta olan meslekler arasında bulunmaktadır. Körüklü çizme İzmir'in ve Ege Bölgesinin önemli kültürel varlıkları arasında kendine yer edinmiştir. Nicelik olarak giderek azalan bu meslek, oldukça az sayıda usta tarafından yaşatılmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Dairesi Başkanlığı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İzmir Ayakkabıcılar Odası, literatür taraması ve mevcut körüklü çizme ustaları ile yapılan görüşmeler neticesinde beş farklı körüklü çizme ustasına ulaşılabilmektedir. Ali Çiftçi ve Hasan Hüseyin Öter yapılan alan araştırması

⁷⁸ <http://bayramcotul.tripod.com/sev1.htm> (13.12.2018).

sonucunda literatüre kazandırılmıştır. Daha önce bu iki usta hakkında herhangi bir bilgi ve metnin yayınlanmamış olması yapılan çalışmanın ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

2.4.4.1 Ali Çiftçi

Ali Çiftçi, 1963 tarihinde İzmir ilinin Menemen ilçesinde doğmuştur. İlköğretim mezunudur. Evli ve iki çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 88-89). Ayakkabıcılık mesleğine on iki yaşından itibaren başlamıştır. Ali Ustanın ustası Mehmet Soruhanlı'dır. Ali Çiftçi küçük yaşta başladığı bu mesleğe kırk üç yıldır devam etmektedir. Atölyesinde ayakkabı ve körüklü çizme imalatı yaparak geçimini sağlamaktadır. Son zamanlarda teknoloji ve sanayinin gelişmesi ile geleneksel üretimlerde düşüşler olduğunu belirtmiştir. Günümüzde Ali Ustaya körüklü çizme siparişi veren müşterilerin sayısında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Yıl içerisinde alınan körüklü çizme siparişlerinin bir elin parmağını geçmeyecek seviyede olduğunu belirtmiştir. Şu anda körüklü çizme kullanan çok fazla kişi kalmadığına dikkat çekmiştir. Ali Çiftçi ayakkabı ve körüklü çizme üretimine Menemen'de bulunan atölyesinde devam etmektedir⁷⁹.

Figür 88-89: Ali Çiftçi ve Üretimini Yapmış Olduğu Körüklü Çizme
(Ahmet Erun Arşivi, Menemen- İzmir, 2018)

⁷⁹ Ali Çiftçi, 27.12.2018 tarihli görüşme.

2.4.4.2 Bünyamin Bulut

Bünyamin Bulut, 11 Eylül 1966 tarihinde İzmir'in Tire ilçesine bağlı Yiğenli köyünde doğmuştur. Evli ve iki çocuk sahibidir. İlköğretim mezunudur (Bkz. Figür: 90). Ayakkabıcılık mesleğini küçük yaşta öğrenmeye başlamıştır. Bünyamin Ustanın ustası, Tireli Lütfi İra'dır. Lütfi İra'nın ustası, İrfan Usta, İrfan Ustanın ustası, Cevat usta, Cevat Ustanın ustası, Selanikli Hafız Ustadır. İş ustadan çırağa aktararak günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Bünyamin Bulut, 1986 yılında askere gitmiştir ve asker dönüşü 1988 yılında kendi dükkânını açmıştır. 1988 yılından itibaren Tire Tahtakale Caddesinde mesleğine aktif olarak devam etmektedir. Bünyamin Bulut, ayakkabıcılık mesleği olarak başladığı bu alanda, özel siparişler doğrultusunda körüklü çizme üretimi de yapmaktadır. Atölyesinde daha çok baklava ve akordeon modelli körüklü çizmeler üretmektedir (Bkz. Figür: 91). Günümüzde körüklü çizme ve ayakkabı imalatı yaparak geçimini sağlamaktadır. Tire'de geleneksel körüklü çizme üretimini yapan son ustalar arasında bulunmaktadır⁸⁰.

Figür 90-91: Bünyamin Bulut ve Baklava Modelli Körüklü Çizme (Ahmet Erün Arşivi, Tire – İzmir, 2018)

2.4.4.3 Hasan Hüseyin Öter

Hasan Hüseyin Öter, 1950 tarihinde İzmir'in Tire İlçesinde doğmuştur. İlköğretim mezunudur. Evli ve üç çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 92). 1962 yılında çırak

⁸⁰ Bünyamin Bulut, 29.09.2018 tarihli görüşme.

olarak İrfan Kâhya'nın yanında çalışmaya başlamıştır. Hasan Ustanın ustası İrfan Kâhya'dır. 1971 tarihinde askerlik vazifesinden döndükten sonra kendi atölyesini açarak üretime başlamıştır. Teknoloji ve seri üretimin körüklü çizme üretiminde olumsuz etki yarattığını belirtmiştir. Müşterilerden gelen talepler doğrultusunda en çok baklava desenli körüklü çizme üretimi yapmaktadır (Bkz. Figür: 93). Hasan Hüseyin Öter geleneksel körüklü çizme üretimine İzmir Ayakkabıcılar Sitesindeki atölyesinde devam etmektedir⁸¹.

Figür 92-93: Hasan Hüseyin Öter ve Kullanıma Hazır Körüklü Çizmeler
(Ahmet Erun Arşivi, İzmir, 2018)

2.4.4.4 Mehmet Acar

Mehmet Acar, 01 Ocak 1965 Ağrı/Tutak doğumludur. İlköğretim mezunudur. Evli ve iki çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 94). Ailesi uzun yıllar önce ailevi nedenlerden dolayı Tire'ye göç etmiştir. Mehmet Usta ilkokulu bitirdikten sonra on üç yaşından itibaren ayakkabı ve körüklü çizme üretimine başlamıştır. Mehmet Ustanın ustası Tire'li Lütfi İra'dır. Ustası yetmiş üç yaşında mesleği Mehmet Acar'a bırakmıştır. Mehmet Usta askere gidip geldikten sonra bu mesleği kendi atölyesinde başarılı bir şekilde sürdürerek günümüze kadar ulaştırmayı başarmıştır. Bu mesleğin yoğun iş temposu, tamamen el emeği ve yetenek ile ortaya çıktığını belirtmiştir.

Kent müzeleri şehrin ve bölgenin sosyo-kültürel unsurlarını yaşatan önemli

⁸¹ Hasan Hüseyin Öter, 26.12.2018 tarihli görüşme.

mekanlar arasında bulunmaktadır. Tire’de Kent Müzesi’nin kurulması ile kente ait birçok kültürel değer teşhir edilebilme imkanına ulaşmıştır. Mehmet Acar Ustanın örnek kişilik ve karakteri, Tire Belediyesi tarafından onurlandırılarak Kent Müzesi’nde kendisine ithafen bir bölüm ayrılmıştır (Bkz. Figür: 95). Bu bölümde Mehmet Ustanın geleneksel sanatını geçmişten günümüze izlerini yansıtan birtakım aletler, kullanılan malzemeler ve üretimini yapmış olduğu körüklü çizmeler teşhir edilerek ölümsüzleştirilmiştir⁸². Mehmet Acar yakın zamanda geçirdiği trafik kazası nedeniyle mesleğine belirli bir süre ara vermek zorunda kalmıştır.

Figür 94-95: Mehmet Acar ve Tire Kent Müzesi
(Ahmet Erun Arşivi, Tire – İzmir, 2019)

2.4.4.5 Selamettin Örün

Selamettin Örün, İzmir’in Efe Dayısı lakabıyla anılmaktadır. Evli ve üç çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 96-97). Çizmelerini sipariş üzerine üretmektedir. Efe Dayı yalnızca zamana yenik düşen bir zanaatın son temsilcilerinden biri değil aynı zamanda efelik kültürünü yaşatan bir miras taşıyıcısıydı. Efe Dayıya göre körüklü çizmenin kelime anlamı yiğitlik ve gösterişti. Körüklü çizme onun için ekmek teknesinden çok meslek sevgisidir. İzmir-Bayındır ilçesinin Arıkbaşı köyünde dünyaya gelmiştir. On bir kişilik geniş bir ailenin çocuğudur. Eğitim ve öğretime fazla ilgisi olmayan Efe Dayı, meslek sahibi olmak için ayakkabıcı olan ağabeyi Hayrettin Örün’ün yanında çıraklığa başlamıştır. Ayakkabıcılık ve körüklü çizme üretimini hem ustası hem de ağabeyi olan

⁸² Mehmet Acar, 02.01.2019 tarihli görüşme.

Hayrettin Örün'den öğrenmiştir. Mesleğinin kendi yetenekleri ile uyuşması onu alanında sayılı ustalar arasına sokmuştur. On yıllık çıraklık dönemini geçirdikten sonra İzmir Mezarlıkbaşı'nda ayakkabı ve körüklü çizme atölyesini açmıştır. El becerisi ve marifetleri ile kısa sürede tanınan ustalar arasına girebilmeyi başarmıştır. Oldukça hızlı ve seri çalıştığı için yetiştirilmesi gereken işleri zamanından önce hazır hale getirmiş. 1994 yılında eşi Hatice Örün'ü kaybettikten sonra atölyesini kapatıp köyüne yerleşmiştir. Efe Dayı yetmiş üç yaşında vefat etmiştir⁸³.

Figür 96-97: Efe Dayı Lakaplı Selamettin Örün ve Körük Kıırma İşlemi⁸⁴

2.4.5 Kütahya

Kütahya İç Batı Anadolu da bulunan Ege Bölgesinin önemli kentlerinden biridir. Batı Anadolu fay hatları üzerinde bulunması nedeni ile ülkemizin zengin jeotermal kaynaklarına sahiptir. Bu tür doğal kaynaklar sağlık turizmi açısından son derece önemlidir. Kütahya doğal unsurların yanı sıra kültür turizminin de önemli merkezlerinden biridir. Uygun iklim ve geniş tarım arazileri sayesinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Seramik ve maden çeşitliliği bakımından da oldukça işlevsel bir özelliğe sahiptir. Her bölge ve yöre kendine münhasır özellikler barındırmaktadır. Bu yüzden genel bir tanım ve ifadenin kullanılması sağlıklı

⁸³ <http://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/39-15inci-sayi/269-koruklu-cizme-ustasi-selamettin-orun> (13.12.2018).

⁸⁴ <http://www.izmirdergisi.com/tr/video> (13.12.2018).

olmayacaktır. Yörük ve efe kültürünün diğer Ege illerine göre daha az rastlandığı ve bu nedenle geleneksel körüklü çizme üreticiliğinin olmadığı gözlemlenmiştir. Kütahya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve literatür taraması sonucunda Kütahya’da geleneksel körüklü çizme üretiminin olmadığı belirlenmiştir. Deve güreşi etkinliklerinin yılın belirli dönemlerinde yapılıyor olması, körüklü çizme kullanım alanını az da olsa olumlu yönde etkilemiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde körüklü çizme ihtiyaçlarını çoğunlukla Aydın’da bulunan atölyelerden temin ettiklerini aktarmışlardır. Körüklü çizmenin tamamen el emeği göz nuru olarak üretiliyor olması, üretim alanını ve usta sayısının belirli alanda toplanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda üretim daha çok Aydın ve çevresinde yoğunluk kazanmıştır. Kütahya’da her ne kadar üretim atölyesi bulunmasa da sosyal ve gündelik hayat içerisinde körüklü çizme kullanıcılarına azda olsa rastlamak mümkündür.

2.4.6 Manisa

Manisa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, alan araştırması ve mevcut körüklü çizme ustası İbrahim Ethem Karakaş ile yapılan görüşme nihayetinde Manisa ilinde iki farklı körüklü çizme ustasının olduğu belirlenmiştir. Bu ustalar arasında bulunan Hasan Çakmak vefat etmiştir. İbrahim Ethem Karakaş ise günümüzde Turgutlu’da kendi çabaları ile geleneksel mesleği sürdüren son ustadır. İlerlemiş yaşına rağmen mesleğini ilk günkü sevgisi ile sürdürmektedir.

2.4.6.1 Hasan Çakmak

Hasan Çakmak, 1947 tarihinde Manisa’da doğmuştur. İlköğretimi bitirdikten sonra babası Yusuf Çakmak’ın yanında ayakkabıcılık ve körüklü çizme üretimini öğrenmiştir. Ayakkabı, mes ve körüklü çizme üretimi yaparak geçimini sağlamıştır. Çocukluk yaşında öğrendiği baba mesleğini günümüze kadar başarılı bir şekilde ulaştırmıştır. Elli sekiz yıllık bir iş tecrübesi ile birçok kurum ve kuruluşlardan özel siparişler almıştır (Bkz. Figür: 98-99). Babasının da eskiden kendi ürettiği körüklü çizmeyi giydiğini belirtmiştir. Hasan Çakmak son zamanlarda babasından başka körüklü çizme giyen birini görmediğini ifade etmiştir. Babası Yusuf Çakmak’tan devraldığı mesleği icra edebilecek çırak bulamamasından yakınmıştır. Kendisinden sonra mesleğini sürdüreceğini birinin bulunmadığını ifade etmiştir. Körüklü çizmenin tamamen

doğal malzemeler kullanılarak üretildiğini ve hiçbir suni malzeme kullanılmadığını söylemiştir. İlk aşamasından son aşamasına kadar tüm uygulamalar el emeği göz nuru olarak üretilmektedir. 1959 yılında başladığı bu mesleği Manisa merkezde tek körüklü çizme temsilcisi olarak sürdürmüştür. Geleneksel körüklü çizme mesleğinin son temsilcisi Hasan Çakmak altmış sekiz yaşında vefat etmiştir⁸⁵.

Figür 98-99: Hasan Çakmak ve Körüklü Çizme Üretimi⁸⁶

2.4.6.2 İbrahim Ethem Karakaş

İbrahim Ethem Karakaş, 1935'te Manisa'nın Turgutlu ilçesinde doğmuştur. İlköğretim mezunudur. Evli ve iki çocuk sahibidir (Bkz. Figür: 100). 1947 yılında körüklü çizme ustası Hasan Ersaç'ın yanında çarık olarak çalışmaya başlamıştır. 1960 yılında evlendikten sonra Turgutlu'da kendi dükkânını açmıştır. İbrahim Ethem Usta tamamen kendi yetenek ve becerileriyle tasarlayıp imal ettiği ayakkabılar sayesinde Turgutlu'da ETHEMİŞ olarak anılmaktadır. İbrahim Ethem Usta kendine ait özel el yeteneği sayesinde her türlü ayakkabı ve çizmenin tasarımını yapıp imal edebilme becerisine sahiptir. Aynı zamanda Turgutlu'da son geleneksel körüklü çizme ustasıdır. Meslek tecrübesinin yanı sıra saygın kişiliği ile de bölge ve yöre halkı tarafından tanınan bir simadır. İbrahim Ethem Ustanın yapmış olduğu körük modeli daha çok

⁸⁵ <http://www.aydindenge.com.tr/ege/26/09/2013/son-koruklu-cizme-ustasi> (15.12.2018).

⁸⁶ <http://www.aydindenge.com.tr/ege/26/09/2013/son-koruklu-cizme-ustasi/galeri/2> (14.12.2018).

karışık ve kendinden körüklü çizme çeşididir (Bkz. Figür: 101). 2018 yılında Manisa Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği tarafından İbrahim Ethem ustaya meslek ve sosyal hayatındaki örnek kişiliği nedeniyle Yılın Ahisi unvanı verilmiştir⁸⁷.

Figür 100-101: İbrahim Ethem Karakaş ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme (Ahmet Erun Arşivi, Turgutlu – Manisa, 2018)

2.4.7 Muğla

Muğla mevcut jeopolitik konumu ve iklimi nedeni ile Ege Bölgesinin önemli turizm kentlerinden biridir. Marmaris, Bodrum, Fethiye, Dalaman ve Datça gibi tatil yöreleri ile ünlü bir şehirdir. Yılın belirli dönemlerinde çok sayıda yerli ve yabancı turist Muğla'yı ziyaret etmektedir. Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve literatür araştırmasında mevcut konu ile ilgili herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır. Ülkemizin önemli turizm kentlerinden biri olması ve körüklü çizme üreticiliğinin bulunmaması oldukça üzücü bir durumdur. Körüklü çizmenin bu tür turizm kentlerinde en azından hediyelik eşya olarak bulunması kültürel değerin yaşatılması ve tanıtımı açısından son derece önemlidir.

2.4.8 Uşak

Uşak Ege Bölgesinin İç Batı Anadolu bölümünde yer almaktadır. İklim, ulaşım,

⁸⁷ İbrahim Ethem Karakaş, 23.10.2018 tarihli görüşme.

tarım ve jeopolitik özelliklerinin elverişli olması birçok medeniyeti bünyesinde barındırmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Kültürel varlıkların ve geleneksel mesleklerden dokumacılığın önemli olduğu bölgelerden biridir. Uşak Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Uşak Ticaret ve Sanayi Odası ile yapılan görüşmeler doğrultusunda geleneksel köroklü çizme üreticiliği yapan atölyelerin olmadığı belirtilmiştir. Köroklü çizme atölyesinin bulunmaması daha çok kullanıcıların arz ve talepleri ile doğru orantılıdır. Aynı zamanda efe, zeybek ve deve güreşi etkinliklerinin diğer illere oranla daha az düzenleniyor olması, köroklü çizmenin bulunmamasında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Daha çok bu işe gönül vermiş kişilerce yaşatılıp sürdürülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından 2012 yılında yapılan araştırma neticesinde “İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız” çalışmasında belirlenen bir diğer ayakkabı ve köroklü çizme ustaları şu şekildedir:

- Bahattin Abacılar, İzmir/Menemen
- Mehmet Karpuzcu, Aydın/Kuşadası
- Selami Çalım, Aydın/ Merkez, Çine, Kuşadası
- İsmail Mumcu, Aydın/ Merkez, Çine, Kuşadası
- Memduh Ece, Aydın/ Merkez, Çine, Kuşadası
- Mehmet Gülseren, Aydın/ Merkez, Çine, Kuşadası
- Kazım Yılmaz, Aydın/Merkez, Çine, Kuşadası
- Dursun Kuşuksız, Aydın/ Merkez, Çine, Kuşadası
- Nihal Kırdal, Aydın/ Merkez, Çine, Kuşadası⁸⁸. Burda belirtilen kişiler arasında bulunan Mehmet Karpuzcu'nun hayatta olmadığı tespit edilmiştir. Alan araştırması ve literatür taraması sonucunda diğer kişilere ait bilgi ve belgelere ulaşılamamıştır.

Ege Bölgesinin kültürel yaşam tarzı ile bütünleşen köroklü çizme ustaları alan araştırması ve literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler derlenerek metin haline getirilmiştir. Geçmişten günümüze iz bırakmış köroklü çizme ustaları giderek azalmakta

---

⁸⁸ Anonim 2012, 27-81.

ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışmanın en önemli amaçlarından biri de hayatta kalan veya vefat etmiş körüklü çizme ustalarını belirleyip kayıt altına almak olmuştur. Her ustanın hayat öyküsü birbirinden değerli ve anlamlıdır. Kendi gayret ve çabaları ile körüklü çizmeleri günümüze kadar ulaştırmışlardır. Ustalardan devralınan bu kültür daha iyi bir şekilde sahiplenilerek gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Aksi takdirde zamanla yok olup tarih sayfasından silinecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUMA ANLAYIŞI VE KÖRÜKLÜ ÇİZME ÜRETİMİNİ KORUMA

3.1 Koruma Anlayışı

Koruma, kültür veya doğa varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılmasında kullanılan her türlü ekonomik, sosyal ve bilimsel çalışmaların genel bir şekilde tanımlanmasıdır. Korumanın düzgün bir şekilde ilerlemesi için doğru ve yerinde adımlar atılmalıdır. Nitekim alınacak en doğru koruma korunacak kültür varlığının yaşam içerisindeki kullanımına devam etmesidir. Kültür varlığının devam ettirilmesi ve yaşatılması ile doğal koruma yöntemi gerçekleştirilmiş olunur⁸⁹.

Toplum ve medeniyetler zaman içerisinde yaşayarak ve geliştirerek belli bir sürecin ürünü olarak ortaya çıkarmış olduğu kültürel değerlerin günümüzde de var olabilmesi için koruma kavramının bütüncül bir şekilde ele alınıp tanımlanmasında yarar vardır. Bu çerçevede korumada esas önemli olan sürekliliğin sağlanması için rutin kontrollerin düzenli olarak yapılmasıdır. Yani neyin, neden ve nasıl korunacağı bilincinde olmak gerekir. Herhangi bir değer kültürel varlık olarak değerlendirilip koruma alanına sahip olabilmesi için süreklilik, tarihsellik, belgesellik ve özgünlük gibi birtakım değerlere sahip olmalı ve bu kavramların kültür varlığına belli nitelikler kazandırmalıdır⁹⁰. Bu kavramlar çoğu zaman kültürel varlığın tanımlanıp belgelenmesinde belirleyici rol almaktadır. Korumanın dinamik olarak var olabilmesi için bilinçli ve doğru bir davranış gerekmektedir. Bu bilinci elde etmenin yolu da toplumsal olarak eğitim ve öğretimden geçmektedir. Geniş bir perspektif ile ele alınması gereken koruma kavramı ekonomik, sosyal ve kültürel statüsü ile ortak katılımları ve disiplinlerarası çalışmaları gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede elde edilen bilgi ve belgeler korumada temel basamağı oluşturmaktadır. Nitekim sözlü bilgilerin yazılı metinler haline getirilmemesi zaman içerisinde kaybolmasına neden olmaktadır⁹¹. Türk kültüründe koruma kavramının amaca ve hedefe ulaşabilmesi için kapsamlı bir yasal düzenlemeye gerek duyulduğu kadar, devletin ve kültürel koruma vizyonlu toplum kuruluşların oluşturduğu güçlü bir örgütlenmeye, nitelikli ve alanında

⁸⁹ Gül Asatekin 2004, 53.

⁹⁰ Ahunbay 2009, 139-146.

⁹¹ Öztürk 2007, 8-9.

uzman çalışmış kişilere, düzenli finansal kaynağa ve ön önemlisi ise kamuoyu desteğine gerek duyulmaktadır. Kamuoyunun bu konuda bilinçli ve nitelikli olması gerekmektedir. Koruma kavramını dinamik olarak ayakta tutan yasalar, kurumsallaşma ve asla göz ardı edilemeyecek eğitim en önemli üç koruma anahtarını oluşturmaktadır. Bu değerlerden herhangi biri eksik olduğunda işlevsel olarak birtakım sorunlar doğuracaktır⁹².

Korumanın temel hedefleri arasında geçmiş ile bugünün bir bütün şekilde ilerlemesi bulunmaktadır. Geçmiş zaman içerisindeki kültürel varlıklar bulunduğu ana tanklık eden en önemli kaynakları oluşturmaktadır. Kültür, koruma anlayışının varoluşunu temsil etmektedir. Bu yüzden kültürel değerlerin öncelikli konuları arasında mevcut varlığı korumak, yaşatmak ve bugünün çağdaş stili ile bir bütün halde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım ile geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurularak en uygun ve doğru koruma anlayışı geliştirilebilir. Çağdaş koruma kavramı geçmiş ve gelecek üzerine kurulmuş bir köprüye benzetilebilir bu yüzden insanların günlük ihtiyaçları doğrultusunda ayakta tutularak yaşatılmalıdır. Doğru koruma anlayışında bir kültür varlığının sadece gözle görünür ve elle tutulur tarafı gözetilmemelidir, kültür varlığının sosyal, kültürel ve ekonomik unsurlarından elde edilen veriler ile bir bütün şekilde değerlendirilmelidir. Bu şekilde değerlendirilebilen koruma, kültürel varlıkları sağlıklı bir şekilde tanımamıza yardımcı olacaktır.

Koruma bilincinin oluşmasında alanında yetişmiş ve uzman olmuş kişilerin varlığı nicelik olarak yeterli değildir. Kültür ve doğa varlıklarının korunması için gerekli niteliğe sahip kişilerin toplum genelinde çoğalması ve her bireyin kendi milli kültürel kimliği ile yaklaşması koruma anlayışını daha geniş ve tutarlı bir çizgi üzerine sabitlenebileceği düşünülmektedir. Bu yaklaşımı oluşturmak için yasal ve yönetsel statünün düzgün ve sağlıklı bir şekilde çalışması gerekmektedir⁹³. Koruma ve kültür kavramları birbirinden ayrılamayacak unsurlardır. Kültür var olduğu ve yaşatıldığı oranda korumaya değer bir olgudur. Bu yüzden her kültür, bir önceki kültürün izlerini taşımaktadır. Eğer doğru bir koruma anlayışı düşünülecekse geçmiş kültürel değerler iyi bir şekilde irdelenmelidir. Eski kültürü yok ederek yeni ve baştan bir değer oluşturmak oldukça zor bir süreçtir. Bu nedenle kültürel unsurlar ünik değerleri ile birlikte korunarak günün çağdaş ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte üretilmesi, koruma anlayışının temel amacı olmalıdır.

---

⁹² Ahunbay 2009, 135-136.

⁹³ Gül Asatekin 2004, 18.

3.2 Körüklü Çizmenin Korunması İçin Öneriler

Alan araştırmasında ustalar ile sözlü görüşmeler yapılarak karşılaşılan sorunlar yerinde incelenmiş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Körüklü çizme üretiminde muzdarip olunan en önemli sorunlarından biri çırak yetiştirilememesidir. Bir diğer dikkat çeken sorun ise organik bir malzeme olan derinin günlük hayat içerisinde koruma sorunudur. Deri lifli ve organik bir malzeme olduğu için uygun koşullar sağlanmadığı takdirde hemen etkilenip işlevsel özelliğinde birtakım bozulmalar meydana gelebilmektedir. Malzemenin sağlıklı bir şekilde muhafazası çizmenin ömrünü uzatacaktır. Bu bağlamda derinin ve geleneksel körüklü çizme üretimi için öneriler sunulmuştur. Bu öneriler şunlardır;

- Çizmenin günlük hayatta korunması,
- Tescil ve belgeleme önerisi,
- Körüklü çizme ustalarının SOKÜM kapsamında önerilmesi,
- Hediye eşya olarak kullanılması,
- Moda'ya uygun bir şekilde üretilmesi ve tanıtılması,

3.2.1 Çizmenin Günlük Hayatta Korunması

Deri, insanoğlunun var olmasından itibaren taş ve ağaçtan sonra en çok kullanılmış olduğu doğal malzemeler arasında bulunmaktadır⁹⁴. Derinin kullanılıp işlenmesi insanlık tarihine kadar uzanabilmektedir. Deri sağlamlığı, dayanıklılığı ve farklı tekniklerin rahat ve kolay bir şekilde uygulanabilmesi açısından oldukça kullanışlı bir malzemedir. Kültürel mirasların birçok önemli ögesini deriler oluşturmaktadır⁹⁵. Deri, tarih boyunca giyim, kuşam, savaş aletleri, saraciye ve yazma eserler gibi günlük hayatın birçok alanında tercih edilmiştir. Bu özelliği ile sosyal ve gündelik hayatın her boyutunda bulunan kaliteli ve nitelikli bir sanat ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yaratıcı özelliklerini, geleneksel teknikleri, duygu, düşünce ve zevklerini geçmişten günümüze yansıtan deri mesleklerinden biri de körüklü çizme üretimidir. Deri çeşitleri kullanım alanına, elde edildikleri hayvanlara göre, üretildikleri yöntemlere göre kalite ve dayanıklılık olarak farklılıklar göstermektedir. Toplum ve medeniyetler tarafından her dönemde tercih edilen deri daha çok ayakkabı ve giyim alanlarında

⁹⁴ Gökçesu 2002, 13.

⁹⁵ Ohlidalova et al. 2017,86.

kullanılmıştır⁹⁶. Derinin biyolojik yapısına bakıldığında yaklaşık olarak %70 su, %30 protein, % 1,8 yağ ve % 0,002 minerallerden oluşmaktadır. Derinin korunmasında alınacak önlemlerin sağlıklı olması için derinin kimyasal özelliği bilinmesi gerekmektedir. Derinin bozulmasını etkileyen üç önemli faktör şunlardır:

- Fiziksel/Mekanik Faktörler: Işık, sıcaklık, nem, kullanım, çevre koşulları ve beşeri nedeneler
- Kimyasal Faktörler: Atmosferik gazlar, tozun etkisi, üretimde kullanılan malzemelerin etkisi
- Biyolojik Faktörler: Mikroorganizmalar (Bakteri-Mantar), böcekler ve kemirgenler derinin bozulmasını etkileyen unsurlar olarak bilinmektedir⁹⁷.

Deri doğal ve lifli bir yapıya sahip olduğu için ortamdaki olumsuz şartlar karşısında kolayca etkilenir. Derinin korunmasında en önemli faktör üretimde kullanılan teknik ve yöntemlerdir. Hiçbir işlem görmemiş deri neme karşı oldukça duyarlıdır. Deri ürünlerinin aşırı gün ışığında ya da aşırı nem ortamında muhafazası uygun değildir. Çünkü aşırı sıcaklık ve ışık altında bulunan deri bünyesindeki su miktarını kaybederek yapısında birtakım kırılmalar ve çatlamlar meydana getirecektir⁹⁸. Aşırı nemli veya asidik yapılu partiküllerin bulunmuş olduğu ortamlarda derinin muhafazası uygun değildir. Deri, yapısı gereği doğal bir bileşen olduğu için nefes alabilen bir malzemedir. Depolanması ya da muhafazasında naylon gibi suni malzemeler tercih edilmemelidir. Bunun yerine asitsiz özel hazırlanmış kutuların tercih edilmesi daha sağlıklı olacaktır. Özel olarak üretilen bu malzeme kültürel ve sanatsal nitelik taşıyan eserlerin depolanması ve korunmasında kullanılan malzemeler arasında bulunmaktadır.

Derinin kullanımı basit ve kolay olsa bile temizliği oldukça hassastır. Deri temizliğinde dikkat edilmesi gereken nokta temizlik malzemesinin özelliğidir. Yoğun asit içeren temizlik maddeleri deri yüzeyinin aşınmasına neden olmaktadır. Bunun yerine hafif nemli sabunlu bir bez ile deri silinmeli ve hemen ardından kuru emici bir bez ile fazla nemi alınmalıdır⁹⁹. Deri lifli ve kırılabilir bir yapıya sahip olduğu için temizlenirken oldukça hassas bir şekilde müdahale edilmelidir. Deriden üretilen malzemeler tozdan ve güneşten gelen ışığa maruz kalmayacak bir şekilde sağlıklı ortamlarda korunmalıdır. Güneş ışığından olumsuz bir şekilde etkilenir, renkte solmalar ve yüzeyde çatlaklıklar meydana gelebilir. Bu yüzden direkt güneş gören yerlerde

⁹⁶ Yıldız 1993, 13.

⁹⁷ Bora 2012, 82.

⁹⁸ Koyuncu Okca-Koizhaiganova 2014, 1005.

⁹⁹ Coşkun 2018, 286.

bulundurulmamalıdır. Derinin korunması için yapılacak en küçük bir hata, geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda uzman ve nitelikli kişilerin etik bir şekilde müdahaleleri oldukça önem kazanmaktadır. Körüklü çizme de deriden üretilen bir ürün olduğu için bu tür önlemler göz önünde bulundurulmalıdır.

3.2.2 Tescil ve Belgeleme Önerisi

Belgeleme, koruma kavramının önemli bir basamağı olarak bilinmektedir. Nitekim sözlü olarak ortaya konulan kültürel değerlerin belgelenecek yazılı metin haline getirilmesi kültürün yaşatılması ve aktarılması açısından son derece önemlidir. Ege Bölgesinde yapılan araştırma sonucunda körüklü çizmenin geçmişten günümüze ulaşmasında fiziksel olarak emeği geçen ustalar kayıt altına alınmıştır. Yapılan bu çalışmanın kültürün sürdürülebilirliği için oldukça önemli ve değerli olduğu söylenebilir. Kültürel değerinden ve işlevsel özelliğinden uzak kalan unsurlar, zamanla kaybolmakta ve yok olmaktadır. Mesleğin yaşamını sürdürebilmesi için belgelenecek gerekli finansal destekler sağlanarak ayakta tutulması gerekmektedir. Bu yüzden yazılı metinler sosyal yaşamı günümüze aktaran ve açıklayan bir belge olarak değerlendirilmelidir¹⁰⁰.

Körüklü çizme, tarih içerisindeki geçmiş konumu itibarıyla eski geleneksel sanatlar arasında bulunmaktadır. Efelerin, zeybeklerin ve deve güreşi etkinliklerinde sekiz köşeli kasket, dastar bezi, külot pantolon, ceket ve körüklü çizme geleneksel giysilerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ege Bölgesinde birçok usta tarafından üretilen körüklü çizmeler yöreden yöreye az da olsa farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak coğrafi tescil yöntemiyle bu farklılıklara belirli bir standart getirilebilmektedir. Geleneksel körüklü çizme üretimine günümüzde devam eden ustalar kullandıkları teknik, motif, renk, desen ve köruk çeşitleri ile birbirinden ayrılabilir. Kaybolmakta olan geleneksel körüklü çizme üretiminin belirli bir standart ve sürdürülebilirliği için coğrafi işaretlemenin oluşturulması oldukça önemlidir.

Coğrafi işaret yöntemi ile koruma altına alınan kültürel değerler belgelenecek varlığını devam ettirmektedir. Körüklü çizmenin Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından kayıt altına alınarak tescillenmesi kültürün yaşatılması ve aktarılması için son derece önemli bir çalışmadır. Türkiye’de geleneksel ve yöresel bir takım ürünlerin coğrafi işaret yöntemi ile korunmaya başlanma aşamasına 1995 tarihinde çıkarılan 555 sayılı kanun hükmünde kararname ile geçilmiştir. Coğrafi işaretlerin verilmesi, tescili

¹⁰⁰ Ahunbay 2009, 8.

ve başvuru işlemleri Türk Patent Enstitüsü tarafından değerlendirilmektedir¹⁰¹. Körüklü çizmenin korunup yaşatılması için en sağlıklı yolun coğrafi işaret metodu ile belgelenip tescillenmesidir. Coğrafi işaretin alınması için üretimi yapan gerçek ya da tüzel kişiler, sosyal içerikli dernek ve kamu kurumları başvuruda bulunabilirler. Coğrafi işaret değerlendirilirken üretilen ürünün yapımında kullanılan hammadde, teknik özellikler ve yapım aşamaları hakkında detaylı bilgiler elde edilmektedir. Bu çerçevede elde edilecek bilgi ve belgeler gelecek kuşaklar için son derece önem arz etmektedir. Türk Patent Enstitüsü tarafından çıkarılabilen coğrafi işaretler mahreç ve menşei olarak değerlendirilmektedir. Mahreç olarak alınan tescil belgeleri başka bölgelerde üretilebilirken, menşei tescil çalışmaları ise sadece sınırlanan alanlarda üretilmesine izin verilmektedir.

Körüklü çizme doğadaki doğal malzemelerin geleneksel yöntem ve teknikler ile harmanlanıp üretildiği için coğrafi işaret potansiyeli yüksek, değerli ve önemli bir unsurdur. Körüklü çizmenin Söke’de doğmuş olması alınan tescil belgesi üzerinde son derece önemli bir faktör olmuştur. Alınan tescil belgesi her ne kadar diğer körüklü çizme ustaları tarafından eleştirilse de Söke’de bulunan ustaların girişimleri ile tescillenip belgelenmiştir. Geleneksel körüklü çizmeye patent alınması oldukça tartışmalı bir süreç sonucunda elde edilmiştir. Bölgede bulunan diğer ustalar alınan patentin daha geniş bir çerçevede ele alınmasını isteyerek tepkilerini göstermişlerdir. Coğrafi işaretin alınmasında 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında Söke Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Zeki ve Mustafa Avcıoğlu’nun uzun süren çalışmaları ve girişimleri sonucunda 10 Nisan 2018’de “Söke Körüklü Çizmesi” adı ile olumlu bir şekilde neticelenmiştir¹⁰². Mahreç işareti olarak alınan tescil belgesi diğer ustalar tarafından da belirlenen kriterlere göre üretilip tüketicinin hizmetine sunulabilmektedir. Tescillenen Söke körüklü çizmesinin ayrıntı edici özellikleri, üretim aşamaları, kullanılan araç-gereçler ve denetim mercileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Söke körüklü çizmesinin denetimi altı ayda bir etkili ve düzenli bir mekanizma tarafından kontrol edilmektedir. Denetim işleri, arasında kamu, özel kuruluşlar ve alanlarında uzman kişilerin oluşturmuş olduğu özel kurul tarafından yapılmaktadır. Denetim mekanizmasının olması, üretim ve tüketimdeki aksaklıkları düzenlemede önemli bir faktör üstlenmektedir. Mevcut Söke körüklü çizme tescil belgesi, tez çalışmasının ekinde sunulmuştur. Tescillenen körüklü çizme belgelenecek

¹⁰¹ Özkan Tağı – Yanar 2016, 344.

¹⁰² Gülmez 2018b, 175.

gelecek nesillerin faydalanmasında kalıcı ve sürdürülebilir bir değer kazanmıştır.

Bu çalışmanın konusunu ve değerini oluşturan körüklü çizme tescillenerek genel anlamda somut olmayan kültürel miras özelliğini almıştır. Bu çerçevede coğrafi tescil işaretnin alınması koruma kavramının yaşatılması, sürdürülebilirliği ve aktarımı açısından olumlu bir gelişmedir. Körüklü çizmenin birtakım yasal düzenlemeler ve genel mevzuatlar ile sabitlenmesi, üretim kalitesindeki dengesizlikleri de giderecektir. Alınan mahreç sayesinde genel bir standardın oluşması körüklü çizmenin sürdürülebilirliği ve korunması açısından son derece sağlıklı olmuştur.

3.2.3 Körüklü Çizme Ustalarının SOKÜM Kapsamında Önerilmesi

Körüklü çizme somut olmayan kültürel miras kapsamında kaybolmakta olan geleneksel sanatlar arasında bulunmaktadır. SOKÜM sözleşmesinin kapsamı beş farklı başlık altında ele alınmıştır. Sözlü gelenek-görenekler, gösteri sanatları, toplumsal şölenler, doğa ile ilgili uygulamalar ve sonuncusu ise el sanatlarıdır¹⁰³. Bu değerler somut olmayan kültürel mirasın belirlenmesinde en etkin başlıklar arasında bulunmaktadır. Geleneksel körüklü çizme üretimi SOKÜM kriterlerinin el sanatları başlığı altında değerlendirilmelidir. Yapılan araştırmalar doğrultusunda Zeki Avcıoğlu, İzzet Erkaç ve İhsan Taş SOKÜM kapsamında kayıtlı ustalardır. Ancak bu belgeleme işleminin tüm ustalar için uygulanması körüklü çizme üretiminin bir bütün halinde korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için gereklidir.

Mehmet Çiyancı ustanın somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları başlığı altında koruma önerisi olarak sunulması diğer ustalara da örnek teşkil etmesi için ele alınmıştır. Ayrıca Mehmet Çiyancı'nın ele alınmasında Tavas ve kendi üslubuna özgün üretmiş olduğu akordeon körüklü çizmeler önemli rol almıştır. Üretmiş olduğu akordeon körüklü çizmeler Mehmet Ustayı spesifik kılan değerler arasında bulunmaktadır. Denizli'de nicelik olarak tek kişi olması bir diğer dikkat çekici konuyu oluşturmaktadır. Diğer ustalar baklava körüklü çizmeler üretirken Mehmet Çiyancı Tavas'a özgü olan akordeon körüğü günümüzde yaşatan son ustalar arasındadır. SOKÜM ve YİH kriterleri dâhilinde ele alınması gereken önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarını tespit kapsamında kayıt

¹⁰³ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> (17.09.2018).

işlemlerine ilişkin belgeler Kültür ve Turizm Bakanlığının Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğüne değerlendirilmektedir. Alan araştırmasında yapılan sözlü görüşme ile belgeler hazırlanıp koruma önerisi olarak Kültür ve Turizm İl Müdürlüğüne sunulmuştur (Bkz. Figür: 102-103). SOKÜM'e ilk kayıt yeri Bakanlığın taşra teşkilatları görevini üstlenen İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmektedir. İl Müdürlükleri gerekli kaydı oluşturduktan sonra Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğüne göndermektedir. Gönderilen öneriler komisyon tarafından değerlendirilip karara bağlanmaktadır. Ardından üst makam onayına sunularak kültürel unsur Türkiye Ulusal Envanterine kaydedilmektedir¹⁰⁴. Kültür Turizm Bakanlığının geleneksel el sanatı üreticilerine sağlamış olduğu tanıtım kartı ile ulusal ve uluslararası alanlarda kültürün tanıtılmasında önemli faktör üstlenmektedir. Bu çerçevede yurtiçi ve yurtdışı kültürel etkinliklerde görev alabilmektedirler.

Figür 102-103: Mehmet Çıyancı Ustanın SOKÜM Kapsamında Önerilmesi (Ahmet Erun Arşivi, Tavas – Denizli, 2018)

Körüklü çizmenin önemi yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde sağlandığı takdirde varlığını sürdürebilecektir. Bu duyarlılığı artırmak için gerekli tanıtımlar yapılarak farkındalık oluşturulmalıdır. Bilinçli ve eğitilmiş toplumlar oluşturularak koruma kavramı daha sağlıklı bir şekilde yaşatılmalıdır. Somut olmayan kültürel

¹⁰⁴ Aydoğdu Atasoy 2018, 60.

mirasın gelecek kuşaklara bilgi ve belgeler ile aktarmak her bireyin görev ve sorumlulukları altındadır. Geleneksel körüklü çizme üretiminin SOKÜM kapsamında tanıtım ve sürdürülebilirliği için koruma önerisi üzerinde durulmalı ve bu doğrultuda çaba sarf edilmelidir.

3.2.4 Hediyeelik Eşya Olarak Kullanılması

Anadolu köklü tarihi sayesinde gelenek, görenek, geleneksel sanatlar ve kültürel varlıklar açısından oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. Her coğrafyanın kendine özgü ve özel eşsiz değerleri vardır. Doğa ve tabiat varlıklarının önemli olduğu kadar insan eliyle oluşmuş kültürel unsurlar da son derece önemlidir. Nitekim doğadaki kültürel değerler, genel ve bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır.

Körüklü çizme efe, zeybek, deve güreşi, folklor ekipleri ve bu işe gönül vermiş kişilerce yaşatılıp ayakta tutulmaktadır. Körüklü çizmenin turistik hediyeelik eşya olarak sürdürülebilirliği gelenek ve göreneğin devamı için son derece önemlidir. Geleneksel körüklü çizme halkın kültürel ihtiyacını karşıladığı gibi turistik hediyeelik eşya olarak da üretilip yaşatılmalıdır (Bkz. Figür: 104-105).

Figür 104-105: Körüklü Çizmenin Biblo ve Anahtarlık Olarak Üretilip Yaşatılması (Ahmet Erün Arşivi, Aydın, 2018)

Biblolar turistlerin ziyaret amaçlı gittikleri bölgelerden en çok satın aldığı hediyelik eşyalar arasında bulunmaktadır¹⁰⁵. Körüklü çizmenin turizmdeki yeri ve önemi hediyelik eşya olarak da düşünülmelidir. Küçük ölçekli üretilebilecek körüklü çizme kültürün tanıtılmasında ve yaşatılmasında önemli bir faktör olacaktır. Aynı zamanda daha düşük maliyetli olması birçok üretici için yeni iş alanları oluşturacaktır. Körüklü çizmeler alınan sipariş doğrultusunda üretildiği için seri üretim bulunmamaktadır. Kullanıcının ayak yapısına göre üretiliyor olması seri üretime geçilememesinde önemli bir unsurdur. Bu nedenle ülkemizi ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlere hediyelik eşya olarak sunulması kültürün daha geniş alanlara yayılmasında olumlu etki yaratacaktır. Sembolik bir eşya olarak üretilip satılması tüketicide yeni bir kültürel bilgi kaynağı oluşturacaktır. Sembolik bir nesne olarak üretilmesi ait olduğu toplumun sosyal ve kültürel yaşantısı hakkında bilgi verecektir. Taşınabilir ve küçük ölçekli kültürel unsurlar tüketicileri cezbeden noktalar arasında bulunmaktadır. Bu çerçevede sembolik nesnelere satın alınan yerin değerlerini yansıtan unsurlardır¹⁰⁶.

İnsan eliyle ve yoğun iş temposu altında üretilen körüklü çizmeler sosyal ve kültürel hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Geleneksel sanatlar içerisinde bulunan körüklü çizme önemli kültürel miraslarımız arasındadır.

Batı Anadolu kültürü ile özdeşleşen körüklü çizme yılların bilgi birikimi ve tecrübesiyle günümüze kadar ulaşabilmiştir. Aynı zamanda Ege Bölgesi'nin kültürel kimliğini yansıtmaktadır. Bu neden ile körüklü çizme geleneğinin devamı için oldukça önem arz etmektedir.

3.2.5 Moda'ya Uygun Bir Şekilde Üretilmesi ve Tanıtılması

Körüklü çizme üretimi günümüzün hızla ilerleyen bilim, sanayi ve teknolojinin etkisi altında varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden günümüzün moda trendine uygun hale getirilerek üst gelir gruplarına da sunulması gerektiği düşünülmektedir. Günümüz yaşantısında hızla değişen kültür yapısının dönüşümü ancak günlük hayatta kullanımı ile mümkündür. Çünkü kültürel değerler geçmiş ile gelecek arasında belli bir düzen içerisinde varlığını sürdürmektedir. Bu sebepten günlük

---

¹⁰⁵ Öter 2010, 174.

¹⁰⁶ Yanar 2012, 21.

kullanıma uygun hale getirilerek daha geniş halk kitlesine sunulması gerekmektedir. Geleneksel körüklü çizmenin modağa uygun bir şekilde üretilmesi bu yüzzden büyük bir önem arz etmektedir. Tabi bu tür üretimler gerçekleştirilirken geleneksel üretim tekniklerinin özgün değerlerinden uzaklaşmadan yapılması son derece önemlidir. Bu başlık altında körüklü çizmenin kültürel değerlerinden uzaklaşmadan var olan özellikleri ile günümüz moda trendi ile birlikte bareber üretilebileceğinin altı çizilmiştir.

Kitle iletişim araçları kültürün küreselleşmesi ve geniş pazar ağına ulaşmasında olumlu etki yaratmaktadır. Günümüz kitle iletişim araçları ekonomik ilişkilerin gelişmesinde ve insanlar üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır¹⁰⁷. Geleneksel körüklü çizme üretimin de tüm ustaların tanıtımı ve reklamı için kitle iletişim araçlarının kullanılması gerekmektedir. Her usta için kişisel internet sayfaları açılıp aynı zamanda sosyal medya programları ile geniş kullanıcı ağına ulaşması gerekmektedir. Böylece günümüz yeni nesil modasına ve ekonomisine olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

---

¹⁰⁷ Kocadaş 2006, 5.

SONUÇ

Kültür varlıkları toplum ve medeniyetlere ait tarihi, sosyal, doğal, gelenek ve görenek gibi kavramların bir bütün şekilde ele alınıp yorumlanmasıdır. Her bilim dalı kendi içerisinde tanımlasa da aslında kültür, insanlığı oluşturan bütüncül değerlerdir. Kültürün farklı disiplinlerce değerlendirilmesi Anadolu'nun ne kadar zengin bir tarihi geçmişe sahip olduğuna nesnel bir örnektir. İnsanlar geçmişten günümüze doğadaki malzemeleri kullanarak sosyal hayat içerisindeki birtakım günlük ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kültürel değerler ait olduğu toplumun sosyal yaşam izlerini üzerinde taşıyan birer yazılı kaynaktır. Bu yazılı kaynaklar doğru ve sağlıklı bir şekilde okunduğunda geçmişin izleri günümüzde yaşatılabilir. Yaşatılmayan ve yazılı kaynak haline getirilmeyen kültürel değerler, zamanla etkisini yitirmekte ve hatta yok olabilmektedir. Kültür, yaşam ile bir bütün şekilde var olduğu takdirde varlığını devam ettirebilir. Bilinçli toplum ve eğitim, kültürel mirasları ayakta tutan en önemli unsurlar arasında bulunmaktadır. Bu perspektif ile kültürel varlık düşüncesinin yaşatılması için her bireyin sorumluluk ve gözetimi gerekmektedir.

Anadolu, somut ve somut olmayan kültürel değerler açısından son derece geniş bir birikime sahiptir. Bu birikimin oluşmasında gelenek, görenek, duygu, düşünce, zevk ve inançların kültürel değerlerin şekillenmesinde önemli faktörler olmuştur. Tanımlanan bu faktörler bireylerin, toplumların ve medeniyetlerin şekillenmesinde dikkat çekici unsurlardır. Bu sebeple kültürel varlıklara yönelik kavramları bütüncül bir şekilde düşünmek ve değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır. Çünkü herhangi bir topluma ait kültürel değerler aslında tüm insanlığın evrensel varlıklarıdır. Evrensel özelliğe sahip kültürel değerler, günümüzün hızla ilerleyen teknoloji ve küreselleşen dünya karşısında giderek azalmakta ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerden biri de körüklü çizme üretimidir. Batı Anadolu kültürü ile özdeşleşen somut olmayan kültürel miras kapsamında düşünülmelidir. SOKÜM sözleşmesinin 2. maddesindeki el sanatları başlığı altında değerlendirilmelidir. Usta çırak ilişkisi ile öğrenilen el sanatlarına en güzel örneklerinden biri de geleneksel körüklü çizme üreticiliğidir. Tamamen doğal malzemeler, geleneksel yöntem ve teknikler ile üretiliyor olması, körüklü çizmeyi SOKÜM kapsamında değerlendirebilmemizi güçlü kılmaktadır. Hiçbir suni malzeme kullanılmadan üretilmektedir. Bu özelliği sayesinde kullanıcıların ayak sağlığında herhangi bir problem oluşturmamaktadır. Aksine doğal malzemeler kullanıldığı için

ayakta ortopedik bir konfor sağlamaktadır. Deri lifli ve hava alabilen bir malzeme olduğu için körüklü çizme yazın serin kışın ise sıcak tutmaktadır. Körüklü çizmeyi diğer çizmelerden ayıran en önemli özellik kişinin fizyolojik ayak yapısına göre üretilmesi ve adından da anlaşılacağı üzere körük olmasından kaynaklanmaktadır. Körük çeşitleri her ne kadar ustadan ustaya değişse de özellik olarak üç farklı anlam taşımaktadır. Bunlardan ilkinde bakıldığında körüklerin mertlik, yiğitlik, cömertlik, hoşgörü, alçakgönüllü ve vatanseverlik gibi kavramlar taşımasıdır. İkinci özellik de körükler simetrik ve geometrik şekillerden oluştuğu için dışardan bakıldığında kullanıcıya görsel bir estetik sunmaktadır. Körüklerin üçüncü özelliğinde ise daha çok teknik detay dikkat çekmektedir. Bunda ise körüklerin tıpkı bir yay gibi hareket ediyor olması ayak içerisinde hava sirkülasyonu oluşturmaktadır. Ayak içerisinde oluşan hava sirkülasyonu ayağın terlemesini önlemektedir. Körüklü çizmenin tarihi, sosyal, sanatsal ve spesifik bu özellikleri kendini diğer çizmelerden farklı kılmaktadır.

Sosyal hayat ile bir bütün olan körüklü çizme günümüzde farklı alanlarda kullanılmaktadır. Efelerin, zeybeklerin giysilerini tamamlayan ve geleneksel giysiler arasında bulunan önemli kültürel olgu değeridir. Giyen kişide özgüven ve asalet oluşturduğu için birçok kişi tarafından tercih edilmektedir. Deve güreşlerinde seyirciler ve deve sahipleri tarafından giyilerek yaşatılmaktadır. Aynı zamanda özel günlerde ve toplumsal etkinliklerde teşhir edilip yaşatılmaktadır. Körüklü çizmenin günümüze ulaşmasında deve güreşi etkinliklerinin, efelerin ve zeybeklerin önemli bir katkısı olmuştur. Mesleğin devamlılığını sağlamasında ve kültürün yaşatılmasında bu tür etkinlikler önemli bir faktördür. Bu kültürün yaşatılması için mücadele etmiş her birey aslında birer kültür aktarıcısıdır. Bu özellikler sayesinde Batı Anadolu kültürünün tarihsel ve toplumsal değerlerinin vazgeçilmez unsurları arasında bulunmaktadır.

Geleneksel körüklü çizme üretimi yoğun iş temposu gerektiren zor bir meslektir. Üretimin yetenek ve marifet istemesi, gençlerin bu mesleğe ilgi göstermemesine neden olmuştur. Üretimde karşılaşılan birtakım zorluklar yeni çırakların yetişememesini etkilemiştir. Bu tür zorluklar gibi yüksek ekonomik beklentisi de mesleğin yeni çırakları üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Yaşanan istihdam sorunu mesleğin giderek azalmasına neden olmaktadır. Geleneksel meslekler ekonomik gelir kaynağı olduğu kadar daha çok duygu ve düşüncelerin sanata yansımalarıdır. Bu nedenle oldukça zor şartlar altında ortaya konulan geleneksel ürünlere gerekli maddi ve manevi destekler sağlanmalıdır. Aksi halde üretimin sürdürülmemesi mesleği sona erdirecektir.

Körüklü çizme tarihi, sosyal, bilimsel ve kültürel açıdan gelecek kuşaklara

aktarılması oldukça önemlidir. Geleneksel mesleklerin kaderine terk edilmiş olmaları yok olma riski ile karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Günümüze iz bırakmış körüklü çizme ustalarının tanıtılması ve belgelenmesi bu yüzden büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Ege Bölgesinde alan araştırması yapılarak mevcut ustalar ile görüşme ve röportajlar gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması ve literatür taraması sonucunda elde edilen veriler tasnif edilerek yazılı metin haline getirilmiştir. Körüklü çizme üretiminde kullanılan alet, malzeme, yöntem ve teknikler fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Alan araştırması sonucunda Mehmet Çiyancı ve İbrahim Ethem Karakaş ustanın farklı körük modelli çizme ürettiği gözlemlenmiştir. Mehmet Çiyancı usta daha çok akordeon körüklü çizme üretirken İbrahim Ethem Karakaş usta ise kendi üslubunu yansıtan karışık ve kendinden körük modeli çizme ürettiği gözlemlenmiştir. Diğer ustalar ise standart model olan baklava modelli körüklü çizme üretmektedirler. Her usta istenilen körük modelini yapabilme yeteneğine sahiptir. Ama bazı ustalar kendi stilini ve üslubunu kullanmış olduğu malzemeye çok iyi bir şekilde yansıtarak farkını ortaya koymuştur. Bu farklılıkların olması aslında ustaların marifet ve yetenek noktasındaki zenginliklerini göstermektedir. Bu da bize şu sonucu yansıtmaktadır körüklü çizme üretiminde kullanılan malzemeler aynı olabilirken körüklü çizme modelleri farklı olabilmektedir.

Sonuç olarak geleneksel körüklü çizme üretimi belgelenecek koruma altına alınmıştır. Bu alanda daha önce tez çalışmasının olmaması dikkat çekicidir. Ancak kalıcı ve uzun ömürlü sürdürülebilirlik için çırak yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada tanıtım, reklam, malzeme, hammadde ve yer temini için devlet destekleri ile iyileştirmeler yapılmalıdır. Ulusal ve uluslararası kongrelerde tanıtım ve bildiriler yapılarak mesleğin sürdürülebilirliğine ve yaşatılmasına olumlu yönde katkılar sağlanmalıdır.

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AREGEM	: Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü
Bkz.	: Bakınız
cm	: Santimetre
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
ETHEMİŞ	: İbrahim Ethem Karakaş Ustanın Markası
GEKA	: Güney Ege Kalkınma Ajansı
km	: Kilometre
mm	: Milimetre
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
PAÜ	: Pamukkale Üniversitesi
PAUBAP	: Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
YİH	: Yaşayan İnsan Hazineleeri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
%	: Yüzde

KAYNAKÇA

- Ahunbay 2009 Z. Ahunbay, “*Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*”, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Aksoy – Ünsal 2012 A. Aksoy – D. Ünsal, “*Kültürel Miras Yönetimi*”, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2012.
- Altıncılık 2018 A. E. Altıncılık, “Körüklü Efe Çizmeleri (Aydın)- Accordion Efe Boots (Aydın)”, *Kalemisi Dergisi*, Cilt-Volume: 6, Sayı-Issue: 11.
- Anmaç 2013 G. Anmaç, *Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Kuyumculuğun İstanbul Örneğinde İncelenmesi*, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.
- Anonim 1961 Hayat Ansiklopedisi, Hayat Yayınları, Cilt VI, İstanbul.
- Anonim 1966 Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Cilt XIV, Ankara.
- Anonim 1984 Büyük Kültür Ansiklopedisi, Başkent Yayınevi, Cilt VII, Ankara.
- Anonim 2009 Körüklü Çizme-Heybet ve Asaletin Simgesi, Geka T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı, Kültürel Tanıtım Kitapçıkları Serisi, Yayın No: 005.
- Anonim 2012 İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız, Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Sosyal ve Kültürel Eğitimler ve Faaliyetler Grup Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Arioğlu 2006 İ. E. Arıoğlu, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi TBMM’ de Kabul Edildi”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl: 18, Sayı: 69.
- Arslan vd. 2017 F. Arslan – İ. M. Çağlar – C. Gürbıyık, “Kültürel Miras Kapsamında Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Meslekler: Turgutlu Örneği-The Traditional Craftsmanship about to Vanish off Cultural Heritage: The Case of Turgutlu”, *Studies of The Ottoman Domain*, Cilt: 7, Sayı: 13.

- Aslan vd. 2017 T. Aslan – H. Tokalak – E. Gökmen – M. İnce, “Geleneksel Türk El Sanatlarında Deri İşleme Sanatı ve Deri Rölyef Uygulamaları”, *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu ‘Yazmadaki El İzleri’ Bildiriler, International Traditional Arts Symposium ‘Handprints in Yazma’* 20-21 Nisan 2017 Akçaabat- Trabzon.
- Aydoğdu Atasoy 2018 Ö. Aydoğdu Atasoy, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında İcracı Kurum T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme (2006-2016)”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilim Anabilim Dalı, Ankara, 2018.
- Bora 2012 S. Bora, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nden Seçilen Kitaplara Ait Deri Ciltlerin Nitelik Ve Problemlerinin Belirlenmesi Ve Genel Koruma Önerileri”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, İstanbul, 2012.
- Borissova 2018 V. Borissova, “Cultural Heritage Digitization and Related Intellectual Property Issues”, *Journal of Cultural Heritage*, Volume: 34, 145-150.
- Briones Alonso et al. 2018 E. Briones Alons – L. Cockx – J. Swinnen, “Culture and Food Security”, *Global Food Security*, Volume: 17, 113-127.
- Çiçekoğlu 2014 N. Çiçekoğlu, “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları: Rize El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2014.
- Coşkun 2018 S. N. Coşkun, “Türk Kültüründe Deri ve Deri Ürünlerinin Bakımı- Maintenance of Leather and Leather Products in Turkish Culture”, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı/Number:71.
- Ekici – Fedakar 2013 M. Ekici – P. Fedakar, “Ege Üniversitesi Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası Yaşatarak Koruma”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl:25, Sayı:100.

- Emgili 2017 F. Emgili, "Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış", *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi- Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic*, 1/1.
- Erdönmez 2017 C. Erdönmez, "Körüklü Çizmenin Son Ustaları Mustafa ve Zeki Avcıoğlu", *VIII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarih ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri-VIII. International Turkic Art, History and Folklore Congress/Art Activities*, 04-06 Mayıs-May 2017, Anka Basım Yayın Ltd. Şti., Konya.
- Erkal 2010 H. Erkal, "UNESCO, Yaşayan İnsan Hazineleri Ulusal Sistemlerinin, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yaşatılmasına ve Gelecek Kuşaklara Aktarılmasına Etkisi Üzerine Bir İnceleme", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2010.
- Ertürk – Demir 2016 D. Ertürk – G. Demir, "Bir Enformel Kimlik Aracı Olarak Türkiye’de Deve Güreşleri", *I. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu- First International Selçuk- Ephesus Symposium on Culture of Camel- Dealing and Camel Wrestling*, I. Cilt, Sosyal Bilimler, Editörler: Devrim Ertürk, Özgür Gökdemir, 17-19 Kasım 2016, 156-183, Selçuk Belediyesi Efes Kent Belleği Yayınları, İzmir.
- Gökçesu 2002 Z. Gökçesu, "Deri Teknikleri", Ya-Pa Yayınları A.Ş., I. Baskı, İstanbul, 2002.
- Güneş – Satar 2015 G. Güneş – İ. Satar, "Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Kültür Turizminin Önemi", *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Artvin, 15-17 Ekim 2014.
- Gül Asatekin 2004 N. Gül Asatekin, "Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız", Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004.
- Gülcan 2003 Y. Gülcan, "Türk Tarihi ve Kültürü", ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., I. Baskı, İstanbul, 2003.
- Gülmez 2018a N. Gülmez "Gıcırdağı Çizme Ustası İbrahim Ethem Karakaş", *II. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu, Second International Selçuk-Ephesus Symposium on Culture of Camel- Dealing and Camel Wrestling*, I. Cilt, Sosyal Bilimler, 18-20 Ocak 2018, Selçuk Belediyesi Selçuk Efes Kent Belleği Yayınları, İzmir.
- Gülmez 2018b N. Gülmez "Türk Kültür Tarihinde Deveci Kültürünün Bir

- Parçası Olan Körüklü Çizmenin Bugünü*”, Yörük Kültürü ve Zanaatları, Editörler: Devrim Ertürk ve Süleyman Şanlı, Çizgi Kitabevi, Konya, 2018.
- Güvenç 1979 B. Güvenç, “*İnsan ve Kültür*”, Remzi Kitabevi, 3. Basım, İstanbul, 1979.
- Hasol 2008 D. Hasol, “*Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*”, Yem Yayınları, 10. Baskı, 2008.
- Karabaşa 2009 S. Karabaşa, “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Temel Bilgiler*”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları, Ankara, 2009.
- Kocadaş 2006 B. Kocadaş, “*Kültür ve Medya*” *Journal of Human Sciences* ISSN: 1303-5134.
- Koyuncu Okca 2014 A. Koyuncu Okca, “*Geleneksel Deve Güreşleri ve Deve Donanımları*”, Deve Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali ve Erkan Demir, Kitabevi, İstanbul, 2014.
- Koyuncu Okca – Koizhaiganova 2014 A. Koyuncu Okca – M. Koizhaiganova, “*Deri Halı Üretimi ve Bakımı- Production and Care of Leather Carpets.*”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 9 (2), 993–1006.
- Koyuncu Okca – Erun 2018a A. Koyuncu Okca – A. Erun, “*Körüklü Çizme Ustası Mehmet Çiyancı ve Körüklü Çizme Üretimi- Accordion of Boot Master Mehmet Çiyancı and Production Accordion Boot*”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı/Number:71.
- Koyuncu Okca – Erun 2018b A. Koyuncu Okca – A. Erun, “*Kültürel Bir Değer Olarak Körüklü Çizme ve Tavas’taki (Denizli) Ustası*”, *II. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi*, 276, İksad Yayınevi, Şanlıurfa, 2018.
- Koyuncu Okca – Erun 2018c A. Koyuncu Okca – A. Erun, “*Kültürel Miras ve Denizli*”, *II. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi*, 268, İksad Yayınevi, Şanlıurfa, 2018.

- Mansel 1971 A. M. Mansel, “Ege ve Yunan Tarihi”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971.
- Oğuz 2011 E. S. Oğuz, “Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı-The Concept of Culture in Social Sciences”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi-Journal of Faculty of Letters*, Cilt/Volume: 25, Sayı/Number: 2.
- Ohlidalova et al. 2017 M. Ohlidalova – I. Kucerova – V. Brezova – Z. Cilova – A. Michalcova, “Influence of Metal Cations on Leather Degradation”, *Journal of Cultural Heritage*, Issue: 24, 86-92.
- Örk vd. 2016 N. Örk – A. C. Adıgüzel Zengin – M. M. Mutlu – G. Zengin, “Günümüzde Yok Olmaya Yüz Tutmuş Deri El Sanatları: Körüklü Çizme”, *Türkbilim*, 2016.
- Öter 2010 Z. Öter, “Türk El Sanatlarının Kültür Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl: 22, Sayı: 86.
- Özdemir 2012 N. Özdemir, “Kültür Ekonomisi ve Yönetimi: Seçki”, Hacettepe Yayıncılık & Kitapçılık Ltd. Şti., Ankara, 2012.
- Özkan Tağı – Yanar 2016 S. Özkan Tağı – A. Yanar, “El Sanatları Ürünlerinde Coğrafi İşaretleme ve Ürün Kimlik Bilgisinin Önemi-Geographical Indication for Handicrafts and The Importance of Product Identity Information” *Sdü Art-E*, Cilt: 9 Sayı: 17.
- Öztürk 2007 İ. Öztürk, “Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı”, Mor Fil Yayınları, Ankara, 2007.
- Yanar 2012 A. Yanar, “Türkiye’de Geleneksel Turistik Hediyeelik Eşyanın Sürdürülebilirliği”, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (El Sanatları) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2012.
- Yıldız 1993 N. Yıldız, “Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi”, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1993.
- Yorgancıoğlu vd. 2016 A. Yorgancıoğlu – E. Önem – B. Başaran – F. Hakan – F. Karakuş – G. Ayyıldız, “Geleneksel Körüklü Deri Çizme Üretimi ve Mukavemet Özelliklerinin Değerlendirilmesi / Traditional Bellowed Leather Boot Production and Evaluation of Strength Properties” *Hayvansal Üretim*, Cilt: 57, Sayı: 1.

- Yüce 2018 N. Yüce, “Göçebe Türklerde Ayakkabı Kültürü”, Ayakkabı Kitabı, Editör: Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2018.
- Tekin 2017 G. Tekin, “Dönüşen Müzecilik ve Müzede Öğrenme: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Örneği”, *Milli Eğitim*, Sayı 214, 2017.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> (17.09.2018).
- <http://cografyaharita.com/haritalarim/4mege-bolge-iiller-haritasi.png> (25.09.2018).
- <https://www.youtube.com/watch?v=F0HyZzMzgm8> (10.11.2018).
- <http://haberciniz.biz/aydin-efeleri-bas-efesini-kaybetti-642688h.htm> (10.11.2018).
- <http://www.aydindenge.com.tr/guncel/09/04/2017/kundura-atolyesinde-gecen-67-yil> (10.12.2018).
- <http://www.aydindenge.com.tr/guncel/24/04/2017/aydinli-ustayla-memleket-anilarini-yad-etti/galeri/3> (11.12.2018).
- <http://bayramcotul.tripod.com/sev1.htm> (13.12.2018).
- <http://www.izmirdergisi.com/tr/dergi-arsivi/39-15inci-sayi/269-koruklu-cizme-ustasi-selamettin-orun> (13.12.2018).
- <http://www.izmirdergisi.com/tr/video> (13.12.2018).
- <http://www.aydin hedef.com.tr/guncel/18/03/2015/ustalarkoruklu-cizme-kursuna-tepkili> (14.12.2018).
- <http://www.aydin24haber.com/koruklu-cizmenin-iyisi-gicirtisindan-belli-olur-2345h.htm> (13.12.2018).
- <http://www.aydindenge.com.tr/eg/26/09/2013/son-koruklu-cizme-ustasi> (15.12.2018).
- <http://www.aydindenge.com.tr/eg/26/09/2013/son-koruklu-cizme-ustasi/galeri/2> (14.12.2018).
- <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources/temp/4F63C659-7076-42EF-885A-7FD745FC259B.pdf> (10.12.2018).
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (27.07.2019).

SÖZLÜ GÖRÜŞMELER

Ali ÇİFTÇİ, Menemen İzmir, 1963, Körüklü Çizme Ustası, Mithat Paşa Caddesi No:19 Menemen/İzmir, 27.12.2018.

Bünyamin BULUT, Tire İzmir, 1966, Körüklü Çizme Ustası, Yeni Mahalle Tahta Kale Caddesi No:2/D Tire/İzmir, 29.09.2018.

Halit GİDER, Söke Aydın, 1975, Körüklü Çizme Ustası, Yeni Camii Mahallesi Kara Yalçın Caddesi No:2/C Söke/ Aydın, 29.09.2018.

Hasan Hüseyin ÖTER, Tire İzmir, 1950, Körüklü Çizme Ustası, Yeni Mahalle Pabuçlar Sokak No: 4 Tire/İzmir, 26.12.2018.

Hüseyin ABZAK, Söke Aydın, 1973, Körüklü Çizme Ustası, Aydın Caddesi No:89 Söke/Aydın, 03.01.2019.

İbrahim Ethem KARAKAŞ, Turgutlu Manisa, 1935, Körüklü Çizme Ustası, Altay Mahallesi Yorgancılar Sokak No: 24 Turgutlu/Manisa, 23.10.2018.

İhsan TAŞ, Söke Aydın, 1971, Körüklü Çizme Ustası, Çeltikçi Mahallesi Mimar Sinan Caddesi No:2/B Söke/ Aydın, 03.10.2018.

İzzet ERKAÇ, İncirliova Aydın, 1970, Körüklü Çizme Ustası, Cumhuriyet Mahallesi Sümbül Sokak No:6 İncirliova/ Aydın, 26.09.2018.

Kemal ERKAÇ, Aydın, 1983, Körüklü Çizme Ustası, R.Paşa Mahallesi, Ayakkabıcılar İçi 11 Sokak No: 16/B Aydın, 24.09.2018.

Mehmet ACAR, Tire İzmir, 1965, Körüklü Çizme Ustası, Gümüşpala Caddesi Hasır Pazarı Sokak No: 14 Tire/İzmir, 02.01.2019.

Mehmet ÇİYANCI, Tavas Denizli, 1970, Körüklü Çizme Ustası, Orta Mahallesi Turan Sokak No:16 Tavas/Denizli, 19.05.2018.

Muhsin DEMİR, Germencik Aydın, 1967, Körüklü Çizme Ustası, Ortaklar Mahallesi Sakarya Sokak No: 2 Germencik/Aydın, 04.01.2019.

Mustafa AVCIOĞLU, Söke Aydın, 1957, Körüklü Çizme Ustası, Yeni Cami Mahallesi Özmen Sokak No: 9 Söke/Aydın, 26.09.2018.

Mustafa etin KUTAY, Germencik Aydın, 1948, Körüklü izme Ustası, Cami Kebir Mahallesi Park Sokak No: 12 Germencik/Aydın, 03.01.2019.

Mustafa KARPUZCU, Kuşadası Aydın, 1962, Körüklü izme Ustası, Kahramanlar Caddesi No:23 Kuşadası/Aydın, 25.12.2018.

Serkan GÜNDÜZ, Efeler Aydın, 1980, Körüklü izme Ustası, Cumhuriyet Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi 1969 Sokak No:2/C Efeler/ Aydın, 24.09.2018.

Şakir ALTINTAŞ, Afyonkarahisar, 1962, Afyonkarahisar Oğuz Boyu Yörükler ve Türkmenler Derneği Başkanı, Bankalar Caddesi, Meydanoğlu Zafer İşhanı Kat: 5 Afyonkarahisar, 11.04.2019.

Zeki AVCIOĞLU, Söke Aydın, 1934, Körüklü izme Ustası, Yeni Cami Mahallesi zmen Sokak No: 9 Söke/Aydın, 26.09.2018.

FIGÜRLER DİZİNİ

	Sayfa
Figür 1. Ege Bölgesinin Coğrafi Konumu	13
Figür 2. Kasapoğlu Molla Mustafa Şen Efe	15
Figür 3. Kasapoğlu Molla Mustafa Şen Efe	15
Figür 4. Körüklü Çizmenin Zeybekler Tarafından Giyilmesi	16
Figür 5. Deve Güreşi Etkinliğinde Körüklü Çizmenin Giyilmesi	17
Figür 6. Baklava Desenli Söke Körüklü Çizmesi	20
Figür 7. Baklava Desenli Söke Körüklü Çizmesi	20
Figür 8. Körüklü Çizme ve Terimleri	21
Figür 9. Körüklü Çizme ve Terimleri	21
Figür 10. Mamul Haldeki Dana Derisi	22
Figür 11. Mamul Haldeki Dana Derisi	22
Figür 12. İşlenmiş Keçi Derisi	23
Figür 13. İşlenmiş Keçi Derisi	23
Figür 14. Kösele ve Çiriş Otu Karışımı	24
Figür 15. Kösele ve Çiriş Otu Karışımı	24
Figür 16. Ahşap Çivi, Danalya ve Biz Aleti	25
Figür 17. Ahşap Çivi, Danalya ve Biz Aleti	25
Figür 18. Ahşap Çivi, Danalya ve Biz Aleti	25
Figür 19. Deri Kesim Bıçağı, Falçata, K1y1 Bıçağı ve Ökçe Bıçağı	26
Figür 20. Deri Kesim Bıçağı, Falçata, K1y1 Bıçağı ve Ökçe Bıçağı	26
Figür 21. Deri Kesim Bıçağı, Falçata, K1y1 Bıçağı ve Ökçe Bıçağı	26
Figür 22. Deri Kesim Bıçağı, Falçata, K1y1 Bıçağı ve Ökçe Bıçağı	26
Figür 23. Raspa, Masat, Muşta ve Kaçaburuk Aleti	27
Figür 24. Raspa, Masat, Muşta ve Kaçaburuk Aleti	27
Figür 25. Raspa, Masat, Muşta ve Kaçaburuk Aleti	27
Figür 26. Raspa, Masat, Muşta ve Kaçaburuk Aleti	27
Figür 27. Çekiç, Mezura, Kerpeten ve Rodaki	28

	Sayfa
Figür 28. Çekiç, Mezura, Kerpeten ve Rodaki	28
Figür 29. Çekiç, Mezura, Kerpeten ve Rodaki	28
Figür 30. Çekiç, Mezura, Kerpeten ve Rodaki	28
Figür 31. Ayakkabı Kalıbı ve Gamba	29
Figür 32. Ayakkabı Kalıbı ve Gamba	29
Figür 33. Saya ve Freze Makinası	29
Figür 34. Saya ve Freze Makinası	29
Figür 35. Körüklü Çizmenin Ölçülendirme Aşamaları	31
Figür 36. Ölçü Alma İşlemi	31
Figür 37. Ölçü Alma İşlemi	31
Figür 38. Kesim İşleminin Gerçekleştirilmesi	32
Figür 39. Kesim İşleminin Gerçekleştirilmesi	32
Figür 40. Çiriş Otu Uygulaması ve Saya Dikimi	33
Figür 41. Çiriş Otu Uygulaması ve Saya Dikimi	33
Figür 42. Sayanın Ayakkabı Kalıbına Montelenmesi	34
Figür 43. Sayanın Ayakkabı Kalıbına Montelenmesi	34
Figür 44. Tabana Gıcırdağ Eklenmesi	35
Figür 45. Tabana Gıcırdağ Eklenmesi	35
Figür 46. Taban Kösesinin Montesi ve Frezeleme	35
Figür 47. Taban Kösesinin Montesi ve Frezeleme	35
Figür 48. Taban Ahşap Çivileri ve Ökçe Uygulaması	36
Figür 49. Taban Ahşap Çivileri ve Ökçe Uygulaması	36
Figür 50. Körüklerin Kırılması	37
Figür 51. Körüklerin Kırılması	37
Figür 52. Giyime Hazır Hale Getirilen Körüklü Çizmeler	38
Figür 53. Günümüzde Ege Bölgesinde Yaşayan Körüklü Çizme Ustaları	39
Figür 54. Körüklü Çizmenin Duayen İsmi Cafer Sağdıç	41
Figür 55. Körüklü Çizmenin Duayen İsmi Cafer Sağdıç	41

	Sayfa
Figür 56. Halit Gider ve Baklava Modelli Körüklü Çizme	42
Figür 57. Halit Gider ve Baklava Modelli Körüklü Çizme	42
Figür 58. Hüseyin Abzak ve Ürettiği Körüklü Çizme	43
Figür 59. Hüseyin Abzak ve Ürettiği Körüklü Çizme	43
Figür 60. İbrahim Kızılkaya ve Saya Dikimi	44
Figür 61. İbrahim Kızılkaya ve Saya Dikimi	44
Figür 62. İhsan Taş ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme	45
Figür 63. İhsan Taş ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme	45
Figür 64. İzzet Erkaç ve Baklava Modelli Körüklü Çizme	46
Figür 65. İzzet Erkaç ve Baklava Modelli Körüklü Çizme	46
Figür 66. Kemal Erkaç ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizmeler	47
Figür 67. Kemal Erkaç ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizmeler	47
Figür 68. Muhsin Demir ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme	48
Figür 69. Muhsin Demir ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme	48
Figür 70. Mustafa Avcıoğlu ve Farklı Renklerdeki Çizmeler	49
Figür 71. Mustafa Avcıoğlu ve Farklı Renklerdeki Çizmeler	49
Figür 72. Mustafa Çetin Kutay ve Üretmiş Olduğu Çizme	50
Figür 73. Mustafa Çetin Kutay ve Üretmiş Olduğu Çizme	50
Figür 74. Mustafa Karpuzcu ve Baklava Modelli Körüklü Çizmeler	51
Figür 75. Mustafa Karpuzcu ve Baklava Modelli Körüklü Çizmeler	51
Figür 76. Serkan Gündüz ve Gamba Kalıbındaki Körüklü Çizme	52
Figür 77. Serkan Gündüz ve Gamba Kalıbındaki Körüklü Çizme	52
Figür 78. Şevki Balat ve Atölyesi	53
Figür 79. Şevki Balat ve Atölyesi	53
Figür 80. Zeki Avcıoğlu ve Söke Çizmesi	54
Figür 81. Zeki Avcıoğlu ve Söke Çizmesi	54
Figür 82. Mehmet Çiyancı ve Atölyesi	57
Figür 83. Mehmet Çiyancı ve Atölyesi	57

	Sayfa
Figür 84. Baklava Deseni ve Tavas'a Özgü Körüklü Çizme	57
Figür 85. Baklava Deseni ve Tavas'a Özgü Körüklü Çizme	57
Figür 86. Şevket Çotul ve Akordeon Körüklü Çizme	58
Figür 87. Şevket Çotul ve Akordeon Körüklü Çizme	58
Figür 88. Ali Çiftçi ve Üretimini Yapmış Olduğu Körüklü Çizme	59
Figür 89. Ali Çiftçi ve Üretimini Yapmış Olduğu Körüklü Çizme	59
Figür 90. Bünyamin Bulut ve Baklava Modelli Körüklü Çizme	60
Figür 91. Bünyamin Bulut ve Baklava Modelli Körüklü Çizme	60
Figür 92. Hasan Hüseyin Öter ve Kullanıma Hazır Körüklü Çizmeler	61
Figür 93. Hasan Hüseyin Öter ve Kullanıma Hazır Körüklü Çizmeler	61
Figür 94. Mehmet Acar ve Tire Kent Müzesi	62
Figür 95. Mehmet Acar ve Tire Kent Müzesi	62
Figür 96. Efe Dayı Lakaplı Selamettin Örün ve Körük Kırma İşlemi	63
Figür 97. Efe Dayı Lakaplı Selamettin Örün ve Körük Kırma İşlemi	63
Figür 98. Hasan Çakmak ve Körüklü Çizme Üretimi	65
Figür 99. Hasan Çakmak ve Körüklü Çizme Üretimi	65
Figür 100. İbrahim Ethem Karakaş ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme	66
Figür 101. İbrahim Ethem Karakaş ve Üretmiş Olduğu Körüklü Çizme	66
Figür 102. Mehmet Çiyancı Ustanın SOKÜM Kapsamında Önerilmesi	76
Figür 103. Mehmet Çiyancı Ustanın SOKÜM Kapsamında Önerilmesi	76
Figür 104. Körüklü Çizmenin Biblo ve Anahtarlık Olarak Üretilip Yaşatılması	77
Figür 105. Körüklü Çizmenin Biblo ve Anahtarlık Olarak Üretilip Yaşatılması	77
Figür 106. Söke Körüklü Çizmesinin Coğrafi İşareti	102

EKLER

No: 340 – Mahreç İşareti

SÖKE KÖRÜKLÜ ÇİZMESİ

Tescil Ettiren

SÖKE BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 11.04.2017 tarihinden itibaren korunmak üzere 10.04.2018 tarihinde tescil edilmiştir.

Söke Körüklü Çizmesi

Tescil No	340
Tescil Tarihi	10.04.2018
Başvuru No	C2017/025
Başvuru Tarihi	11.04.2017
Coğrafi İşaretin Adı	Söke Körüklü Çizmesi
Ürün/Ürün Grubu	Çizme/Halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan el sanatı ürünleri
Coğrafi İşaretin Türü	Mahreç işareti
Tescil Ettiren	Söke Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	Konak Mah. Kocacami Sok. No:9, 09200 Söke/ AYDIN
Coğrafi Sınır	Aydın ili Söke ilçesi
Kullanım Biçimi	Coğrafi işaret ibaresini taşıyan ve örneği aşağıda yer alan etiket, çizmenin konç kısmının iç tarafında yer alacaktır.

Figür 106: Söke Körüklü Çizmesinin Coğrafi İşareti

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Söke Körüklü Çizmesi, sayası ve taban astarı dana derisinden, astarı keçi derisinden, tabanı ve ökçesi ise köseleden üretilen; “Baklava (Akordeon) köruk” ve “Düz köruk” çeşitleri olan geleneksel üretim yöntemlerine sadık kalınarak tamamen elde üretilen sağlıklı bir ayak giyimidir. Orijinal deri renkleri siyah, kahverengi ve bordodur. Her biri 3-4 cm olan köruk kıvrımları ile şekillendirilen konçların yüksekliği yaklaşık 46-47 cm, köruk aralığı ise 3-4 cm’dir. Çizmenin Söke’de doğuşu ve yurda dağılışı mübadele sonrası Girit’ten Söke’ye yerleşen Hüseyin Rıfat Oral’ın (Sağır Usta)

çizme zanaatını Söke'ye taşınmasıyla başlar. Yörede, özellikle tarım ve hayvancılıkla (celeplikle) uğraşan arazi sahipleri (beyler) at binmeyi kolaylaştıran; doğallığı, rahatlığı ile yaz-kış giyilebilmesi, çıkardığı ses (gıcırta) ile mekâna gelindiğini belli etmesi ve ayakta duruşuyla giyene özgüven vermesi gibi özelliklerinden dolayı Söke Körüklü Çizmesini benimsemişlerdir. Sağır Usta'nın Söke'de çizme üzerine yaptığı işler büyük ilgi görmüştür. Tarihi bilgiler Sağır Usta'nın Ankara Süvari Alayı'nın tamamına çizme yapıp gönderdiğini yazmaktadır. Kurtuluş mücadelesine destek veren efeler ise Yunan işgalinden birkaç yıl öncesinde bu çizmeleri kullanmaya başlamışlardır. O tarihten günümüze efe kostümlerinin ana parçalarından biri olmuş Körüklü çizme imalatı yörede rağbet gören bir meslek dalı haline gelmiş ve birçok çizme ustası yetişmiştir. Sağır Usta'nın öğrettiği orijinal model "Karışık körük" diye tanımlanan ve kırma yapılmadan üretilen çizme modelidir. Karışık körük konçta kırma yapılmadan koncun kendiliğinden kırışmasıyla aldığı şekliyle kullanılırdı.1950'lerde Mehmet Yüksel Usta Girit'ten gelen çizmeyi yorumlayıp Söke ile anılacak olan "baklava (akordeon)" ve "düz körük" modellerini uygulayan kişi olmuştur. Sökeli ustalar baklava ve düz körüğü ustalıkla kırmayı başarmış, civar il ve ilçelerden gençlere bu mesleği incelikleriyle öğretmişlerdir. Baklava (akordeon) ve düz körük diye tanımlanan körüklü çizme modelleri Söke ile özdeşleşmiş çizme modelleridir.

Söke Körüklü Çizmesini diğer çizmelerden ayıran özellikler aşağıdaki gibidir:

- Çizmelerin konçlarında uygulanan baklava (akordeon) körük ve düz körüklerin kırılma şekli,
- Körüğün ayak içinde hava sirkülasyonunu sağlaması, yazları ayak terini emmesi, kışları sağlam tabanı ve sayasıyla ayağı soğuk havadan koruması,
- Sayada yüzlük olarak dana derisinin, astarlık olarak da keçe derisinin kullanılması,
- Sayasında yüzlük deri ile astar arasına "çiriş" denilen doğal malzemenin kullanılması,
- Taban astarı ile sayanın "larezma" diye tanımlanan dikiş ile sabitlenmesi,
- Taban ile taban astarı arasında yürürken ses çıkarması için "gıcırdağ" denilen parçanın kullanılması,
- Her aşamasıyla el işçiliği ile imal edilen çizmelerin taban ve ökçesinin %100

köseleden üretilmesi,

- Taban ve topuk montajının ahşap çiviler ile yapılması.

Üretim Metodu:

Körüklü Çizmenin Üretim Aşamaları:

Sayanın Üretimi:

- Geleneksel üretim yöntemlerine sadık kalınarak üretilen Söke Körüklü Çizmesi sipariş ile kişiye özel üretilmektedir. Çizmeyi kullanacak kişinin ayak taban ölçüsü, ayak tarak ölçüsü, diz boyu ölçüsü, ayak baldırının en kalın yerinin ölçüsü, kontrpiye (ayak tarağı yüksekliği), topuk ölçüsü alınarak ıstampası çıkarılır. Dana derisi ile astarlık keçi derisi belirlenen ölçülere göre kesilir, sayacı tarafından dikilir. Dikilen parçaların arasına çiriş sürülerek çekiçlenir, koncun arka çatısı biz ve çelik iğne ile çapraz ya da düz olarak saraç dikişi ile dikilir. Bu dikişte pamuk ipliği mumlanarak kullanılır.

Fort, bombe, taban astarı köselesinin hazırlanması ve sayanın kalıba giydirmesi:

- Fort, bombe, taban astarı köselesi belirlenen ölçülerde kesilerek suda bekletilir, sudan çıkartılıp istenilen tav elde edilinceye kadar beklenir, kenarları traşlanır.
- Taban astarlık kösele çizme kalıbının altına pürüzsüz kısmı içe gelecek şekilde sabitlenir, kösele taban astarının kalıp hizasında kenarları traşlanır.
- Sayacıdan gelen sayanın astarı nemlendirilir ve bekletilir.
- Fort topuk kısmına astar ile yüzlük derinin arasına çirişle sıvanarak yerleştirilir, sağ, sol ve arka olmak üzere üç yerden düz tığ ile delinerek sabitlenir.
- Saya pudralanarak astar kısmından kalıba çekilir.
- Meşin astarın üzerine çiriş sürülür, bombelik ince kösele burun kısmına yerleştirilir, üzerine tekrar çiriş sürülür.
- Yüzlük derinin kalıba montesi tamamlanır.
- Taban astarına sabitlenen yüzlük deri ile meşin astarın fazlalıkları traşlanır,
- Saya larezma (el dikişi) ile taban astarına sabitlenir (Larezma Söke'ye ait bir dikiş tekniğidir).
- Yapıştırıcı sürülüp beklemeye alınır, Bu beklemede ölçüye göre taban köselesi kesilerek suya bırakılır, falçalık ökçelerde hazırlanır.

Gıcırdağın yerleştirilmesi ve Taban montajı:

- Taban astarının topuk ile tarak kısmının arasına iki parmak eninde ayak ölçüsünün uzunluğuna göre ince kösele konulur, kenarları tıraşlanır. Bunun adı fırçetaştır. Bu işlem tabanın çökmesini engeller.
- Fırçetaştırın ön kısmına tabanın tarak bölgesine 10 cm uzunluğunda 2 cm eninde 4 parça keçi Derisi parlak yüzeyleri birbirine değecek şekilde yerleştirilir. Halk dilinde buna gıcırdağ denir. Yürüdükçe ses çıkarsın, yürüyüşe hava versin diye gıcırdağın yerleştirildiği alan ilaçlanmaz.
- Sudan çıkan dinlendirilerek tavlanan taban köselesi içten çekiç ile dövülerek sertleşmesi sağlanır ve içi raspalanarak pürüzlendirilir. Çizmenin tabanı yapıştırılır. Kösele taşın kısımları filo bıçağıyla kesilir.
- Çizme ters çevrilerek katoşla tutularak diz üzerinde sabit kalması sağlanır. Taban kaçaburuk yardımıyla birer cm aralıklarla delinir, 4,5 mm uzunluğunda ağaç çivilerle sabitlenir. Bu işlem bir sıra yapıldıktan sonra bu kez ağaç çivi aralara gelecek şekilde bir sıra daha ağaç çivi çakılır. Bu yapılan işleme “çapraz ağaç çivi çakışı” denilir.
- Falçalık (ökçelik) parça köseleler istenilen biçim ve ebatta topuk kısmına sağlı sollu olmak üzere ağaç çivi ile sabitlenir. Falçata ile üst kısımları tesviye edilir. Boşta kalan orta kısmı da oraya uygun şekilde önceden kesilen kösele ile kapatılarak kösele ağaç çivi ile sabitlenir ve tesviye edilir. Bu işlem istenilen topuk yüksekliğine kadar devam eder. En alt kısmına lastik topuk konularak topuk çivileri ile sabitlenir, fazlalık kısımları kesilerek atılır. Bu işlem bittikten sonra ökçenin koruması için çizme bekletilir. Bekleme sonunda kösele tabanın kenarları temizlenir zımparalanır son şeklini alır. Çıkıntı sıfır ise kapalı piyonta, kenarları çıkıntılı ise açık piyonta diye tanımlanır.
- Çizmenin içi sünger ile nemlendirilerek tavllanır. Körük yapılmak üzere dinlendirilir.

Körük kırma ve Körük çeşitleri:

Körük, çizmenin get ile petnoz arasında kalan, el ile yapılan deriyi katlama tekniğidir. Söke ile özleşmiş iki çeşit körük vardır:

1. Düz Körük: Önden ve arkadan, aşağıdan yukarıya doğru petnozun her dört santimetresinde bir çıkıntı bırakılır. Böylece yanlarda kendiliğinden düz çıkıntılar oluşur, bu çıkıntılarının adı düz köründür. Görüntüsü sadedir.

2. Baklava Körtük: Petnozun 1,5-2 cm üzerinden 3-4 cm aralıklarla deri danelye ile sıkıştırılır. Aynı işlem çizmenin arka kısmında da tekrarlanır. Başa dönerek her bir boğumun sağından ve solundan deri danelye ile sıkıştırılır, aynı işlem koncun ön ve arka ortalarında tekrarlanır. İşlem sonunda çizme gambaya konularak yukarıdan aşağıya doğru bastırılıp sıkıştırılır. Oluşan baklava şekli danelye yardımıyla köşelendirilerek hizalandırılıp kurumaya bırakılır. Ön ve arkadan 7, yan ve ortadan 8 sıra boğumdan oluşur. 24 saat bekletilir, bekleme sonunda gambalar çizmeden çıkartılır. Falça ökçe ve kösele kenarları aynı renkte boyanır ve cilalanır. Çizmenin imalatı yapılmış ve giyime hazır hale gelmiştir.

Körtüklü Çizmenin Üretiminde Kullanılan Araçlar ve Gereçler:

a) Araçlar ve Kullanımları:

Danelye: Deriyi (sayayı) asılarak kalıba oturtmak için kullanılan bir el aletidir. Kerpetene benzer, tamamı demirdendir. Kerpetenden ayıran özellik kesici, koparıcı olmayıp, ağız ördek ağızına benzer sadece bir nesneyi asılıp çekmeye yarar.

Eğri Tığ: Larezma dikişi için delik açmada kullanılan ucu eğri bir biz çeşididir.

Düz Tığ: Saraç dikişi için delik açmada kullanılan bir biz çeşididir.

Kaçaburuk: Tabanda kullanılan ağaç çiviler için yuva açmaya yarayan alettir.

Katoş (kayış): Kalıbın diz üzerinde sabit durmasını sağlayan kayıştır.

İsteka: Sayadaki kırışıklıkların giderilmesi amacıyla kullanılan ahşap el aletidir.

Sulistir: Koçboynuzundan yapılan, 5 cm eninde, 10-12 cm uzunluğunda, ökçe yapımında falçatanın deriye değip kesmemesi topukla derinin birleştiği yere yerleştirilerek kullanılan bir el aletidir.

Dış Raspa: Taban kösesinin kenarlarının pürüzsüz olması için kullanılan bir el aletidir.

İç Raspa: Kalıp çizmeden çıkarıldıktan sonra çizme içinden çıkan ağaç çivilerin ucunu kırıp pürüzsüzleştirmeye yarayan el aletidir.

Filo Bıçağı: Alt köselenin kenarlarının üst kısmının pürüzsüz kalmasını sağlar.

Gamba: Ayağın dizden aşağısını temsilen gürgen ağacından yaklaşık 60 cm uzunluğunda üç parça halinde sağ, sol ve anahtar olarak üretilen ve bilek kısmından oynak kalıptır. Koncun istenilen genişliğe getirilmesi ve körüğün sıkıştırılmasına yarar.

b) Gereçler ve Kullanımları:

Yüzlük Deri: Sayanın ayakkabı kısmında 1,5 mm, konç kısmında ise 1.3mm'lik dana derisi kullanılır

Meşin (Keçi Derisi): Çizme üretiminde astarlık olarak kullanılan, palamut ağacının meyvesiyle Bitkisel tabaklama yöntemi ile tabaklanmış Keçi derisidir.

Fortluk Kösele: Sığır derisinin daha yumuşak işlenmiş halidir. Çizmenin ayakkabı kısmındaki topuk kısmının sert durmasını sağlar.

Bombelik: Çizme kalıbının burun formunu almasını ve sert durmasını sağlayan, astar ile yüzük deri arasına yerleştirilen ince köseledir.

Taban Astarı: sayanın tabanla birleştirilmesinde kullanılan ince köse çeşididir. Ağaç çiviyi tutma özelliği önemlidir.

Taban köselesi; 1 -1,5 mm kalınlığında köseledir.

Falça (Ökçe) köselesi: Parça köselelerin üst üste ağaç çivilerle sabitlenerek ve her katta tesviye edilerek istenilen yükseklikte hazırlanan ve çizmenin topuğunda kullanılan köselelere verilen isimdir.

Çiriş (Yapıştırıcı): Çiriş otunun un haline getirilmesi ve suyla karıştırılarak macun haline getirilmesiyle elde edilen bir tür yapıştırıcı ve sertleştiricidir.

Ağaç Çivi: Tabanın montajında kullanılan gürgen ağacından yapılmış 4,5 cm'lik dayanıklı çividir.

Taranta: 3 cm eninde sağlam bir dokuma ürünüdür. Çizmenin iç astarıyla yüzey derisi arasına ve her iki yanına konur. Uçları çizmeden yukarıya doğru 1,5 cm daha uzundur. Çizmenin giyimini kolaylaştırmak için kullanılır.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Baklava ve düz köruk formlarının ilk Sökeli ustalar tarafından uygulanmış ve öğretilmiş olması; ayırt edici köruk formu ve üretim sürecindeki teknik detaylar Söke Körukü Çizmesinin Söke ile özdeşleşmesini sağlamıştır.

Denetleme:

Denetimler Söke Belediyesi koordinatörlüğünde, Söke Ticaret Odasından, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden, Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesinden, Aydın Meslek Yüksekokulundan, Söke Meslek Yüksekokulundan, Söke Terziler Tuhafiyeciler ve Benzerleri Esnaf ve Sanatkarlar Odasından ve Giritliler Kültür Dostluk ve Yardımlaşma Derneğinden oluşturulacak toplam 8 kişilik denetim mercii tarafından yapılacaktır. Denetim mercii en az 5 üyenin katılımı ile toplanacaktır. Denetimler 6 ayda bir düzenli olarak yapılacaktır. İhtiyaç

duyulduğunda ve şikâyet üzerine her zaman yapılabilecektir.

Denetimler iki ana unsurdan oluşacaktır. Birincisi Söke Körüklü Çizmesinin üretiminde kullanılan malzemelerin, araç ve gereçlerin denetlenmesi, ikinci ise Söke Körüklü Çizmesinin üretim aşamalarının denetlenmesidir.

Söke Körüklü Çizmesinin üretiminde kullanılan malzemelerin, araç ve gereçlerin kontrolünde;

- Çizmenin üretiminde sayasında dana derisinin ve astarında keçi derisinin kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin bombesinin montajında saya ile astar arasında çiriş tozunun kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin tabanının ve ökçesinin üretiminde kösele kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin tabanının ve ökçesinin montajında ahşap çivi kullanılıp kullanılmadığı denetlenecektir.

Söke Körüklü Çizmesinin üretim aşamalarının kontrolünde;

- Çizmenin sayasında dikiş işleminde pamuk iplik kullanılıp kullanılmadığı,
- Taban astarı ile sayanın sabitlenmesinde Lazerma (el dikişi) kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmelerin konçlarında uygulanan baklava körük ve düz körüklerin kırılma şeklinin uygun olup olmadığı denetlenecektir. Ayrıca baklava körük modelinin yapımında kaliteyi belirleyen ustanın el sanatı ve becerisi ürün üzerinde kontrol edilecektir.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Denetim mercii hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür¹⁰⁸.

¹⁰⁸ <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources/temp/4F63C659-7076-42EF-885A-7FD745FC259B.pdf> (10.12.2018)

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Ahmet ERUN
Doğum Tarihi : 1991
Doğum Yeri : Adıyaman
Yabancı Dil : İngilizce, İtalyanca
E- Mail : aerun02@gmail.com

Eğitim Durumu

Yüksek Lisans

Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Ana Bilim Dalı (2015-2019)

Lisans

Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü (2011-2015)

Mesleki Tecrübeler

Komk Manastırı Restorasyon Çalışması, Konservatör (2016)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetleme Müdürlüğü-KUDEB, Konservatör (2014)

İskender Paşa Konağı Rölöve-Restitüsyon Çalışması, Konservatör (2013)

Projeler

Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (PAU-BAP) "Ege Bölgesi Körüklü Çizme Üretimi ve Koruma Önerileri" 2018ARKE002 Numaralı Projede Araştırmacı (2018-....)

Yayınlar

A. Koyuncu Okca- A. Erun, "Körüklü Çizme Ustası Mehmet Çiyancı ve Körüklü Çizme Üretimi- Accordion of Boot Master Mehmet Çiyancı and Production Accordion Boot", *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı/Number:71.

A. Koyuncu Okca- A. Erun, "Kültürel Bir Değer Olarak Körüklü Çizme ve Tavas'taki (Denizli) Ustası", *II. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi*, İksad Yayınevi, 276, Şanlıurfa, 2018.

A. Koyuncu Okca- A. Erun, "Kültürel Miras ve Denizli", *II. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi*, İksad Yayınevi, 268, Şanlıurfa, 2018.